RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944. Andra kammaren. Nr 10.

Tisdagen den 14 mars.

Kl. 3.30 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 7, den 8 och den 11 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen *Ola Isacsson* på grund av mag-tarmkatarr (enterocolitis chron. exacut.) under tiden den 15—30 mars 1944 är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet, intygas.

Stockholm den 13 mars 1944.

Otto Lundquist,
leg. läk.

Att riksdagsman *K. J. Andersson* i Alfredshem på grund av sjukdom är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 14 t. o. m. den 20 mars 1944, intygas härmed.

Örnsköldsvik den 10 mars 1944.

Alf Lundgren.
lasarettsläkare.

Kammaren beviljade herr Isacsson ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 15—30 innevarande mars och herr Andersson i Alfredshem fortsatt ledighet under tiden 14—20 mars.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Wiberg till mig framställt följande frågor:

1. Vad är anledningen till att nödvändiga humanitära hjälpaktioner till de nordiska grannländerna icke kunnat komma till stånd, ehuru från vårt lands sida villighet att medverka därtill genom bidrag av livsmedel och på annat sätt uppenbarligen föreligger?

2. Efter vilka principer är det som svenska myndigheter bevilja eller avslå ansökan om licens för utförsel till Norge och Finland av livsförnödenheter?

3. Är herr statsrådet beredd att medverka till sådana lättnader beträffande möjligheterna att bistå de nordiska grannländerna med mat och kläder, att hjälp snarast kan lämnas dem efter måttet av det svenska folkets förmåga och villighet att lämna sådan hjälp?

I fråga om gåvoförsändelser av livsmedel och andra varor till utlandet torde kunna särskiljas tre olika typer av dylika, nämligen *dels* enskilda gåvosändningar, *dels* s. k. kollektivsändningar, d. v. s. sändningar av större kvantiteter, avsedda för flera mottagare, *dels ock* särskilda hjälpaktioner av större omfattning.

Svar på interpellation. (Forts.)

Som bekant sker en förhållandevis omfattande utförsel i form av enskilda gåvopaket, medan kollektivsändningar endast förekomma till vissa svenska utlandskolonier samt till någon enstaka annan kategori. Hjälpaktioner av större omfattning ha under de senaste åren varit möjliga endast i ett mindre antal fall.

Det är huvudsakligen två omständigheter, man haft att taga hänsyn till vid gåvosändningar. Den ena har givetvis varit vårt lands försörjningsläge. Under de första krigsåren, då varutillgången var förhållandevis riklig, kunde licenserna tillmätas relativt frikostigt. Efter hand som försörjningsläget skärptes, måste emellertid en reduktion vidtagas av de kvantiteter av olika varor, för vilka utförseltillstånd lämnades, både i vad avser enskilda gåvosändningar och i fråga om kollektivsändningar. Sedan slutet av år 1942 äro kvantiteterna för de enskilda gåvosändningarna oförändrade. I dagens läge förhåller det sig emellertid så, att varuförsörjningen, ehuru den fortfarande på åtskilliga områden är förhållandevis knapp, dock i och för sig skulle möjliggöra en liberalare licensgivning, såväl i fråga om enskilda gåvosändningar som kollektivsändningar. Vad åter angår större hjälpaktioner, måste dessa givetvis — då fråga är om utförsel av svenska varor — bedömas från fall till fall ur försörjningssynpunkt.

Den andra och för gåvolicensgivningen i nuvarande läge avgörande omständigheten är av handelspolitisk natur. För den s. k. lejdtrafiken ha de krigförande parterna som bekant uppställt vissa villkor, som bl. a. innebära, att den import och export, som med respektive krigförande parts medgivande sker genom spärren till eller från Sverige, icke får komma motparten till godo. I samband med de överläggningar, som förts med brittiska och amerikanska vederbörande om importen västerifrån, har man från svensk sida avgivit vissa förklaringar om återhållsamhet beträffande export från vårt land av livsmedel, kläder och skor m. fl. förnödenheter, oavsett huruvida dessa varor äro importerade eller producerade inom landet. Genomförandet av dessa förklaringar gäller såsom förutsättning för lejdtrafiken.

Bland de varor, vilkas export vi på grund härav äro förhindrade att tillåta, befinna sig just sådana som äro särskilt efterfrågade för gåvopaketen, såsom smör, margarin, kött, fläsk, mjöl, socker, kaffe, te, textilvaror och skodon. Beträffande de flesta av dessa varor gäller att vi för vår försörjning äro eller under vissa perioder av kriget varit beroende av tillförseln genom lejdtrafiken.

Det bör vidare framhållas att uppgörelsen om lejdtrafiken, som utom vissa livsmedel och för jordbruksproduktionen viktiga varor tillförsäkrar oss material och förnödenheter, som äro av utomordentlig vikt för vår industriella verksamhet och för vårt försvar, måste i så måtto betraktas som ett sammanhängande helt att man icke kan alltefter förskjutningar i det inhemska försörjningsläget på vissa punkter frigöra sig från åtagna inskränkningar.

Under nu angivna förhållanden har det gällt att söka finna en anordning, varigenom berättigade anspråk på humanitär hjälp i begränsad omfattning kunde förenas med de handelspolitiska förutsättningar som sålunda gälla. Den anordning man kommit fram till är ett system med individuella gåvopaket med visst begränsat innehåll, varvid det dessutom i princip skall föreligga ett släktskapsförhållande mellan avsändaren och mottagaren. Däremot rymmas icke inom denna ram s. k. kollektivsändningar, exempelvis av någon större kvantitet livsmedel eller kläder för särskilda ändamål, och ej heller insamlingar av kuponger för möjliggörande av export av mjöl, smör etc. Då tidigare i enstaka fall dylik utförsel medgivits av de svenska myndigheterna utan att överenskommelse därom träffats med västmakterna, visar erfarenheten att detta haft återverkningar på vår import västerifrån. Ett undantag härifrån utgöra kollektivsändningarna till svenska kolonier i utlandet, vartill jag strax återkommer.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är mot bakgrunden av nu nämnda handelspolitiska förhållanden, som de svenska myndigheterna utformat nu gällande regler för gåvolicensgivningen.

Vad till en början gäller i utlandet bosatta svenskar ha vi funnit oss oförhindrade att tillämpa en förhållandevis liberal licensgivning. Sålunda erhåller ett antal svenska utlandskolonier kollektivsändningar av livsmedel, vilka pläga sändas en gång varannan månad, och innehållet i dessa sändningar fastställes olika för olika länder och tidpunkter med beaktande närmast av försörjningsläget i det land, där mottagaren är bosatt. Samma regler gälla också för de utomlands bosatta svenskar, som icke få del av någon kollektivsändning utan äro hänvisade att erhålla livsmedel i enskilda gåvopaket. En sådan svensk kan erhålla per månad omkring 12 kg livsmedel, 5 kg färsk frukt, 4 à 5 kg kläder och skodon samt någon mindre kvantitet tvål och tobak. Bland livsmedel må nämnas 0,5 kg matfett, 0,5 kg kött, 2 kg slaktad fågel, 3 kg mjöl, bröd och gryn, 1,5 kg socker, 1 kg fiskkonserver och 1 kg sötsaker.

För kollektivsändningar till svenska kolonier står såsom avsändare någon svensk organisation, såsom Svenska röda korset, Utlandssvenskarnas förening eller Svenska Norgehjälpen, och distributionen i det främmande landet sker i regel genom ifrågavarande svenska församling eller på annat betryggande sätt. Dylika sändningar ske för närvarande till svenskar i Belgien (340 personer), Finland (2 400), Frankrike (1 245), Nederländerna (190), Norge (15 000) och Tyskland (2 550). I allt få sålunda omkring 22 000 personer regelbundna sändningar på nu beskrivet sätt.

För fullständighetens skull kan även nämnas, att, genom särskilda arrangemang med de krigförande, kollektivsändningar — förutom till svenska kolonier utomlands — varje månad kunna expedieras till omkring 3 500 norrmän, som befinna sig i Tyskland.

Vad åter gäller andra utomlands bosatta personer än svenskar har man mot nyss relaterade handelspolitiska bakgrund ansett sig kunna medgiva gåvosändningar endast i mindre utsträckning. Det skall således föreligga närmare släktskap mellan avsändaren och mottagaren. Den kvantitet som får sändas till en mottagare per månad är närmare fixerad, varvid mottagare i Norge och Finland äro gynnsammare ställda än sådana i andra länder. I regel får varje avsändare endast skicka ett månadspaket med denna kvantitet.

En norsk eller finsk mottagare, som är närmare släkt med en *svensk avsändare*, kan per månad erhålla omkring 8 kg livsmedel (bl. a. 0,5 kg matfett, 2 kg slaktad fågel, 2 kg mjöl, bröd och gryn, 1,5 kg socker, 0,5 kg fiskkonserver och 0,5 kg sötsaker), 3 kg färsk frukt samt 2 à 3 kg begagnade kläder och ett par begagnade barnskor. Äro anförvanterna till svensk avsändare bosatta i annat land än Norge eller Finland, omfattar licensen en mindre kvantitet, nämligen något över 2 kg livsmedel och 2 kg färsk frukt.

En *här bosatt norsk eller finsk avsändare* kan till närmare anförvanter i sitt hemland månatligen sända omkring 5,5 kg livsmedel (bl. a. 0,25 kg matfett, 1 kg slaktad fågel, 1,5 kg mjöl, bröd och gryn, 1,5 kg socker och sötsaker samt 0,5 kg fiskkonserver), 2 kg färsk frukt samt 2 à 3 kg begagnade kläder jämte ett par begagnade barnskor.

I andra länder än Norge och Finland bosatta nära anförvanter till *härstädes vistande utländska medborgare* erhålla endast 1,5 kg sötsaker samt 0,5 kg oransonerat bakverk.

Vidare medgivas finnar och norrmän ävensom personer i offentligt uppdrag på tillfälligt besök vissa smärre kvantiteter livsmedel vid utresan. Slutligen har i samband med julen vissa lättnader brukat göras i de tillämpade reglerna för gåvolicensgivningen.

Såsom framgår av denna redogörelse gives, förutom till svenskar, förhål-

Svar på interpellation. (Forts.)
landevis rikliga sändningar till i Norge och Finland bosatta släktingar, medan sådana i övriga länder endast erhålla mycket begränsade kvantiteter. Begränsningen av innehållet i gåvopaket till Danmark sammanhänger givetvis med att försörjningsläget där ställer sig annorlunda än i Norge och Finland.

Trots nu tillämpade begränsningar har gåvolicensgivningar en ganska betydande omfattning. Beträffande de kollektiva sändningarna har förut nämnts, att 22 000 svenskar samt 3 500 norrmän, som befinna sig i Tyskland, därigenom erhålla regelbundna sändningar. Den största omfattningen ha emellertid de individuella gåvopaketen. Dessa ha på senare tid kraftigt ökats. Medan antalet dylika gåvolicenser år 1942 uppgick till 119 500, ökades de år 1943 till 217 000. Den tendens till stegring, som gjort sig gällande, beror i främsta rummet på att antalet norrmän här i landet, som kunna sända paket till hemmavarande anförvanter, undan för undan ökats.

En analys av gåvolicensernas fördelning på olika avsändar- och mottagarkategorier har verkställts på grundval av licensgivningen för oktober 1943. Undersökningen torde vara representativ jämväl för förhållandet i dag, ehuru licensantalet per månad räknat sedan dess ytterligare ökat. Det totala antalet beviljade licenser för enskilda gåvopaket under oktober månad uppgick till omkring 20 000. Avsändarna voro till 54 procent svenskar, medan 46 procent voro härstädes bosatta utlänningar. Den procentuella fördelningen på olika mottagarkategorier var följande:

svenskar	29	procent
norrmän	54	»
finnar	9	»
övriga	8	»

Den procentuella fördelningen bland avsändare, som icke voro svenska medborgare, var under samma månad följande:

norrmän	88	procent
finnar	6	»
polacker	1	»
övriga	5	»

Kvantitetsmässigt sett utfördes under oktober månad omkring 210 ton livsmedel och kläder, varav 80 procent gick till de nordiska länderna och ensamt till Norge 70 procent.

Under januari och februari månader 1944 uppgick antalet beviljade licenser till omkring 25 000 respektive 26 000 mot, som sagt, 20 000 under oktober.

I fråga om de utförda kvantiteterna kan nämnas, att utförseln under år 1943 av livsmedel och beklädnadsartiklar med enskilda gåvopaket och kollektivsändningar uppgick till 1 817 ton.

Även om antalet gåvolicenser således är förhållandevis stort, så är det dock endast en mycket begränsad hjälp, som på detta sätt kunnat lämnas våra betryckta grannländer. En effektiv sådan kan knappast ske annat än i form av särskilda hjälpaktioner.

Sådana hjälpaktioner från svensk sida ha under de senaste åren varit möjliga endast i ett mindre antal fall. Dock har Norge på detta sätt under svensk medverkan från tredje land eller direkt från Sverige kunnat tillföras icke obetydliga kvantiteter viktiga livsförnödenheter, för vilka kostnaderna bestritts från Sverige. Under fjolåret och hittills förlupen del av innevarande år ha sålunda till Norge utförts dels genom svensk förmedling 1 250 ton danskt smör, 9 400 ton danskt socker, 250 ton ungerska kött- och fläskkonserver samt omkring 100 ton färsk ungersk lök, dels ock från Sverige 6 000 ton potatis, om-

Svar på interpellation. (Forts.)

kring 3 000 ton vitkål, 2 100 ton morötter, 2 000 ton kålrötter, 1 000 ton rödbetor, 700 ton potatismjöl, 300 ton torrmjölk samt 400 ton mesost. I detta sammanhang kan även erinras om att en kvantitet om 840 ton norsk havre som — på grund av tidigare anförda handelspolitiska skäl — från Norge skulle ha levererats till Sverige såsom kompensation för en svensk leverans till Norge av 840 ton utsädesspannmål, efter förhandlingar på vederbörligt håll från svensk sida kunnat efterskänkas och ställts till Svenska Norgehjälpens förfogande för att i form av havregryn utnyttjas vid dess barnbespisningar i Norge.

I regel har här berörda hjälpverksamhet omhänderhafts av Svenska Norgehjälpen i samarbete med vederbörande svenska myndigheter. I detta sammanhang må erinras om att Norgehjälpens verksamhet huvudsakligen är inriktad på barnbespisningar. Sålunda erhålla för närvarande omkring 108 000 barn daglig bespisning. Norgehjälpens verksamhet bedrives jämväl i åtskilliga andra former såsom direkt ekonomiskt understöd, bespisning åt gamla m. m. Bland övriga organisationer som deltaga i hjälparbetet på Norge må även nämnas Svenska röda korset samt föreningen Rädda barnen.

I syfte att skapa förutsättningar för en vidgad svensk hjälpverksamhet i Norden ha de svenska myndigheterna i olika sammanhang haft överläggningar med västmakterna. I vad beträffar hjälp till Norge har därvid nära samarbete etablerats med norska regeringen. Vid dessa förhandlingar, som alltjämt pågå, har den svenska ståndpunkten till dylik hjälpverksamhet ingående framlagts och motiverats. Den svenska inställningen till dessa frågor kan sammanfattas sålunda, att den rationella lösningen av våra grannländers försörjningsproblem torde vara att söka i direkt tillförsel västerifrån. Det är känt, att denna fråga dryftats mellan norska regeringen och de allierade, utan att dessa överläggningar hittills lett till positivt resultat. Sverige har förklarat sig berett att göra vad på vårt land ankommer för att underlätta en lösning efter nu angivna linjer liksom att bistå våra grannländer ur egna förråd i all den utsträckning vårt försörjningsläge — som dock i olika avseenden är beroende av import västerifrån — medger. Dessa förhandlingar ha hittills resulterat i att vi kunnat sända mindre kvantiteter svenska livsmedel till Norge. Svenska regeringen liksom hela vårt folk skulle med tillfredsställelse se om dessa överläggningar kunde medföra nya lättnader.

Härefter yttrade:

Herr **Wiberg:** Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för det synnerligen uttömmande svaret på min interpellation. Jag är fullt förvissad om att genom detsamma icke endast inom vårt land utan även utanför våra gränser en mängd oklarhet och missförstånd rörande omfattningen av hjälpen till våra nordiska brödrafolk och om orsakerna till den begränsning, som vi från svensk sida måst iakttaga, nu kan bliva undanröjd.

Svaret visar också att, ehuru den hjälp vi hittills kunnat lämna i och för sig varit ganska betydande, densamma dock icke överensstämmer med det oundgängliga behovet i dessa länder och med vår vilja att hjälpa. För den enskilde svensken har det också många gånger synts oförklarligt hårt att icke få tillstånd att till våra behövande nordiska grannfolk sända ens vad vederbörande själv med mången gång stora uppoffringar varit beredd att avstå ifrån. Man kan nu konstatera, att de svenska myndigheterna gjort allt vad som med hänsyn till omständigheterna varit möjligt.

Genom de klara uttalanden statsrådet gjort finner man, att svenska regeringen både varit och är beredd att lämna sin medverkan till utökad hjälp-

Svar på interpellation. (Forts.)
verksamhet i alla de former och på varje sätt som kan vara möjligt. Med särskild tillfredsställelse mottager man meddelandet att den svenska regeringen i nära samarbete med den norska regeringen i London bedriver förhandlingar med västmakterna, vilka förhandlingar hittills, åtminstone i viss omfattning, medfört positiva resultat. Det står uppenbarligen i överensstämmelse med vårt folks starkt kända önskan när vår regering under överläggningarna förklarat sig beredd att bistå våra nordiska grannländer ur våra egna förråd i all den utsträckning vårt försörjningsläge medger samt att medverka till den verkligt rationella lösningen av våra grannländers försörjningsproblem, som en tillförsel västerifrån skulle utgöra. Man kan också fastslå, att Sverige, för den händelse en tillförsel i enlighet med den s. k. Greklandshjälpen kunde medgivas till våra nordiska grannfolk, skulle ha möjlighet tillse, att dessa livsförnödenheter komme till användning i enlighet med hjälpaktionens syfte. Och att redan nu ett starkt behov av ganska omfattande hjälp förefinnes till förekommande av hälsovåda för barnen och det uppväxande släktet, därom kan icke råda något tvivel. Säkert är också, att all sannolikhet talar för att situationen kommer att förvärras, om icke sådan hjälp kommer till stånd.

När statsrådet framhåller, att den svenska regeringen med tillfredsställelse skulle se att nu pågående överläggningar kunde medföra nya lättnader, har regeringen hela vårt folk med sig. En vägran från västmakternas sida att tillmötesgå nu ifrågavarande svenska synpunkter skulle illa överensstämma med de humanitära ideal, som ligga till grund för den västerländska kulturen, och med de humanitära traditioner, som icke minst i Amerikas förenta staters historia så ofta spelat en framträdande roll.

Herr **Kilbom:** Herr talman! Jag tror icke, att det är bara det svenska folket, som är tillfredsställt med den uttömmande förklaring, som här har lämnats, utan så är också fallet med åtminstone i landet vistande flyktingar från nordiska länder. Jag tror mig veta, att man i dessa kretsar visserligen i stor utsträckning är tacksam över den hjälp som lämnas, men att man där också har vissa önskemål, som det — i varje fall så långt en utomstående kan bedöma — borde finnas möjligheter att tillmötesgå. Huruvida dessa önskemål framförts direkt till handelsministern vet jag ej.

I interpellationssvaret har meddelats, att de norska flyktingarna få sända ett paket livsmedel per månad, bestående av $1^1/_2$ kg mjöl, bröd eller gryn, $1^1/_2$ kg socker, $^1/_4$ kg smör, $^1/_4$ kg kaffesurrogat, $^1/_2$ kg fiskkonserver, 2 kg frukt, 1 kg fågel eller kanin, 1 liter saft och $^1/_2$ kg bakverk, varjämte de kunna få sända 3 kg gamla kläder. Svenska medborgare få sända det dubbla på sina licenser, för den händelse de sända till svenskar bosatta i Norge, om det kan påvisas, att de äro släktingar. Vidare få svenskar större licenser än norrmän, om varorna gå till norska medborgare, som de stå i släktskapsförhållande till. Däremot få svenskar icke sända varor till norska medborgare, om de bara stå i bekantskapsförhållande till dem.

Vad man bland flyktingarna alldeles särskilt önskar är, att man skulle få lov att sända samma kvantum livsmedel som svenska medborgare, då det ju faktiskt såväl för flyktingarna som för svenskarna är fråga om att avstå från sina fastställda ransoner. Man framhåller som önskvärt, att handelskommissionen kunde medgiva exempelvis en sådan lättnad som att en tredjedel av de ransonerade varor, för vilka licens beviljas, kunde få köpas och avsändas utan att man behövde leverera kuponger av sina egna ransoneringskort. Detta skulle, framhåller man alldeles särskilt, betyda väsentligt större möjligheter att hjälpa anhöriga i Norge. Därjämte önskar man, att licenserna, om någon möjlighet därtill finnes, må kunna utsträckas till att gälla kött, fläsk eller torr-

Svar på interpellation. (Forts.)

mjölk. Det sista är av särskilt stor betydelse för barn. Samtidigt som man uttrycker sin stora tacksamhet över den storslagna hjälp, som Norgehjälpen lämnar, vill man understryka, att det trots allt tyvärr icke räcker så förfärligt långt i förhållande till det hjälpbehov som är för handen. Alldeles särskilt vill man framhålla, att det finns en rad industristäder, som ingenting få av den hjälp som går till Norge. Kunde den svenska staten på något sätt hjälpa härvidlag, skulle det ha den största betydelse för i första hand barnen i Norge.

Jag kan inte avgöra, huruvida ett tillmötesgående av här anförda önskemål stöter på handelspolitiska hinder. I varje fall tror jag, att det skulle spela en stor psykologisk och politisk roll, om myndigheterna, och då i första hand handelsministern, kunde taga dessa önskemål under välvillig omprövning och så vitt möjligt snarast tillmötesgå dem.

Herr **Holmdahl:** Herr talman! Jag ber att få ge uttryck åt den tillfredsställelse, som jag tror att många med mig känna över att denna interpellation blivit framställd och över det mycket klargörande och upplysande svar, som statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet lämnat på densamma.

Det förhåller sig otvivelaktigt på det sättet, att allmänheten stått mycket frågande inför de principer, som varit bestämmande för beviljandet eller nedskärandet eller avslåendet av licensansökningar. Man har icke kunnat förstå, vilka sakliga grunder, som legat bakom ett avslag på eller en kraftig nedskärning av ansökningar om licens för utförsel av livsmedel till Norge eller Finland, något som skett ganska ofta och väl alltjämt regelbundet sker. Naturligtvis ha många anat, att huvudskälet härtill har varit det handelspolitiska läget, men när man nu vet, att de enskilda gåvosändningar, som här naturligtvis närmast intresserat allmänheten, i stort sett betyda en mycket begränsad hjälp i förhållande till vad andra hjälpformer kunna ge, förstår man ännu mindre, att denna hjälpform skall behöva ytterligare begränsas. Framför allt är det härvidlag tvenne begränsningar, som väckt missnöje och inför vilka man stått frågande. Den ena begränsningen är den, att vi svenskar icke få skicka livsmedel till andra personer bland våra västra och östra broderfolk än sådana som vi äro befryndade med. Även om vederbörande står i aldrig så nära bekantskaps- eller vänskapsförhållande till en familj i Norge har han endast i rena undantagsfall fått rätt att sända livsmedel till sådana personer på andra sidan gränsen och då i en i förhållande till medgivet maximum — som det kan förefalla — godtyckligt beskuren kvantitet. Detta är den ena grunden för missnöjet. Den andra grunden för allmänhetens missnöje med de till synes ganska oförklarliga bestämmelserna på detta område — ett missnöje som jag väl förstår — är den omständigheten, att en familj här i Sverige icke får sända sina egna sparade ransoner av livsmedel och andra varor till familjer i Norge eller Finland, som kanhända ha små barn och under alla förhållanden mycket väl behöva denna hjälp.

Av folkhushållningsministerns klarläggande framställning framgick, såsom jag också nyss nämnde, att dessa enskilda gåvosändningar ha en relativt liten betydelse som hjälp betraktat, och därför menar jag, att det borde kunna göras klart för de parter, som äro intresserade av hela denna trafik, att dessa sändningar därmed också ha en mycket, mycket begränsad handelspolitisk betydelse. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att man på båda dessa punkter skall kunna komma fram till vidgade möjligheter med avseende å de enskilda gåvosändningarna till Norge och Finland. Det är med stor tillfredsställelse vi hört — vilket vi ju också kunnat vara förvissade om — att man även på regeringshåll önskar, att man skall kunna på allt sätt vidga hjälpen åt våra broderfolk. Jag föreställer mig, att det icke bör stöta på några all-

Svar på interpellation. (Forts.)
varligare svårigheter att i fråga om de punkter jag här berört, vilka handelspolitiskt sett otvivelaktigt äro av utomordentligt ringa betydelse, kunna nå gynnsammare villkor för beviljande av utförsellicenser.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan och remitterades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 147, med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364); och
nr 151, angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 hänvisades propositionen, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 165, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar m. m.; och
nr 166, angående omorganisation av örlogsvarven;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 168, med förslag till lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.; och
nr 169, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 171, angående bidrag för budgetåret 1944/45 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 172, med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 173, med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

till statsutskottet propositionerna:

nr 174, angående iståndsättande av vissa kasernetablissement i Stockholm m. m.; och
nr 175, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 176, med förslag till lag om ändring i förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent;
nr 177, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.; och
nr 178, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjning m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:
nr 179, angående bidrag för budgetåret 1944/45 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola; och
nr 180, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 181, angående anslag till kristillägg för budgetåret 1944/45 hänvisades propositionen, i vad angick anslagen å tolfte huvudtiteln, till bankoutskottet, i vad angick anslagen å nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härpå föredrogos var efter annan följande å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:
nr 182, angående anslag för budgetåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt; och
nr 183, angående ersättning för vissa genom krigsförhållandena uppkommande förluster för statstjänstemän m. fl.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 184, angående inrättande av en statens högre skogsskola;

till statsutskottet propositionerna:
nr 185, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1944/45;
nr 186, angående förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag; och
nr 187, angående förlag för väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:
nr 188, angående omorganisation av veterinärinrättningen i Skara m. m.; och
nr 189, angående anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:
nr 190, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare; och
nr 191, angående förhöjd familjepension åt t. f. föredraganden i regeringsrätten, förste amanuensen i kammarkollegiet C. G. Dahls efterlevande; samt

till statsutskottet propositionerna:
nr 192, angående anslag till tullverket för budgetåret 1944/45;
nr 193, angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m.; och
nr 194, angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående reglering av sockernäringen i riket m. m. hänvisades propositionen, i vad angick anslagsfrågan, till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härpå föredrogos var för sig följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet propositionerna:
nr 196, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 197, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

till statsutskottet propositionen, nr 198, angående dels särskilda förmåner för värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt, dels ock särskild gottgörelse till vissa värnpliktiga för deltagande i minsvepningsarbete;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 199, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter;

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 200, angående rätt att i mål och ärenden som tillhöra domstols handläggning insända handlingar med posten m. m.; och
nr 201, med förslag till lag om köpares rätt till märkt virke;

till statsutskottet propositionen, nr 202, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 203, med vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 204, med förslag till lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet, m. m.; och
nr 205, med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:
nr 206, angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa; och
nr 207, angående anslag för budgetåret 1944/45 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 208, angående anordnande under år 1944 av en allmän jordbruksräkning;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 209, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 30 april 1943 (nr 206) om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor;

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 210, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta; och
nr 211, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521);

till statsutskottet propositionerna:
nr 212, angående disposition av vissa äldre reservationsanslag; och
nr 213, angående ökade medel för budgetåret 1943/44 till barmarksunderhållet på landet;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 214, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

till statsutskottet propositionerna:
nr 215, angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen; och
nr 216, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 217, med förslag till hembiträdeslag; och

nr 218, med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 219, angående tillämpningen av dubbelbeskattningsavtalet av den 6 maj 1932 mellan Sverige och Danmark;

till statsutskottet propositionen, nr 220, angående vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 221, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 16 förordningen den 6 juni 1929 (nr 129) angående Svenska skeppshypotekskassan; och

nr 222, angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 223, angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m. hänvisades propositionen, i vad angick punkt 6, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogos var efter annan övriga på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 225, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten; och

nr 226, angående anslag till statens organisationsnämnd;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 227, angående ändrade grunder för ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 228, angående redovisning av statens utgifter för de kungl. slotten m. m.; och

nr 229, angående anslag till inventering av typskogar m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 230, angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

till statsutskottet propositionerna:

nr 231, angående anslag till kostnader för allmänna fastighetstaxeringen år 1945; och

nr 232, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 233, angående överlåtelse av vissa områden av kronoparken Kloten i Kopparbergs län;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 234, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister;

till statsutskottet propositionerna:

nr 235, angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset; och

nr 236, angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 237, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; och

nr 238, angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet; samt

till statsutskottet propositionen, nr 239, angående anslag för budgetåret 1944/45 till tekniska skolan i Stockholm.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:
nr 461 av herr *Hagberg* i Luleå;
nr 462 av herr *Hedlund* i Rådom;
nr 463 av herr *Andersson* i Mölndal *m. fl.*; och
nr 464 av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Hagberg* i Malmö; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 465 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Senander*.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6—8, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 5 och 39—43, bevillningsutskottets betänkanden nr 14—16, bankoutskottets utlåtanden nr 16—21, första lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13, andra lagutskottets utlåtanden nr 19 och 20, jordbruksutskottets utlåtanden nr 13—16, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 7.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista konstitutionsutskottets utlåtande nr 7 skall uppföras omedelbart efter första lagutskottets utlåtande nr 13, under det att övriga ärenden uppföras i den ordning, i vilken de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och
nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa vägbyggnadsarbeten.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
dels nr 82, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;
dels nr 83, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;
dels och nr 84, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.16 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 15 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet vid påsktiden meddela kammaren, att, såvitt nu kan bedömas, sista arbetsplenum före påsk blir onsdagen den 29 mars eller, om så erfordras, torsdagen den 30 mars. Torsdagen den 13 april sammanträder riksdagen åter kl. 2 e. m., därvid gemensamma voteringar komma att företagas. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar annan anordning.

§ 2.

Svar på interpellation.

Herr statsrådet **Rubbestad** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hagberg i Malmö till statsrådet och chefen för socialdepartementet framställt följande frågor:

1) Är det herr statsrådets mening, att sådana åtgärder med avseende å skyddsrum, vilka finnas påkallade utöver de åtgärder som vidtagits och godkänts med stöd av luftskyddslagen den 1 mars 1940, skola bekostas av fastighetsägarna ensamma?

2) Ämnar herr statsrådet, därest så icke är förhållandet, snarast vidtaga sådana åtgärder som påfordras för åstadkommande av rättelse i berörda avseende?

Då det civila luftskyddet tillhör mitt ämbetsområde, torde det ankomma på mig att besvara interpellantens frågor.

Jag anhåller att inledningsvis få lämna en redogörelse för de förhållanden, som närmast föranlett interpellationen. Därvid komma spörsmålen om skyddsrummens kapacitet och om inventarier och annan utrustning för skyddsrummen att behandlas vart för sig.

Enligt skyddsrumslagen den 1 mars 1940 skall inom luftskyddsort belägen byggnad med mer än två våningar, som till väsentlig del är avsedd till bostad eller till kontors- eller affärslokal, förses med skyddsrum. Skyldigheten att anordna skyddsrum åvilar byggnadens ägare. Länsstyrelsen äger helt eller delvis medgiva befrielse från skyddsrumsskyldigheten, om inrättandet av skyddsrum prövas medföra oskälig kostnad eller sådan befrielse kan medgivas utan eftergivande av skäliga anspråk på luftskydd. I lagen meddelade bestämmelser om skyddsrums beskaffenhet kompletteras av föreskriften i den samma dag utfärdade skyddsrumskungörelsen, att luftskyddsinspektionen skall utfärda närmare anvisningar om sättet för inrättandet av skyddsrum.

Svar på interpellation. (Forts.)

I luftskyddsinspektionens tidigare anvisningar i ämnet angavs ingen bestämd relation mellan storleken av en byggnads skyddsrum och antalet personer, som bodde eller eljest vistades i byggnaden. Med ledning av erfarenheterna från de krigförande länderna fann emellertid inspektionen efter någon tid, att skyddsrum för bostadshus borde beräknas för minst $^2/_3$ av det antal personer, som under fredstid vistades i byggnaden. Detta relationstal angavs i de anvisningar, som inspektionen utfärdade i januari 1941.

Vid en sommaren 1942 verkställd undersökning beträffande skyddsrumsbeståndet i bostadsfastigheter i Malmö visade det sig att av befintliga 3 000 fastigheter 1 600 voro försedda med skyddsrum, vari plats kunde beredas för endast cirka 40 % av de i fastigheten boende. Vid den tid, då dessa skyddsrum anordnats — före hösten 1940 — hade luftskyddschefen i staden ansett nämnda kapacitet hos skyddsrummen tillfredsställande. Luftskyddschefen hade avsynat och godkänt skyddsrummen.

Den 7 september 1942 föreskrev länsstyrelsen i Malmöhus län, att ifrågavarande skyddsrum skulle utvidgas i enlighet med luftskyddsinspektionens i januari 1941 utfärdade anvisningar. Malmö fastighetsägareförening och Malmö bostadsföreningars centralorganisation gjorde därefter hemställan om befrielse för sina medlemmar från sålunda föreskriven skyldighet att utvidga skyddsrummen. Sedan luftskyddschefen inkommit med utredning och luftskyddsinspektionen yttrat sig i ärendet, lämnade länsstyrelsen genom beslut den 18 december 1943 framställningarna utan bifall. Vidare förklarade länsstyrelsen, att lämpliga åtgärder för beredande av ökat utrymme i skyddsrummen skulle vara av fastighetsägarna vidtagna före den 1 april 1944. Tillika meddelades emellertid, att ansökan om befrielse från skyldighet att utvidga skyddsrum på den grund att åtgärden ansågs medföra oskälig kostnad borde senast den 1 februari 1944 insändas till luftskyddschefen och att sådan ansökan borde åtföljas av fullständig utredning angående de omständigheter sökanden ville åberopa. Intill den 12 februari hade dylika dispensansökningar inkommit till länsstyrelsen från cirka 1 000 fastighetsägare, vilka gjort gällande, att skyddsrummens utökning för dem skulle medföra oskälig kostnad. Någon utredning angående hittillsvarande eller blivande skyddsrumskostnader har emellertid icke förebringats i annat än några enstaka fall. Länsstyrelsen har därför anmodat fastighetsägarna att inkomma med ny ansökan, däri dylik utredning skall förebringas. Ännu har icke länsstyrelsen tagit definitiv ställning till alla dessa dispensansökningar, men luftskyddschefen har preliminärt anmodats att avskilja de ansökningar som avse sådana fastigheter, varest platsbristen i skyddsrummet icke uppgår till mer än omkring 10 %. För dylika fall överväger länsstyrelsen att bifalla dispensansökningarna utan vidare utredning. För övriga ansökningar som äro åtföljda av föreskrivna utredningar angående kostnaderna har länsstyrelsen förklarat sig villig att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet avgöra, huruvida hittillsvarande kostnader för fastighetens skyddsrum äro så höga, att erforderliga ytterligare utgifter för skyddsrummets utökning böra begränsas.

Även om det kan förefalla hårt för den skyddsrumspliktige att nödgas nedlägga ytterligare kostnader för utökning av ett skyddsrum, vilket en gång blivit av luftskyddschefen godkänt, finner jag likväl länsstyrelsens åtgärd välbetänkt. Godkännandet kan icke innebära annat än ett konstaterande, att skyddsrummet vid avsyningstillfället befann sig i det skick, som då var föreskrivet. Ändrade förhållanden kunna emellertid föranleda nya instruktioner från luftskyddsinspektionen. Skärpta bestämmelser i fråga om skyddsrummens beskaffenhet måste äga tillämpning även å tidigare avsynade och godkända skyddsrum. De fastighetsägare som berörts av de kompletterade föreskrifterna

Svar på interpellation. (Forts.)

ha också i stort sett ställt sig föreskrifterna till efterrättelse. I några fall ha fastighetsägare dock hos Kungl. Maj:t överklagat länsstyrelsens föreläggande att utöka skyddsrummens kapacitet. Regeringsrätten har emellertid i intet fall gjort ändring i länsstyrelsens resolution. Ifrågasatt utbyggnad av skyddsrummen i Malmö torde med hänsyn till stadens utsatta läge få anses ofrånkomlig, om icke skäliga anspråk på luftskydd skola eftergivas. Något särskilt betungande torde detta åläggande knappast bliva för fastighetsägarna, om länsstyrelsen vid sitt slutliga avgörande följer de synpunkter, som den här ovan förklarat sig vilja tillämpa. Den möjlighet till befrielse från vidtagande av föreskriven åtgärd som ligger däri, att åtgärden medför oskälig kostnad, får prövas från fall till fall.

I motiveringen till interpellationen upplyses även, att länsstyrelsen den 4 januari 1944 föreskrivit, att viss utrustning skall finnas i enskilda skyddsrum. Dessa föreskrifter hava meddelats med stöd av 4 § 1 mom. luftskyddsförfogandelagen.

Den 2 februari 1944 har länsstyrelsen beslutat modifiera föreskrifterna, i vad de avse uppvärmningsanordningar. Av sistnämnda beslut framgår tydligt, att det icke är länsstyrelsens mening, att uppvärmningsanordning i varje fall nödvändigt skall anskaffas. Dylik behöves ej i skyddsrum, där luften ändock är någorlunda torr. Beträffande skyddsrum, som icke uppfyller detta krav, är det tillräckligt, att elektriskt uppvärmningsaggregat finnes att tillgå för skyddsrummet och att åtgärder vidtagits för aggregatets anslutning till i fastigheten befintlig distributionsledning. I de flesta större fastigheter torde någon av hyresgästerna ha ett dylikt aggregat. Fastighetsägaren har då endast att träffa avtal med ägaren till aggregatet, att detta vid behov ställes till skyddsrummets förfogande. Skulle avtal ej kunna träffas, finnas aggregat att tillgå i allmänna handeln. Där hinder för användandet av elektrisk uppvärmningsanordning föreligger, bör installation av värmeledning ej påfordras med mindre ägaren förfogar över lämpligt element. Gemensamt för alla slags uppvärmningsanordningar för skyddsrum gäller, att kravet på särskild uppvärmningsanordning må helt eftergivas, därest anslutningen respektive installationen skulle medföra mera avsevärd kostnad.

Interpellanten påstår, att av länsstyrelsen föreskriven materiel såsom filtar, bårgalgar och bårkärror tillhör kategorien ransonerade varor eller är omöjlig att uppdriva i handeln. Med anledning härav må framhållas, att anskaffning av filtar icke torde vara nödvändig, om fastighetsägaren eller någon hyresgäst förklarar sig beredd att vid behov ställa sådana till skyddsrummets förfogande. Bårar och bårgalgar torde finnas att tillgå i marknaden.

Givet är, att ett skyddsrum för att vara användbart för sitt ändamål måste vara försett med viss utrustning, såsom bänkar, torrklosetter och belysning. Jag har inhämtat, att överståthållarämbetet såsom förutsättning för godkännande av enskilt skyddsrum uppställt krav på sådan utrustning. Den kostnad som denna anskaffning medför torde få anses vara jämförselvis ringa, då den med hänsyn till skyddsrummens storlek växlar mellan 150—300 kronor.

Jag övergår härefter till besvarande av de framställda frågorna.

Beträffande den första frågan, om de avsedda åtgärderna skola bekostas av fastighetsägarna ensamma, må framhållas följande angående möjligheterna för en fastighetsägare att med nuvarande bestämmelser erhålla bidrag härtill.

För åtgärd, som åvägabringas jämlikt luftskyddsförfogandelagen, utgår i princip ersättning av statsmedel. Emellertid torde beaktas bestämmelserna i 5 § 3 mom. sagda lag. Detta lagrum har följande lydelse. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid den tid, då luftskyddstillstånd inträdde,

Svar på interpellation. (Forts.)
bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår ersättning allenast, om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada som föranledes av åtgärden samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Enligt skyddsrumslagen kan nyttjanderättshavare (hyresgäst) under vissa omständigheter åläggas att utge skäligt bidrag till ränta och amortering av en skyddsrumsanläggning. Villkor härför är, att minst ett år återstår av nyttjanderättstiden och att det — som det heter i lagen — finnes uppenbart obilligt, att ägaren skall vidkännas hela kostnaden. Bidrag kan naturligtvis endast krävas för vad av ränta och amortering anses belöpa på den återstående nyttjanderättstiden. Med det ifrågavarande stadgandet ha framförallt åsyftats s. k. långtidskontrakt och icke de vanliga hyreskontrakt, som gälla ett år i sänder. Såvitt känt är, har stadgandet icke blivit tillämpat i någon större utsträckning. Bidrag av detta slag torde icke vara att anse såsom hyra och faller sålunda ej under hyresregleringslagens förbud mot hyreshöjning.

Enligt hyresregleringslagen finnas två möjligheter att tillåta hyreshöjning, dels den s. k. generella hyreshöjningen enligt 5 §, avseende alla fastigheter inom en ort, och dels höjning för en viss fastighet eller lägenhet på grund av omständigheter som gälla endast denna. Sådan individuell hyreshöjning kan enligt lagen endast medgivas, om hyran förut är onormalt låg, om icke alltför obetydliga ändrings- eller ombyggnadsarbeten företagits eller av annan dylik anledning. En av krisförhållandena föranledd ökning av fastighetsomkostnaderna är däremot icke lagligt skäl för individuell hyreshöjning. En sådan kostnadsökning kan kompenseras endast genom generell hyreshöjning.

Vad nu särskilt angår utgifter för anläggning, utvidgning eller utrustning av skyddsrum, torde kostnaden härför i princip få anses vara en utgift av det senare slaget, som alltså bör tagas i betraktande vid prövning av frågan om generell hyreshöjning. Endast i undantagsfall skulle det kunna tänkas en individuell höjning för sådant ändamål, exempelvis om särskilda omständigheter i en viss fastighet föranleda, att där måste inrättas ett särskilt stort skyddsrum eller andra särskilt dyrbara anordningar för luftskyddsändamål. Sålunda har i hyresrådets praxis förekommit, att en del av ett hus omändrats till lärosalar för en skola och, då i samband därmed krävts betydande utvidgningar av fastighetens skyddsrum, inräknades kostnaderna härför i de ändringsarbeten, som i detta fall föranledde hyreshöjning.

I båda fallen — antingen utgifterna för skyddsrum endast medräknas bland övriga av krisen föranledda kostnadsökningar eller frågan prövas individuellt för en viss fastighet — bör uppmärksammas, att enligt hyresregleringens konstruktion endast mera betydande förändringar böra resultera i hyreshöjningar. I fråga om skyddsrummen är då att märka, att kostnaden härför bör amorteras på tämligen lång tid, exempelvis tio år, och den årskostnad, som eventuellt skulle föranleda hyreshöjning, blir då i de allra flesta fall för liten att utgöra skälig anledning till höjning. En individuell hyreshöjning torde därför icke som regel kunna grundas på detta skäl, och vad angår den generella hyreshöjningen kan den ifrågavarande kostnaden bli av betydelse endast i förening med andra kostnadsökningar.

Andra regler beträffande kostnaderna för enskilda skyddsrum än de nu gällande finner jag för närvarande icke skäl förorda.

Vid sådant förhållande besvaras interpellantens andra fråga nekande.

Vidare yttrade

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Rubbestad för svaret på min interpellation ävensom för det jag i mycket god

Svar på interpellation. (Forts.)

tid erhållit tillfälle att taga del av detsamma. Svaret är ju, som kammarens ledamöter varit i tillfälle att konstatera, utförligt och detaljerat. Tyvärr måste jag karakterisera det som långt och negativt. Det må vara begripligt, om jag, såsom jag ser på dessa ting, hellre velat ha det en smula kortare och mera positivt. Med hänsyn till svarets längd måste jag tyvärr besvära kammaren med ett ganska utförligt bemötande.

Vad nu till en början förhållandena speciellt i Malmö beträffar har jag knappast anledning att närmare gå in på denna del av statsrådets utförliga redogörelse. Det framgår av den att — vilket ju för övrigt tidigare var bekant — länsstyrelsen väsentligen modifierat sin tidigare intagna ståndpunkt i fråga om skyddsrummens utrustning och nu synes beredd till ganska långt gående medgivanden. Denna förändrade inställning noteras självfallet med tillfredsställelse av de enskilda fastighetsägarna, stadens bostadsrättsföreningar, H. S. B., kommunens fastighetsförvaltning m. fl.

Även om jag sålunda kommer att gå förbi denna del av svaret, kan jag dock icke underlåta att i en detalj framföra en erinran. Det gäller skyddsrummens uppvärmningsanordningar. Statsrådet uppehöll sig ganska ingående vid denna angelägenhet. I slutet av denna del av svaret framhåller statsrådet, att gemensamt för alla slags uppvärmningsanordningar för skyddsrum gäller, att kravet på särskild uppvärmningsanordning må helt eftergivas, därest anslutningen, respektive installationen skulle medföra mera avsevärd kostnad. Jag vill gentemot denna framställning endast anmärka, att uppvärmningsanordningar i skyddsrummen icke voro ifrågasatta att ingå i den obligatoriska utrustningen, när lagstiftningen på området tillkom. Det gällde endast att skaffa medborgarna skydd mot faran från luften. Intet utsades om att dessa skyddsrum skulle medelst mer eller mindre dyrbara anordningar på visst sätt uppvärmas. Vad så beträffar inventarierna i skyddsrummen måste man skilja på sådana som direkt äga samband med skyddsrummets funktion, såsom yxa och liknande utbrytningsverktyg, vattencisterner, torrklosetter m. m., samt utrustning för de i skyddsrummen varande personernas direkta bekvämlighet, såsom filtar m. m. Det är som sagt tillfredsställande, att länsstyrelsen i Malmöhus län nu avsevärt modifierat sina tidigare krav på skyddsrummens utrustning. Men vem garanterar, att när frågan eventuellt blir aktuell i andra län myndigheterna där se på frågan på samma sätt som nu blivit fallet i Malmöhus län? Riskerna för en olikformig behandling av landets fastighetsägare synas mig i detta hänseende icke vara obetydliga.

Jag övergår så, herr talman, till problemets kärnpunkt, frågan om vem som skall betala de med skyddsrummens inrättande förbundna kostnaderna. I detta hänseende är det av vikt att erinra sig, att då den nuvarande lagstiftningen på området — alltså luftskyddsförfogandelagen samt skyddsrumslagen — kom till, var man i princip ense därom, att utgifterna för skyddsrummens anordnande m. m. skulle av fastighetsägarna kunna uttagas genom en hyreshöjning. Att så var förhållandet framgår med tydlighet av skyddsrumslagen, i vilken bl. a. införts en bestämmelse av innehåll, att även innehavarna av s. k. långtidskontrakt i vissa fall äro skyldiga att deltaga i kostnaderna för skyddsrummens anläggning. Man har sålunda räknat med att fastighetsägarna genom en mindre hyreshöjning skulle kunna uttaga dessa kostnader vid årskontrakt. Att så är förhållandet kan även, såsom kammarens ledamöter nog observerat, utläsas av statsrådets här lämnade redogörelse. Emellertid kommo dylika hyreshöjningar praktiskt taget aldrig till stånd. Anledningen härtill är följande. Oavsett skyddsrumslagen av den 1 mars 1940 och de låt vara begränsade möjligheter den gav fastighetsägarna att söka bidrag till sina kostnader för skyddsrummen, framhöll Sveriges fastighetsägareförbund upp-

Svar på interpellation. (Forts.)
repade gånger under åren 1940—1941 för sina omkring 20 000 medlemmar önskvärdheten av att hyreshöjningar måtte undvikas. Orsaken härtill var i sin tur den, att fastighetsägarna genom denna sin lojalitet hoppades kunna visa onödigheten av en hyresregleringslag av ungefär samma beskaffenhet som den vilken var för handen under förra världskriget.

Denna fastighetsägarnas inställning vann dock ingen uppskattning. Hyresregleringslagen av den 19 juni 1942 kom till. Att den av mig omnämnda lojaliteten från fastighetsägarnas sida var för handen omvittnas emellertid i skilda sammanhang i den till grund för lagen liggande kungl. propositionen nr 301/1942. Ifrågavarande proposition var byggd på en inom justitiedepartementet utarbetad, den 12 mars 1942 dagtecknad promemoria. I denna meddelas, att hyrespriserna vid ifrågavarande tidpunkt »i stort sett icke undergått någon mer avsevärd stegring, om man bortser från ersättningen för värme och varmvatten. Den betydande prisökning», heter det vidare, »som bränslekostnaderna undergått har i många fall föranlett särskilda rörliga tillägg till hyrespriserna. Enligt en statistisk undersökning, som verkställts efter oktoberflyttningarna 1941, har grundhyran för lägenheter med sådana bränsletillägg i genomsnitt endast stigit något mer än 1 procent sedan krigsutbrottet. Ungefär samma hyreshöjning har i stort sett ägt rum för lägenheter utan centralvärme.» Så långt promemorian inom justitiedepartementet. Departementschefen bestyrkte å sin sida, att fastighetsägarnas organisationer sökt motverka en sådan utveckling på hyresmarknaden, att knappheten på lägenheter skulle medföra avsevärda hyreshöjningar, och han medgav även vid ifrågavarande tidpunkt, att »hyresnivån i stort sett ännu icke undergått någon mera avsevärd höjning». Icke desto mindre erhöllo vi hyresregleringslagen. När den genomfördes, utgick man ifrån att ersättning för skyddsrumskostnader skulle kunna vinnas genom hyreshöjning. Någon sådan har dock icke kommit till stånd dels på grund av hyresregleringslagens avfattning, dels och framför allt på grund av inom hyresrådet tillämpad praxis. Något generellt medgivande till hyreshöjning har ju såsom bekant icke heller lämnats. Följden har sålunda blivit, att alla skyddsrumskostnader ha måst ersättas av fastighetsägarna trots det att gång efter annan i princip fastslagits, att kostnaderna icke skulle drabba dem.

Det gäller här kostnader av en ansenlig storleksordning. De uppskattas för landet i dess helhet till omkring 60 miljoner kronor. Man kan nämligen beräkna antalet skyddsrum i hyreshus i Sverige till cirka 30 000 med en genomsnittlig anskaffningskostnad av 2 000 kr. per styck. Denna siffra kan vid ett första påseende synas jämförelsevis hög, men samma belopp erhålles, om man utgår ifrån att skyddsrummen äro obligatoriska för cirka 1 ½ miljon människor, bosatta i städer och andra tättbebyggda samhällen, samt att kostnaden i medeltal uppgått till cirka 40 kronor per person. Fastighetsägarna i Stockholm torde i skyddsrumskostnader ha måst nedlägga mellan 12 och 15 miljoner kronor. För Malmös vidkommande har kostnaden anslagits till ett belopp icke understigande 4 ½ miljoner kronor.

Jag vågar påstå, herr talman, att dessa 60 miljoner kronor i skyddsrumskostnader måste betraktas såsom en extra beskattning av en viss grupp medborgare endast därför att dessa medborgare förvalta ett visst slag av egendom. En dylik särbeskattning av en enskild medborgargrupp torde stå i bestämd strid gentemot den likställighet medborgarna emellan, som bör utmärka vårt samhällsskick, och gentemot de principer som sedan gammalt uppbära vår skattelagstiftning.

Enligt min mening borde från första stund denna angelägenhet ha betraktats såsom en försvarsfråga. Riktigheten av denna uppfattning synes ha

Svar på interpellation. (Forts.)

vunnit ansenligt i styrka med hänsyn till den utveckling som bombkriget tagit under de senaste åren. Att det här ytterst är fråga om ett försvarsspörsmål, synes också — om blott indirekt — framgå av ett avsnitt av statsrådets framställning. Statsrådet säger här: »Ifrågasatt utbyggnad av skyddsrummen i Malmö torde med hänsyn till stadens utsatta läge få anses ofrånkomlig, om icke skäliga anspråk på luftskydd skola eftergivas.» Men är det så, att en viss ort ur riksförsvarets synpunkt måste anses äga ett särskilt utsatt läge och alldeles särskilda anordningar därav betingas, så kan det väl näppeligen vara rimligt, att invånarna just på den orten ensamma skola bära dessa bördor. De böra väl rättvisligen fördelas på medborgarna i gemen och liksom andra försvarsbördor bäras av oss alla, var och en efter sin förmåga. Det kan ej vara riktigt, att en viss grupp medborgare betungas med omfattande ekonomiska åligganden för att skydda allmänmedborgerliga intressen.

Av vad jag här anfört kan det enligt min uppfattning icke anses rättvist och billigt, att skyddsrumskostnaderna — såsom herr statsrådet i sitt svar gör gällande — helt skola bäras av landets fastighetsägare, vilka på grund av hyresregleringslagen i praktiken äro urståndsatta att erhålla kompensation helt eller delvis för dessa oberäknade utgifter. Då skyddsrummen, oavsett om de äro s. k. enskilda sådana eller offentliga, numera måste anses utgöra en försvarsanordning av betydelse, böra utgifterna härför i likhet med andra försvarskostnader bestridas av allmänna medel.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 35 i första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* och nr 83 i andra kammaren av herr *Hall m. fl.* hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga av motionärerna framlagt förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
§ 16.	
Valrätt tillkommer — — — års ålder.	
Valrätt må dock ej utövas av: *a)* den som står under förmynderskap *eller* *som är i konkurstillstånd;* *b) den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.*	Valrätt må dock ej utövas av den som står under förmynderskap.
Till efterrättelse — — — valet inträffar.	

Reservation hade avgivits av herrar *Jones Erik Andersson, Herlitz, Sandström, Björck, John Gustavson, Thorell, Mosesson, Pettersson* i Norregård och

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
Sefve, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Thorell:** Herr talman! Den fråga som vi här ha att behandla har, som vi alla veta, vid olika tillfällen varit uppe till behandling i riksdagen. Åren 1921, 1933 och 1939 väcktes det motioner om upphävande av fattigvårds- och konkursstrecken, men samtliga gånger avslogos motionerna av riksdagen. På grund av den överenskommelse, som träffades vid samlingsregeringens bildande om att inre politiska meningsskiljaktigheter skulle undanskjutas så länge samlingsregeringen varade, hade vi på borgerligt håll anledning tro, att denna fråga liksom andra klart partiskiljande frågor icke skulle komma upp till riksdagsbehandling. Vår förhoppning i detta avseende gäckades emellertid. Trots den ifrågavarande överenskommelsen väcktes från socialdemokratiskt håll under förra året en motion i ämnet, vilken motion som bekant bifölls av riksdagen. Vid kammaröverläggningarna förklarade emellertid statsministern, att regeringen icke skulle framlägga något förslag i frågan, om enighet inom regeringen därom icke kunde uppnås. Statsministern underströk också, att när det vid samlingsregeringens tillträde hette att inrikespolitiska tvistefrågor skulle undanskjutas, så hade detta i första hand avseende på regeringens arbete, men att man naturligtvis också hade utgått ifrån att partierna i riksdagen skulle vara beredda att bära upp den grundval, som regeringen hade angivit för sitt arbete. Reservanterna i konstitutionsutskottet ha samma uppfattning, som hans excellens statsministern därvidlag framförde. Vi ha därför i vår reservation endast anfört denna överenskommelse såsom det principiella skälet för vårt avståndstagande från motionerna.

Jag har emellertid fått reda på att det i dag är meningen att taga upp även en sakdebatt, och jag skall fördenskull redan från början gå in något även på en sådan. Jag får kanske anledning att senare återkomma. Innan jag det gör skall jag dock be att få understryka ytterligare en sak. Att sådana framstötar som denna och andra ha förekommit i riksdagen — det kanske kommer än flera — måste väl ofelbart leda till ett försvårande av samarbetet i regeringen. Vi förstå att detta samarbete redan nu är utsatt för vissa påfrestningar, vilket i och för sig är helt naturligt, när det för personer med så olika grundåskådningar gäller samarbete och samarbete i så stora och viktiga ting som regeringen har för händer. Vi tycka då för vår del, att det är ganska onödigt att på detta sätt nu öka dessa påfrestningar, vilka naturligtvis icke enbart gälla regeringen utan komma att irritera stämningen även i riksdagen och kanske även ute i landet. Att så har skett har man redan kunnat märka. Tidsläget är väl ändå icke sådant, att det är lämpligt att nu börja visa utåt, att vi mest sysselsätta oss med tvister om småfrågor och icke ha uppmärksamheten riktad på de stora faror, som helt naturligt komma att uppstå för vårt land under den hektiska tid, som nu stundar vid slutuppgörelsen i det blodiga skådespelet världen runt. Jag tror att det vore mera befogat att här i riksdagen visa en liten smula av den sammanhållning, som regeringen så många gånger och för övrigt också vi riksdagsmän vid våra föredrag ha rekommenderat vårt folk. Vi skola hålla samman, därför att det är absolut nödvändigt. Jag tror det är nödvändigt att i detta sammanhang understryka denna sak.

För att sedan en liten smula gå in på detaljerna av denna fråga vill jag först nämna, att de som falla för konkursstrecket — däri ligga även de omyndiga, vilka det icke är fråga om att ge rösträtt — uppgå till 18 000 personer och de, som falla för fattigvårdsstrecket, till 35 000 personer. Mot dessa siff-

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

ror kan man lämpligen sätta hela antalet rösträttsberättigade, som uppgår till 4 110 000 personer.

Utskottsmajoriteten föreslår nu i sitt lagförslag, att valrätt ej må utövas av den, som står under förmynderskap, men att den skall tillkomma den, som är i konkurstillstånd eller som av allmänna fattigvården är omhändertagen för varaktig försörjning. Vi reservanter tycka för vår del, att personer tillhörande de två sista grupperna i fråga om sitt tillstånd, om jag nu får använda det uttrycket, stå ganska nära dem, som verkligen stå under förmynderskap och vilka senare utskottsmajoriteten helt naturligt icke vill ge rösträtt.

Den som har överlämnat sina tillgångar till en konkursförvaltning, har icke längre så värst mycket att säga till om. Vederbörande har säkerligen också så stora bekymmer och så pass mycket att tänka på, att jag icke tror att han eller hon är så förfärligt angelägen om att även lägga sig i det allmännas göranden och låtanden. De ha nog av sina egna bekymmer.

I än högre grad gäller denna vår invändning om den, som är omhändertagen för varaktig försörjning, som det heter, vilket ju för närvarande är förutsättningen för att vederbörande icke skall ha rösträtt. Tack vare folkpensionerna och andra sociala åtgärder inträffar det som bekant numera, att människor betydligt senare behöva omhändertagas på detta sätt. I sina stugor eller i sina gamla bostäder bor ett mycket stort antal personer kvar, som förut icke skulle ha kunnat reda sig, därför att de icke hade några tillgångar utan måste omhändertagas av fattigvården. De som nu komma in på ålderdomshemmen och andra anstalter äro vanligtvis alldeles oförmögna att taga hand om sig själva. Många gånger äro de kroppsligt oförmögna därtill, och deras själsförmögenheter äro starkt nedsatta. De ha i vanliga fall icke någon annan önskan än att få leva sina återstående dagar i lugn och ro och utan bekymmer, och sitt timliga väl ha de helt och hållet överlämnat åt andra. Man måste ju då finna det ganska underligt, att de då ovillkorligen skola få en rätt, som de icke ha bett om, annat än möjligen i något undantagsfall, och som jag är säker på att en mycket stor del av detta klientel icke alls önskar sig.

Genom den föreslagna åtgärden skulle vi på våra fattigvårdsanstalter föra in en agitation, som är ganska osympatisk i de fall den redan nu förekommer bland sådana, som befinna sig i samma själstillstånd eller, i varje fall i samma kroppsliga tillstånd, även om de icke ha fattigvård. Man får ju vid valtillfällena se, hur man släpar fram den ene mera lytt än den andre, och det gör ett ganska beklämmande intryck. Nu skall den politiska agitationen släppas lös även på våra ålderdomshem. Det sades i utskottet, att man skulle komma överens om att icke agitera i ålderdomshemmen, men det är väl ingen som tror, att man skulle kunna få till stånd en sådan överenskommelse eller att, om detta lyckas, den också skulle komma att hållas.

Om nu förslaget genomföres, som jag antar kommer att ske på grund av majoritetsställningen här i riksdagen, så föra vi därmed in ett irritationsmoment i våra ålderdomshem i stället för att ordna det så, att våra gamla få leva i lugn och ro. Man kan ju tänka sig, att ålderdomshemmets föreståndare eller föreståndarinna har en viss politisk åsikt, och är vederbörandes politiska intresse mycket starkt är det möjligt, att han eller hon försöker trycka sin stämpel på vårdtagarna och försöker få dem att rösta med den valsedel, som vederbörande själv anser vara lämplig. En sådan inställning är givetvis icke okänd för de andra partiernas representanter i kommunen, och de komma säkerligen att göra sitt bästa eller sitt sämsta för att motarbeta att understödstagarna skola rösta på samma sätt som föreståndaren eller föreståndarinnan, och därmed är agitationen i full gång.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

På valresultatet kan den nu föreslagna utvidgningen av rösträtten aldrig få någon stor inverkan. Jag har ju redan nämnt hur få personer det gäller, vartill kommer, att en stor del av dem äro sängliggande och i sådant tillstånd, att icke ens den mest företagsamme gärna kan tänka sig, att de skulle kunna föras till en vallokal. Det blir därför en mycket stor procent av de 35 000, som icke kommer att kunna bege sig till valurnorna.

Innan jag slutar, vill jag återge ett yttrande av en socialdemokratisk ledamot av konstitutionsutskottet, som sade att det redan nu finns alltför många människor i vårt land med rösträtt, vilka inte befinna sig i det själstillståndet eller ha de själsliga gåvor, som fordras för att med klarhet om vikten och betydelsen av ett val gå fram till valurnorna och utöva sin rösträtt. Och hela hans inlägg i övrigt gick i den riktningen, att jag absolut trodde att han skulle yrka avslag på majoritetens förslag, men till min förvåning kom han till slut till det resultatet, att han yrkade bifall till detta förslag.

Med detta har jag, herr talman, försökt att något litet framhålla, hur vi från reservanternas sida se på denna sak, och jag ber härmed att få yrka bifall till reservationen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag skall i år liksom i fjol avstå från att deltaga i sakdebatten — min inställning i sak är ju förresten sedan många år känd. Men då reservanterna inom konstitutionsutskottet såsom huvudsaklig motivering för sin ståndpunkt ha åberopat ett yttrande av mig vid fjolårets riksdagsdebatt, har jag anledning att säga några ord.

Jag måste då konstatera, att reservanterna inom konstitutionsutskottet icke korrekt återgivit vad jag i fjol yttrade. Dels har man icke tagit med vissa väsentliga delar av mitt yttrande, dels har man använt formuleringar, som icke äro mina. Jag anser därför angeläget att fastslå vad som verkligen blev sagt. Jag yttrade i fjol: »När samlingsregeringen bildades, var det klart, att man inom regeringen icke skulle upptaga några sådana förslag, som väckte till liv gamla inrikespolitiska tvistefrågor. Det var lika klart, att man också förväntade av partierna inom riksdagen, att de skulle stödja regeringen i dess arbete att hålla samman vårt folk i en svår tid. Men det var också lika klart, att man därmed icke åsyftade att förhindra varje självverksamhet från riksdagens sida. En sådan uttolkning, som man här gör av regeringsförklaringen, måste ju, därest riksdagen accepterar den, innebära, att riksdagen praktiskt taget avsäger sig varje rätt att taga initiativ.» Detta var alltså rent principiellt.

I fjol gällde det ett beslut om skrivelse till regeringen med begäran, att regeringen skulle förelägga årets riksdag förslag om ifrågavarande strecks avskaffande. Jag ansåg mig då böra förklara, att något sådant initiativ från regeringens sida icke vore att vänta, då det förutsatte att man skulle kunna skapa enighet inom regeringen, något som jag betvivlade vara möjligt i en fråga som denna. Denna gång gäller det ett positivt ställningstagande från riksdagens sida. Jag fäster uppmärksamheten på denna skillnad, som ju måste påverka den prövning, som en gång måste ske från regeringens sida i denna sak. Jag har ingen anledning att i dag ange, hur den prövningen kan komma att utfalla. Det är tids nog att taga ställning till saken, när riksdagen eventuellt nästa år har konfirmerat det positiva beslut som i dag kan komma att fattas.

Men jag betonar ännu en gång: det är skillnad mellan att regeringen avvisar att taga ett initiativ och att regeringen tar ställning till ett positivt beslut av riksdagen.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

Herr **Hallén:** Herr talman! Såsom framgick av vad representanten för reservanterna här sagt, ha vi inom utskottet fått uppbära åtskilliga förebråelser för att vi inte skulle ha beaktat statsministerns och statsrådet Bagges gemensamma förklaring av den 13 december 1939 om vikten av att undanskjuta politiska meningsskiljaktigheter så länge samlingsregeringen sitter. Jag behöver knappast efter den deklaration, som vi nu fått av statsministern, taga upp detta ytterligare till bemötande. Jag kan bara stryka under vad statsministern här sagt och kanske skärpa det därhän, att man bör nog inte, då man citerar uttalanden, hemfalla till gamla tiders s. k. citatblandares sätt att återge saker och ting. Den, som läser det med kursiv stil återgivna uttalandet i slutet av reservationen, får ju den föreställningen, att det är statsministerns ord, som där återfinnas, men när det nu genom vad statsministern läst upp visar sig vad han i verkligheten sagt, måste man säga, att reservanterna på ett ganska fördomsfritt sätt återgivit vad som från regeringshåll har yttrats i denna fråga.

Jag vill, herr talman, då jag ändå har ordet, säga, att man ju frågar sig, hur de borgerliga partierna själva söka fylla förpliktelsen att inte röra vid politiska stridsfrågor. Det frisinnade partiet har, såsom vi veta, ingalunda varit okunnigt om den bristande enigheten inom regeringen, när det gäller t. ex. tryckfrihetsfrågorna, men det kommer ändå inte, såsom känt är, de frisinnade att tappa målföret härvidlag. Och hur är det med högern själv? Har inte högern under de år, som gått sedan 1939, gång efter annan framfört förslag om åtgärder av det ena eller andra slaget mot s. k. statsfientliga organisationer, ett förslag av alldeles klar politisk innebörd? Men aldrig har det väl hänt, att det socialdemokratiska partiet jämrat sig i högan sky och under hänvisning till regeringsdeklarationen velat förhindra, att sådana frågor kommit under riksdagens prövning.

När det ligger till på det sättet, tycker jag att man borde påminna sig det gamla ordspråket, att man inte skall kasta sten, när man sitter i glashus. Vi få väl också förmoda, att hädanefter komma åtminstone den artens klagovisor att tystna här i kammaren.

Jag vill förresten erinra om att en ledande huvudstadstidning, Dagens Nyheter, häromdagen gav den borgerliga, enkannerligen de frisinnade, en diskret vink om att, med hänsyn till de borgerligas egna engagemang i politiska stridsfrågor under dessa år, fara litet varsamt fram och stoppa det något rostiga svärdet i dess skida igen.

Men då nu reservanten herr Thorell tagit upp även sakfrågan, kan jag inte neka mig nöjet att säga, att jag tror att hela det socialdemokratiska partiet här i kammaren i dag brinner av formlig stridslust, när det gäller att gå i sakdiskussion just om dessa ting. Det är ganska märkligt, att redan nu ha flera borgerliga tidningar liksom velat hyssja ned debatten. Man säger, att det kan ju diskuteras, huruvida dock inte de i konkurs satta och även de för varaktig vård omhändertagna böra ha rösträtt, och man är således redan på glid, när det gäller uppfattningen i denna fråga. Att då se en borgerlig representant träda fram så pass frankt och käckt och ännu i detta år bryta en lans för dessa gamla bestämmelser, är ganska egendomligt.

Innan jag går in på sakskälen, vill jag emellertid säga, att om man menar att det i alla fall är en stor politisk fråga det här gäller, så måste jag, herr talman, tillåta mig att erinra om det gamla uttrycket om språkets makt över tanken. Jag har varit med om rösträttsstrider här i riksdagen i snart 35 år, och jag kommer mycket väl ihåg de stora striderna från åren 1916, 1917, 1918 och 1919. Men hur låg det då till? Jo, då var det stora medborgarskaror på bortåt en halv miljon, som bildligt talat stodo utanför portarna till samhället och bultade på dess dörrar. Och där innanför satt det besuttna fåtalet och ängslades

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
för att man skulle äventyra alla sina privilegier genom att släppa in de utanförstående. Då var frågan om rösträtten en stor politisk fråga, och så fort man sedermera hör ordet rösträttsstreck, antar man att det gäller något som kan åstadkomma förskjutningar i politiskt avseende. Ack, det är inte på det sättet. Vad är det egentligen för människor det här gäller? Jag skulle vilja säga, att det är nästan genant att tala om, hur fåtaliga de äro. Herr Thorell sade något om att 18 000 fallit för konkurs- och omyndighetsstrecket. Jag vill erinra om att för konkursstrecket ensamt falla endast cirka 1 000, och att det är inte mer än cirka 37—38 tusen som blivit omhändertagna för varaktig försörjning.

Då säger herr Thorell och andra med honom: ja, men det är inte fråga om att det är många, utan det är fråga om principen. — Nåja, det låter höra sig. Om vi då skulle ta och titta på principen, så måste jag fråga mig: kan man verkligen med bruk av sitt sunda förnuft på fullt allvar driva den satsen, att de stackars människor, som råkat i konkurs, skola utestängas från rösträtt? Alla veta, hur godtycklig denna bestämmelse är. Den, som den 1 augusti råkar i konkurs och står på bar backe, får behålla sin rösträtt vid valen i september — det vet herr Thorell. Och det beror bara på att röstlängden redan är fastställd den 25 juli. Men hur går det med en krake, som råkar ut för samma sak den 1 april? Jo, för honom går det illa, ty han befinns, såsom vi veta, fullkomligt ovärdig att utöva sina medborgerliga rättigheter. Varför gör han det? Har hans politiska omdöme plötsligt blivit fördunklat? Nej, det vill man inte påstå, men, säger herr Thorell, han är inte fri, utan befinner sig i en beroendeställning. Jag antecknade också ett annat ord av herr Thorell. Herr Thorell säger, att den, som överlämnar sina tillgångar till konkursförvaltning, har så mycket annat att tänka på. Ja, men det är väl hans ensak; han får väl tänka på vad han vill. Han har väl inte blivit oförmögen att bedöma, hur hans allmänna sociala och politiska önskemål skola tillfredsställas, bara därför att han gått i konkurs. Det var det orimligaste jag hört.

Jag vill i stället fråga: på vad sätt skulle den, som försatts i konkurs, inte vara fri? Vilka är det, som vilja utöva tryck i fråga om hans handlingsfrihet? Vi ha inte fått klarhet på den punkten. Är det månne hans fordringsägare, som av grämelse över sina förlorade pengar antingen skulle hindra honom att rösta eller som skulle — om nu en sådan heterogen samling björnar överhuvud taget kunde enas — tvinga honom att rösta på ett särskilt sätt? Eller på vilket annat sätt har hans personliga handlingsfrihet blivit äventyrad, därför att den stackars kraken kommit i konkurs? Allt tal härom är idel ohållbara konstruktioner. Jag tror inte att fordringsägarna ha andra intressen än att få största möjliga utdelning i konkursboet, och hur deras gäldenär använder sina medborgerliga rättigheter intresserar dem antagligen ganska litet.

Därmed tror jag att det inte är mycket mer att säga om alla dem, som gått i konkurs, ifall inte herr Thorell hittar på nya argument.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om de 37—38 tusen som blivit omhändertagna för varaktig försörjning. Var finnas de? Jo, sade herr Thorell, och däri har han nog rätt: till allra största delen befinna sig dessa människor på ålderdomshemmen, en del kanske vistas på landstingens hem för kroniskt sjuka, och några finnas ännu, som äro helt utackorderade av fattigvården. Men därför att en person hamnar på ett ålderdomshem, är det inte säkert, att vederbörande alltid förlorar rösträtten. Vi veta, att i den ena kommunen räddar innehavet av det kommunala pensionstillskottet rösträtten åt en sådan människa, medan i en annan kommun så icke är fallet. Vi behöva bara tänka på vilken motsatt praxis som råder t. ex. i Stockholm och Göteborg, för att finna att det här är fråga om ett godtyckligt system, som inte bör tolereras i fortsättningen.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

Men det finns, och det vill jag sluta med, herr talman, ett annat, oändligt mycket större skäl för att inte beröva dessa varaktigt omhändertagna deras medborgarrätt, i den mån de vilja utöva den, och för att illustrera det skulle jag, om kammaren tillåter, vilja berätta en liten episod ur min egen erfarenhet. Hemma i min församling ha vi varje år en utfärd för de gamla, och jag minns från dessa utfärder en gammal gubbe, som varit, såsom man säger, på tobaken, d. v. s. på tobaksmonopolet. Han var bortåt 80 år, gubben Vester, och skulle alltid bjuda mig litet av sin tobak på våra utfärder. Han hade ett speciellt minne för politiska ting, och att han på en järnvägsresa varit tillsammans med Hjalmar Branting, var en av hans livs största upplevelser. Han hade under alla år vaket följt med allt politiskt, och det förvånade mig att en 80-års man var så redig och kunde hålla i minnet det huvudsakliga, som hände under riksdagarna. Första gången jag träffade honom, visste jag inte att han var intagen på ålderdomshemmet, och jag frågade honom så där i största allmänhet, om han skulle rösta till hösten. Då blev han så tyst och generad, och så sade han några ord om att han inte fick rösta. Denne gamle man, utsliten av livet men klok och pigg och vaken skulle alltså känna det, som om det s. k. kristna samhället hade deklasserat honom genom att ställa honom utanför de myndiga kvinnornas och männens led. Jag frågar: skola vi i vårt land verkligen behandla människor på det sättet?

Vid ett val veta vi, att även om valdeltagandet är utmärkt, är det hundratusentals människor som inte rösta. Vad är det för folk? Jo, säger någon, det är soffliggarna, de som äro indifferenta i fråga om politiska och kommunala angelägenheter. Men det är säkerligen inte bara dessa, som man inte får fram till valurnorna. Det finns väldiga skaror — de gå upp till långt över hundratusen — av åldrade människor som allesammans äro på väg ut ur livet. Vi veta, hur det går för dessa gamla; själskrafterna börja förminskas och minnet och omdömesförmågan avtar, och den värld, i vilken de leva, blir allt mindre — den blir kanske därför inte mindre värdefull. Men hur gör samhället och hur göra vi s. k. politiker med dessa människor, när det gäller deras medborgarrätt? Samhället sätter, såsom vi veta, ingen åldersgräns för rösträtten. Man säger inte, att när en människa blir 70 eller 75 år, så skall hon föras undan, därför att då har hon inte samma klara omdöme. Att göra så, skulle vara oriktigt, ty livet far ju skonsamt fram med många människor, och de kunna bibehålla sin vitalitet vid sällsynt hög ålder. Andra människor åter äro brutna långt i förväg. Det vore orättvist att sätta en åldersgräns för rösträtten, och det är heller ingen som ifrågasätter det. Samhället resonerar som så, att i vad mån dessa åldrande, bortdöende medborgare utöva sin rösträtt eller inte, kommer oss inte vid.

Men på en punkt äro vi på det klara med, att vi måste hindra dessa åldrande att utöva sin rösträtt, och det är när det gäller de fattiga, dem som inte kunna taga hand om sig själva, såsom herr Thorell sade. Det finns, herr talman, ett annat, mer demokratiskt sätt att resonera i denna fråga: låt de gamla, bortdöende människorna vara i fred, må alla partiers ombudsmän och valmakare och husagitatorer låta gamlingarna vara, må det gå dithän att det uppfattas såsom icke värdigt demokratien att man leder till valurnorna folk, som inte längre orka och förmå att fatta innebörden av vad som sker omkring dem. Låt dem vara i fred, men låt på samma gång alla dem, som trots de höga åren ännu äro andligt vakna och som ha en levande medborgaranda, få utöva sin medborgarrätt, vare sig de bo i lyxvillor på Saltsjöbaden och Djursholm eller bo på ett svenskt ålderdomshem. De senare äro sannerligen inte mer beroende av sin omgivning och sina hjälpare än de förra. På det sättet, herr tal-

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

man, visar demokratien sin aktning för människovärdet och sin vilja att göra dem rättvisa, vilkas dagsverke är till ända.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Thorell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Både hans excellens statsministern och utskottets ärade ordförande ha kommit med vissa förebråelser mot oss för att vi icke skulle ha riktigt citerat statsministerns anförande i fjol. Jag är ganska förvånad däröver, ty vårt citat är direkt taget ur första kammarens protokoll. Då nu statsministern läst in sitt anförande till protokollet, skall jag be att få ordagrant citera, vad statsministern enligt protokollet sade.

Man har särskilt anmärkt på två stycken som vi spärrat i vår reservation. I det ena står det: »En förutsättning för samlingsregeringens arbete är att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskjutas.» I det andra stycket i slutet av reservationen sägs det, att man har också »utgått ifrån att partierna i riksdagen skulle vara beredda att bära upp den grundval som regeringen hade angivit för sitt arbete». Nu står det i första kammarens protokoll nr 21: »När det vid samlingsregeringens tillträde hette, att inrepolitiska tvistefrågor skulle undanskjutas, hade detta givetvis i första hand avseende på regeringens arbete, men man utgick naturligtvis också ifrån att partierna i riksdagen skulle vara beredda att bära upp den grundval som regeringen hade angivit för sitt arbete.» Detta är de särskilt spärrade stycken som vi ha i vår reservation. Det kunde väl ändå inte vara någon anledning för oss att anföra de citat av statsministerns yttrande som majoriteten inom utskottet gjort. Det skulle ju blivit kaka på kaka, och det var icke nödvändigt. Några falska citat ha vi icke använt, utan vi ha tagit dem direkt ur protokollet.

Vidare anförde:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman: Såsom statsministern själv erinrat om i dag var denna fråga uppe vid förra årets riksdag, och statsministern uttalade då, att detta var en sådan fråga där det rådde tydligt markerade motsatser, varför han ansåg, att om riksdagen den gången fattade ett positivt beslut, regeringen i alla händelser vore förhindrad att framlägga ett förslag. I år har han i viss mån ändrat på denna deklaration. Han anser, att om det nu blir ett beslut från riksdagens sida, äro andra förhållanden rådande.

Jag tillåter mig säga, att vi nog på många håll tyckte, att det var rätt underligt, att när sådana uttalanden gjordes förra året och man så tydligt kunde märka, att det i denna fråga rådde rätt väsentliga skiljaktigheter, man nu åter kommit med denna fråga.

Utskottet tillstyrker i sitt utlåtande, att som vilande för vidare grundlagsenligt behandling skall antagas motionärernas förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. Här har förut sagts, att det är mycket liten mening i att fördjupa sig i en sakdebatt, därför att denna fråga tidigare ventilerats så grundligt. Jag kan instämma i ett sådant uttalande. Nu har senast konstitutionsutskottets ärade ordförande, herr kyrkoherden Hallén, i ett rätt långt anförande delgivit oss sin syn på frågan. Jag skulle ju kunna säga, att i detta fall har herr Hallén visat en anmärkningsvärd anpassningsförmåga allt efter det han trott att stämningen i riksdagen ändrat sig. Jag har här framför mig hans anförande i denna fråga år 1939. Det anförandet tycker jag är mycket bra, och jag kan i väsentliga delar instämma i detsamma.

Där säger han: »Det kan verkligen inte vara något intresse för demokratien, att man i en tid som denna, då den attackeras från alla håll, ivrar för

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

rösträtt åt människor som kunna befaras stå i sådan osjälvständig ställning. Man kan för övrigt i detta sammanhang ägna en tanke även åt de sysslomän och föreståndare på ålderdomshem, som lätt kunna utsättas för den mänskliga frestelsen att söka öva inflytande på det klientel de ha under sig.» Beträffande dessa människors möjlighet att själva bedöma sina gärningar säger herr Hallén: »Naturligtvis kan det inträffa sådana fall, där dessa människor, trots att de äro både 70 eller kanske uppåt 80 år gamla, alltjämt kunna vara vitala i det avseendet, att de ha ett starkt politiskt intresse. Men alla kammarledamöter, som själva ha någon förtrogenhet med klientelet på vårt lands ålderdomshem, äro nog villiga att understryka, att det i allmänhet inte förhåller sig på det sättet.»

Sedan talade herr Hallén om, hurusom de som glidit på sidan av livet ha svårare att kunna göra sådana politiska bedömanden, och så yttrade han vidare: »Jag skulle även vid detta tillfälle vilja passa på att uttala, att det vore högst angeläget, om de politiska ivrarna inom alla skilda läger ville visa en ökad hänsyn till dessa gamla, som befinna sig långt in i livets afton, och inte söka att stimulera fram ett politiskt intresse eller driva fram dem till en politisk aktivitet, där de inte själva spontant och frivilligt lägga något sådant i dagen.» Herr Hallén slutar med att säga: »Om man visar förståelse, herr talman, för sådana synpunkter som jag här sökt göra mig till tolk för, blir man heller inte så angelägen om att restlöst förse ålderdomshemmens pensionärer med rösträtt.» I detta fall har nog herr Hallén skildrat, vad som många gånger är den rena verkligheten.

Jag upprepar, vad jag tidigare sagt i mitt anförande, att då frågan förut behandlats såsom skett, tycker jag, att det är ganska anmärkningsvärt, att socialdemokraterna i år kommit tillbaka med sin motion och att de driva sin mening så hårt som de nu göra utan att taga hänsyn till andra. Det går icke att med fog tala om att slopandet av fattigvårdsstrecket och konkursstrecket är en åtgärd för att värna demokratien. Har icke demokratien säkrare skyddsåtgärder att tillgripa än att man skall koppla in en grupp människor som onekligen i många fall ha sin omdömesförmåga nedsatt, då måste jag uttala mitt beklagande.

Statsministern säger emellertid, att det aldrig kan ha ifrågasatts, när samlingsregeringens deklaration en gång i tiden avgavs, att denna på något sätt skulle hindra riksdagens självverksamhet. Detta är naturligtvis något som man kan förstå, och det är icke heller någon anledning att polemisera på denna punkt. Det kan icke på något håll anses önskvärt, att riksdagen skulle bli så bunden av regeringen, att den inte skulle kunna tillkännagiva en egen mening. Men jag måste dock i detta fall uttryckligen säga, att ett beslut i enlighet med motionärernas förslag måste betraktas som ett tydligt bevis för att man på socialdemokratiskt håll numera icke värdesätter sammanhållningen och samarbetet mellan de politiska partierna på samma sätt som man gjort tidigare under de svåra år som vi genomlevat. Denna sammanhållning är dock en av de väsentligaste grundvalarna för den nuvarande samlingsregeringen. Jag tycker, att tidsläget är sådant, att vi borde ägna oss åt betydligt större frågor och att åtgärder av denna art kunde få ligga till sig och behandlas under andra förhållanden än de nuvarande.

I detta anförande instämde herrar *Holmdahl*, *Lundberg* i Hälsingborg, *Nolin*, *Persson* i Falla, *Blombäck*, *Sefve* och *Olson* i Göteborg.

Herr **Hallén** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till herr Skoglund. Då han förevitat

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
mig, att jag anpassat mig, på grund av att jag för fem år sedan intagit en annan ståndpunkt, vill jag påpeka, att vad vi då voro rädda för var, att de gamla skulle bli utsatta för en otillbörlig agitation. Han citerade också mycket riktigt mina ord om att föreståndare och föreståndarinnor för ålderdomshem kanske skulle vilja utnyttja dem. Därför har jag både i fjol och i år sökt upprepa det stående argumentet, att vi skola låta de gamla vara i fred. Å andra sidan kan man icke komma ifrån att när uppmärksamheten riktats på framför allt den grupp — låt vara ett fåtal av de 30 à 40 000 det här är fråga om — som har sin goda omdömesförmåga i behåll, då skall man icke i onödan kränka deras medborgarkänsla utan låta rättfärdighetsskälen tala och giva dem rösträtt. Det hindrar icke, att man behåller sin åsikt om vikten av att låta den stora hop av dem, som kanske inte fattar innebörden av de politiska frågorna, få vara i fred för otillbörlig agitation.

Härefter anförde:

Herr andre vice talmannen **Carlström:** Herr talman! Efter vad jag kan erinra mig har jag aldrig uppträtt här i kammaren i dessa frågor tidigare, och jag kan därför icke gärna råka ut för samma olycka som herr Hallén att bli påmind om att min inställning till frågan tidigare gått i en annan riktning. Jag kan förstå reservanternas inställning här, då de anse, att den vanliga »självverksamhet» som nu från socialdemokratisk sida har tagit sig uttryck i dessa motioner vid årets riksdag är en smula opåkallad med hänsyn till frågans politiska karaktär. Jag måste emellertid säga, att jag i likhet med herr Hallén har den uppfattningen, att detta icke kan vara någon stor fråga.

Då vi i fjol behandlade den i kammaren, gällde det inte bara fattigvårdsstrecket och konkursstrecket, utan då gällde det också skattestrecket, och efter vad jag kan förstå av protokollet från i fjol, rörde sig den sakliga diskussion, som då överhuvud taget förekom, särskilt om skattestrecket. Den saken är nu avkopplad i år eftersom det strecket rör de kommunala valen, och nu är det endast fråga om fattigvårdsstrecket och konkursstrecket. Då det gäller skattestrecket, måste jag säga, att jag är betydligt känsligare, ty jag håller alltjämt fast vid att människor som kunna betala sina utskylder böra göra det, om de vilja deltaga i kommunala angelägenheter. Det kravet tror jag man kan vidhålla ganska länge. När det däremot gäller fattigvårdsstrecket och konkursstrecket, har jag den uppfattningen, att därvidlag egentligen inte föreligga samma skäl. Det är här endast fråga om sammanlagt bortåt 40 000 människor som äro berörda av dessa streck. Herr Hallén sade i fjol, att det rörde sig om 2 000 personer som föllo för konkursstrecket, men i år har han gått ned till 1 000. Det beror väl på de bättre konjunkturerna. I varje fall är det ett ganska obetydligt antal som det rör sig om och vars valdeltagande på intet sätt kan sägas inverka på valutgången. Det måste vi ha klart för oss. Jag har under de senaste dagarna tagit mig litet tid att något närmare studera dessa frågor, och jag måste säga, att fattigvårdsstrecket har en viss smak av politiskt skattestreck kvar. Vi ha från vårt partis sida i varje fall aldrig velat utestänga människor från rösträtt på grund av att de varit fattiga. Så länge skattestrecket fanns kvar i fråga om politisk rösträtt, så gällde detta ju alla. Men sedan skattestrecket avskaffats på det politiska området, kan man säga, att det andra strecket icke väger lika tungt. Det finns ju en del människor som icke kunna taga hand om sig själva bättre än att de få låna pengar och leva på andras hjälp, men i alla fall ha rätt att rösta. De äro visserligen icke omhändertagna av det *allmänna,* men de kunna faktiskt icke klara sig själva.

Emellertid är det väl så, att vår inställning till detta problem har varit just den, såsom från skilda håll framhållits i dag, att det icke är trevligt att ställa

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

till med en agitation i ålderdomshemmen och i övriga anstalter där dessa fattiga människor äro intagna. På den punkten äro vi ju alla överens, även herr Hallén, och jag tar fasta på vad han sade i fjol, nämligen »att vi böra alla sätta en heder i att låta dessa fattiga vara i fred». I dag har man sagt: låt de gamla, de bortdöende åldringarna vara i fred. Ja, kunna vi vara överens om den saken, då är jag inte rädd för fattigvårdsstreckets avskaffande. Då jag nu här kommer fram till att jag kan gå med på utskottets hemställan, så är det dock under den förhoppningen, att vi som vilja värna om demokratien också på den punkten söka handla så, att vi icke draga löje över densamma genom att släpa fram till valurnorna människor som själsligt sett äro så beskaffade, att de icke kunna bilda sig en mening om politiska ting, hur mycket undervisning de än få. Kunna vi komma överens om här att låta dessa människor vara i fred för agitation, då tycker jag, att fattigvårdsstrecket är en alldeles för liten fråga att göra stort nummer av.

Vad sedan gäller konkursstrecket har jag aldrig kunnat ha den uppfattningen, att detta streck i och för sig har haft någon reell innebörd principiellt sett. Herr Hallén har för övrigt redan här i dag pekat på den saken, och jag skall icke gå närmare in på den.

Nu sade herr Thorell i sitt anförande, att det är av nöden, att vi hålla samman och att vi inte från de särskilda partiernas sida vidtaga något som leder till att det skulle gå illa med samlingsregerandet, och på den punkten är jag alldeles överens med herr Thorell. Ty, om avskaffandet av dessa streck kan leda dithän, att vi icke kunde hålla samman längre, då skulle jag sannerligen icke våga rösta på utskottets förslag, men jag kan ingalunda tro, att detta skall bli förhållandet. Denna fråga är, synes det mig, alldeles för liten för att man skall behöva betrakta den ur dessa aspekter.

Nu vill jag till slut säga, att då herr Hallén var inne på kapitlet om denna frågas jämförbarhet med en annan fråga, som har förts fram från folkpartiets sida, då tycker jag nog, att dessa frågor icke äro precis jämförbara. Det är dock en väsentlig skillnad dem emellan, ty den fråga som herr Hallén syftade på avser något som kommit till under kristiden och som man nu vill ha möjlighet att få bort, medan den här föreliggande frågan däremot är en gammal tvistefråga.

Nu sades det här nyss av någon talare, att en viss tidning givit en invit åt folkpartiet, att det skulle kunna gå på en annan linje än reservanternas. Det kan då möjligen misstänkas, att det är på grund av denna invit som jag nu vågat uppträda och tala för utskottets linje. Jag vill då säga, att om jag skulle ta inviter från den där tidningen, så stode jag icke här i dag. Jag är emellertid inte så våldsamt känslig för vad tidningarna säga här i landet. Jag tycker, att de gärna kunna få skriva och gruffa på oss ibland. Det kanske bara gör gott. Men i fråga om inställningen till denna fråga har jag för min del sökt att komma fram till en saklig ståndpunkt utan några som helst inviter, och då har jag funnit, att denna sak är alldeles för obetydlig för att vi i fortsättningen skola hålla på och gräla om den. Om socialdemokraterna nu anse, att denna sak är så viktig, att den bör genomföras redan i år, så har jag icke mod att säga, att den är så pass viktig ur andra synpunkter, att vi därför skola säga nej.

Med anledning av vad jag här anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fast:** Herr talman! Efter vad som förekommit i denna debatt kunna vi nog i fortsättningen fatta oss ganska kort. Andre vice talmannens sympatiska framträdande i denna fråga innebar kanske för vissa av kammarens le-

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
damöter en överraskning, och jag har givetvis ingen anledning att taga upp någon polemik i fråga om hans anförande. Möjligen vill jag på en enda punkt redan nu anmäla en avvikande mening, och det är, när han redan nu liksom ville skaffa sig garantier för att man icke i ett annat sammanhang skulle röra vid skattestrecket. Jag tror, att de humanitära och sociala skäl som påverkat andre vice talmannen i den nu föreliggande frågan äro oerhört mycket starkare, när vi komma till denna andra fråga, icke minst i dessa konjunkturfluktuerande tider, då man ju inte vid en tidpunkt vet, hur det för stora grupper av medborgare kommer att ställa sig under den efterföljande tiden. Men den dagen den sorgen; det bekymret få vi ta vid det tillfället. Jag har emellertid redan nu velat säga, att jag har en annan uppfattning än herr andre vice talmannen på denna punkt.

I övrigt kan man säga, att denna diskussion i ett avseende är litet förvirrande. Jag har sökt att mycket noggrant följa med min vän herr Thorells anförande här, när han uppträdde som talesman för reservanterna. Om jag inte hörde fel, hade han vid icke mindre än två tillfällen uttalanden om att detta var en mycket liten fråga. Herr andre vice talmannnen har sedan utan vidare sagt, att det var en alltför liten fråga för att man skulle låta den få den stora politiska betydelse, som man här varit inne på. Jag lyssnade mycket noggrant till högerpartiets ledares deklaration i denna fråga, och åtminstone vid ett tillfälle framhöll han ganska starkt, att detta var en mycket liten fråga. Men om det sålunda hittills råder en enhällig uppfattning i denna kammare om att denna fråga är en liten, hur kan den då få de stora politiska konsekvenser, som man liksom varit framme och snuddat vid? Då är det väl ändå ganska klart, att den måste anses tillhöra de frågor, där man tycker att det är ganska naturligt, att riksdagen har rörelsefrihet. Jag vill i detta fall säga, att jag kanske i någon mån är av litet annan mening än den, som herr andre vice talmannen gjorde sig till talesman för. Vid en jämförelse mellan denna fråga och den fråga, som har bragts på tal genom folkpartiets motion, måste jag säga, att den politiska innebörden ju är en helt annan men detta till förmån för den fråga, som vi behandla i dag. Ty i folkpartiets motion beröres regeringens politik under de gångna tre—fyra åren. Detta måste ju givetvis på visst sätt innebära en klandertalan över den politik som förts, i varje fall så till vida, att man kräver en snabb ändring av den förda politiken. Om man sålunda vill säga, att vi måste hålla ihop både i regering och riksdag, borde man i detta sammanhang säga, att den berörda frågan ligger närmare till att giva en sådan aspekt än den som nu behandlas.

Men, herr talman, jag hyser den bestämda uppfattningen, att denna motion icke alls har eller bör ha något att göra med sammanhållningen i regering och riksdag. Ty vart skall det taga vägen, om riksdagens rörelsefrihet skulle till den grad kringskäras, att man ej skulle kunna få fram frågor, som ha betecknats som synnerligen små? Man har många gånger förmenat, att under samlingsregeringens tid har riksdagen icke kunnat hävda sig; detta har framförts icke minst från den borgerliga sidan. Man kan dock å ena sidan icke kräva, att riksdagen skall hävda sig och taga initiativ, men å andra sidan varje gång, som initiativ tages, säga: nu är ni ute på oriktiga vägar och obehöriga områden; detta kränker den överenskommelse, som träffades, när samlingsregeringen kom till. Jag vill säga, att ingenting är farligare för sammanhållningen inom både regeringen, samlingspartierna och riksdagen än att vi ständigt och jämt tala om detta samarbete. Jag tror alls icke, att det är hotat av vare sig denna motion eller folkpartiets motion. Det beror helt och hållet på annat och icke minst på trivseln mellan partierna och medborgarna. Det behöver icke få något som helst samband med den fråga, som nu föreligger.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

Vad sedan i övrigt gäller vad som kan behöva sägas i sakfrågan vill jag framhålla en sak. Det är nämligen det, att fattigvårdsstrecket måste ses mot bakgrunden av utvecklingen av de sociala hjälpformerna. Tidigare var det ju så, att det var fattigvården som var den enda egentliga hjälpformen för människor, som voro fattiga eller behövde omhändertagas. Men undan för undan som vår sociallagstiftning byggts ut och icke minst efter de skisser, som föreligga i socialvårdskommitténs betänkande, har det varit samhällets strävan att hjälpa människorna under ålderdomens dagar, då de icke kunna taga hand om sig själva eller råkat ut för sociala olyckor, på annat sätt än genom fattigvård. Fattigvården har blivit den sista hjälpformen, då andra ej kunna tillämpas. Men, mina damer och herrar, då måste vi väl ändå se fattigstrecket ur en annan synvinkel än tidigare. Det blir frågan om hur man handlar i olika kommuner. I många kommuner tages en låg avgift av inackorderingarna i ålderdomshemmen, så att folkpensionen räcker till att betala den. I andra kommuner har man kommunala pensionstillskott, och det räcker fullt ut att betala detta. Där få de fattiga rösträtt. I sådana kommuner åter, där man driver en hårdare socialpolitik, få de icke rösträtt. Men i alla fall, där det gäller omhändertagande av personer i andra former än enligt fattigvårdslagen, är det icke fråga om att låta fattigvårdsstrecket omfatta även dem. Då förhållandena äro sådana böra vi hålla oss till verkligheten och vara tacksamma för den utveckling, som ägt rum. Vi få icke låta fattigvården spela samma roll som tidigare i det svenska folkets liv. Jag tycker, att man borde beakta detta, när man talar om fattigvårdsstrecket.

Vad beträffar agitationen bland de gamla, spelar den ju samma roll, om den föres i ett pensionärshem eller i ett ålderdomshem eller någon annan social inrättning, där man tagit hand om de gamla, eller hos gamla, som omhändertagits av barn eller anhöriga. Det blir lika osympatiskt i alla fall. Jag hyser den kanske något sangviniska uppfattningen, att här kunna vi visserligen icke skapa hundraprocentiga garantier för att icke något ofog skall bedrivas — ty det är omöjligt — men man kan komma mycket långt genom överenskommelser mellan partierna att icke bedriva en obehörig och otrevlig propaganda vare sig på ålderdomshemmen eller andra hem, som hysa gamla, vilka ej kunna taga vara på sig själva.

Utöver vad som sagts i fråga om konkursstrecket — alla synas ju vara överens om, att det är en omodern tillställning — vill jag i anslutning till vad herr Hallén nyss anförde säga, att det är icke bara de, som träda i konkurs efter det röstlängden justerats, som ha rösträtt, utan det är alla de, som råkat i konkurs under valperioden men fått konkursen avskriven vid första rättegångstillfället. Det är icke flera som drabbas av detta streck än de, vilkas konkurs är ouppgjord då röstlängden uppgöres. Det gör, att antalet minskas till en bråkdel. Strecket fyller ingen funktion i fråga om vare sig bestraffning eller uppfostran, eftersom man ej bryr sig om dem, som varit i konkurs under valperioden. När de båda ifrågavarande strecken verka på detta orimliga sätt, vittnar det om, att de icke fylla ens den funktion, som man från reservanternas sida avsett, att dessa streck skola fylla. Låt oss vara överens om att rensa ut på den politiska sidan de återstående strecken och få klara och rediga linjer, så att medborgarna kunna säga, att de ha hel och full rösträtt! Därmed slipper man även det besvär, som är förenat med uppehållandet av dessa streck. Det var en annan sak då man hade ett litet antal röstande. Då måste ett tiotusental nya väljare ha en viss politisk betydelse. Med den stora väljarkår, som vi för närvarande ha, försvinna dessa nytillträdande medborgare, som fått rösträtt, och spela ingen som helst politisk roll.

Det finnes icke den ringaste politiska spekulation från socialdemokraternas

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
sida, då vi intaga vår ståndpunkt. Vi äro tämligen övertygade, att i det avseendet det kanske är andra partier, som få större fördelar än vi, men det är ingenting av intresse för oss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Thorell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Fast sade, att jag vid två olika tillfällen och även andra från vårt håll framhållit, att detta är en liten fråga. Det är alldeles riktigt. Han ville därmed göra gällande, att den icke skulle få inverkan på samlingsregeringens samarbete. Jag sade icke bara detta, herr Fast, utan jag sade, att denna fråga tillsammans med andra frågor, som kommit från socialdemokratiskt håll, kan giva en sådan påfrestning.

Sedan ha utskottets ordförande, herr andre vice talmannen, herr Fast och andra önskat, att det icke skulle förekomma agitation bland de gamla. Det har talats väldigt vackert om detta. Jag är fullt överens med de ärade talarna om detta önskemål. Man har talat om att träffa en överenskommelse. Vi kunna träffa en överenskommelse oss emellan och hålla den — även ombudsmännen, har någon sagt, kunde tagas med. Men vad har det för betydelse ute i kommunerna landet runt? Icke ett dugg! Folket från de olika partierna kommer där att handla precis som det gjort tidigare.

Det säkraste sättet att åt de gamla bevara det lugn, som det tycks vara fullständig enighet om i denna kammare, är, herr talman, att följa reservanterna och avslå utskottets hemställan.

Härefter anförde:

Herr **Mosesson:** Herr talman! Varje gång jag i konstitutionsutskottet deltagit i behandlingen av den fråga, som nu är före, har jag sagt, att jag vill biträda varje förslag, som är möjligt att realisera och som leder till att vi kunna få bort den skönhetsfläck på vårt valarbete, som ligger däri, att man kommer släpande med gamla, orkeslösa och omdömeslösa människor till valurnorna och pekar för dem, hur de skola förfara. Nu är det ju tyvärr icke möjligt för oss att förhindra, att enskilda personer komma med sina släktingar eller dem, som de ha i sin vård, ehuru dessa borde vara borta från sådant. De leva ju i minnen, dessa människor, och valet avser ju icke vad som varit utan framtiden.

Det ligger emellertid till på det sättet i denna lilla fråga — och det är skälet till att jag önskar yttra mig — att här skall man på sätt och vis föra fram under det allmännas hägn sådant, som jag och, jag förmodar, vi alla reagera mot och som sker i det enskilda, där man kommer med sina skröpliga och orkeslösa gamla. Eftersom vi här ha någonting, som jag vill ha bort, vill jag icke vara med om ett plus till sådant, som jag önskar avlägsnat från vårt offentliga liv.

Därtill kommer det andra, som herrar Hallén och Fast och jag varit med om att säga tidigare: Jag menar, att vi kunna vänta med detta tills socialvårdskommittén kommit med sitt förslag. Denna fråga är icke alls stor, och vi äro väl på det klara med, att dessa människor icke på något sätt förändra den politiska aspekten i vårt land. Vi reservanter äro också väl medvetna därom, att det är möjligt för dem, som ha annan uppfattning än vi, att föra denna fråga igenom. Men det har i varje fall icke synts oss rätt att gå ifrån vad vi härvidlag anse vara det principiellt riktiga, i all synnerhet som ju en överenskommelse har träffats att skjuta på dessa frågor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet när herr Skoglund i Doverstorp riktade anmärkningsvärt skarpa förebråelser gentemot den grupp jag här representerar. Han ställde en direkt fråga, som bör ha ett svar. Jag vill först och främst, eftersom statsministern icke haft tillfälle att bemöta herr Skoglunds kritik, som för hans del gällde vissa motsättningar mellan vad han sade i fjol och vad han sade i år, säga, att jag omöjligen kunde uppfatta statsministerns yttrande på detta sätt. Jag tycker icke, att det är någon som helst motsättning mellan vad statsministern för regeringens del framhöll i fjol, nämligen att någon proposition icke var att räkna med, och hans påpekande, att om riksdagen nu fattar ett positivt beslut är det någonting, som regeringen i sin tur måste taga hänsyn till. Det är klart, att det är en öppen fråga, i vad mån motståndarna i regeringen taga hänsyn till detta. Så fattade jag hans uttalande, och jag tycker, att det är helt rimligt.

Herr Skoglund riktade emellertid till oss frågan, huruvida vi icke värdesätta sammanhållningen mera än att vi vilja driva fram en sådan här fråga till sin spets. Jag skall till det svara: Jo, vi äro fullt beredda att fortsätta sammanhållningen. Vi äro beredda att göra de nödvändiga jämkningar som krävas för sammanhållningen. Men vi ha å andra sidan icke något som helst skäl — framför allt med tanke på den benägenhet andra partier ofta ha att gå sina egna vägar och för övrigt också alldeles oavsett detta — att skjuta undan en saklig ståndpunkt, vars genomförande såvitt vi kunna förstå ej kan vara till förfång för någon annan. Det förefaller som om herr Skoglund hade en något mekanisk uppfattning av sammanhållningens innebörd och som om han skulle fatta den som om den vore ett slags utbyte av eftergifter för att hålla ihop en samlingsregering. Jag har aldrig sett saken på det sättet, utan jag har sett det så, att partierna inom den svenska demokratien äro ense om vissa väsentliga ting, som vi arbeta för under de svåra krigsåren i landets intresse, och att partierna i den mån som enigheten kräver det följaktligen underordna sina egna önskemål under det allmännas bästa. Men jag kan omöjligen se, att detta är en fråga som vi från vår utgångspunkt icke ha rätt att aktualisera.

Socialdemokratien har här en gammal ståndpunkt, som sakligt väl låter sig motivera. Det har redan i debatten syftats på den diskussion i pressen, som förts kring detta spörsmål. Jag erinrar mig, att det var en tidning i Norrland, som, när den tog del av folkpartiets anslutning till reservationen, yttrade, att här hade bestämt reservanterna hoppat i galen tunna, och som därvid utgick från en parallellitet med folkpartiets initiativ i tryckfrihetsfrågan. Såvitt jag kan förstå är denna likhet så fullständig, att jag mycket väl inser, att man från frisinnat håll är mycket betänksam inför reservanternas ståndpunkt.

Jag fäste mig också vid, att herr Mosesson, när han motiverade sin ståndpunkt nyss, icke återgav den tankegång, som finnes utskriven i reservationen, utan uttalade sina betänkligheter mot borttagande av fattigvårdsstrecket, enär han befarade att man skulle påverka de gamla i ålderdomshemmen vid valen. Jag kan för min del omöjligt se annat än att när folkpartiet aktualiserat tryckfrihetsfrågan och folkpartiet är berett, som jag förmodar, att i fortsättningen tillsammans med oss genomföra förberedande grundlagsändringar i tryckfrihetsfrågan, har partiet tagit en ståndpunkt, som icke överensstämmer med den som folkpartiets reservanter anmält i samband med detta ärende.

Därutöver vill jag endast säga herr Skoglund, att jag tror, att det skulle vara mest betänkligt för högern själv, om han i dag övertygade oss om att

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
vi i sammanhållningens intresse borde avstå från att hävda vår sakliga ståndpunkt i detta fall. Det är säkerligen ett vitalt intresse för samtliga partier, kanske också ett intresse, som berör riksdagens ställning gentemot regeringen, att den socialdemokratiska ståndpunkten icke prutas av genom de förebråelser man riktat till oss och de vädjanden man också gjort.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hall:** Herr talman! Jag skall icke syssla med frågans politiska sida. Den får väl anses uppklarad efter statsministerns deklaration och de repliker, som växlats. Jag nöjer mig med att konstatera, att vi, som väckt motionen, läst rätt i den statsministerns deklaration, som avgavs i fjol, medan reservanterna läst fullständigt fel. Det kan räcka med dessa konstateranden.

Det är en del andra synpunkter, som emellertid spelat en viss roll i debatten och som jag skulle vilja beröra. Herr andre vice talmannen var inne på frågan om skattestrecket, vilken i fjol prövats av riksdagen så till vida att riksdagen begärt förslag om att även skattestrecket skulle avskaffas. Anledningen till att vi ej ha tagit upp denna sak i år är ju att skattestrecket icke finnes inskrivet i grundlagen. Det berör alltså icke riksdagsvallagen utan det har avseende uteslutande på de kommunala vallagarna. Vi ha resonerat på det sättet, att dem hinna vi alltid med att reformera ändå före nästkommande kommunala val. Men om man skall kunna fatta ett beslut beträffande riksdagsvallagen, som kan komma i tillämpning tidigare än vid 1952 års andrakammarval, så är det nödvändigt att denna riksdag flyttar ut dessa bestämmelser ur grundlagen. Det är därför det är angeläget att få saken till behandling i år. Jag är tacksam för att utskottet hållit stilen från i fjol och tillstyrkt våra motioner.

En annan sak, som också på något oförklarligt sätt kommit att spöka i många av de anföranden, som hållits, är den frid man skulle ha på ålderdomshemmen under nuvarande förhållanden och den oro, som skulle uppkomma, sedan man reformerat vallagen. Jag beklagar, om ärendet skulle avgöras under så fullkomligt osakkunniga antaganden. Veta icke de, som uttala sig på det sättet, att ett betydande antal av dem, som vistas på ålderdomshemmen, redan nu har rösträtt, och att det alltså finnes förutsättningar för en valagitation på ålderdomshemmen, om någon vill syssla med sådan agitation. Gång efter annan har jag fått höra rykten om att det på det eller det ålderdomshemmet skulle bedrivas propaganda under osmakliga former. Varje gång har jag samvetsgrant satt i gång en vidlyftig undersökning, men det har städse visat sig, att ryktet ljugit. Så förhåller det sig med detta prat. Det finns intet anständigt politiskt parti i detta land, som icke låter människorna på ålderdomshemmen vara i fred. Jag är angelägen att säga ifrån, att dessa indirekta beskyllningar mot partiernas ombudsmän äro ovederhäftiga. Om det är något, som man från de politiska ledarnas sida varit angelägen om, så har det varit att inskärpa hos dem, som skola medverka vid valen, att de böra gå försiktigt fram, sköta sig ordentligt och icke oroa människor, som vilja vara i fred. Det är sannerligen icke de politiska partiernas ombudsmän, som gjort denna fråga till en fråga om lugn och ro på ålderdomshemmen. För oss ha pensionärerna alltid fått vara i fred. De, som nu yttrat sig på denna punkt, skulle utan tvivel ha nytta av att få i praktiken något närmare syssla med dessa ting. Om de finge tillfälle därtill, så skulle de icke bliva fullt så tvärsäkra i sina uttalanden. Antag, att det kommer ett par gubbar ifrån ålderdomshemmet i Västerås ned till arbetarpartiets valbyrå och be att få var sin valsedel, därför att de skola gå och rösta. Menar man verkligen, att jag borde neka dem detta? Det händer regelmässigt någon gång vid varje val, och ofta säga gubbarna:

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

det är några fler där uppe på hemmet, som ha rösträtt, kunna vi icke få hämta valsedlar åt dem också? Bör man neka dem det? Jag skulle tro, att man icke bör neka dem att taga med sig valsedlar. Om människor av ekonomiska orsaker hamnat på ålderdomshem men ändå ha kvar ett politiskt intresse, böra de väl få begagna sin rösträtt. Det finns, såvitt jag vet, icke något hållbart socialt eller politiskt skäl, som skulle kunna tala för att man borde förhindra dem att utöva en medborgarrätt, som de alltid förut utövat. De ha gjort sitt dagsverke i livet. Att de nu åtnjuta pension under andra former än de, som varit anställda i allmän tjänst, bör ju rimligen icke beröva dem rätten att utöva sin medborgarrätt under samma förutsättningar som andra medborgare. I praktiken är det, om man så vill, en känslosak. Man skall icke lägga sig i, hur gamlingarna göra. Man skall överhuvudtaget icke försöka att påverka dem eller utnyttja dem, det är jag mycket angelägen om att inskärpa. Det skulle aldrig falla mig in att skicka vallitteratur eller dylikt till ett ålderdomshem. Men man skall heller icke försöka att förhindra åldringarnas politiska intresse att taga sig uttryck. Därmed tror jag nog, att det viktigaste i den här saken är sagt. De politiska partierna ha givetvis inga utsikter att skörda någon vinst, och de ha heller icke att befara någon förlust genom att den föreslagna reformen genomföres. Det gäller bortåt 40 000 personer. Antagligen kommer högst $^1/_{10}$ av dem att rösta, och de röstande komma att dela upp sig på partierna. Deras valdeltagande kommer naturligtvis icke att ha någon inverkan på valets utgång, men det är utan tvivel rättvist, att man icke förhindrar dem, som så önska, att rösta. Herr Mosesson har varit inne på tanken att skicka hela detta ärende till socialvårdskommittén. Jag måste ju beteckna den meningen som lika verklighetsfrämmande som allt talet om propaganda på åldersdomshemmen. Om socialvårdens folk överhuvudtaget har någon önskan i denna fråga, så är det att icke behöva taga befattning med en lagstiftning, som diskrediterar fattigvården. En av de stora svårigheterna på sociallagstiftningens område är, att fattigvården betraktas som en mindervärdig hjälpform. Man vill icke ha fattigvård, så länge man har någon möjlighet att få annan socialhjälp. Här i riksdagen ha vi varit så föga omdömesgilla, att vi alltjämt bibehållit en lagstiftning av sådan beskaffenhet, att på den, som åtnjutit fattigvård, sättes en stämpel av ovärdighet. Hur kan man begära, att fattigvården någonsin skall få något anseende, om man berövar de människor, som ha tagit emot fattigvård, vanlig enkel medborgarrätt? När vi för någon vecka sedan hade vallagarna uppe till behandling, erinrade jag om hur föga konsekventa vi äro. Vi tillåta straffångar, som ha gjort sig skyldiga till grova brott, att rösta, men de, som ha gjort sig skyldiga till »brottet» att hamna på ålderdomshem, få icke rösta. Det finns på detta område också åtskilliga praktiska skäl, som tala för att man bör skrida till en storstädning beträffande vallagarnas rösträttsbestämmelser. Jag skall återkomma till den saken, sedan denna grundlagsändring väl blivit slutgiltigt genomförd. Hur går det till, när man skall upprätta en röstlängd? Jo, först skall namnlängden göras i ordning och skickas till häradsskrivaren, men det räcker icke med det, utan sedan skall domhavanden i orten höras. Han skall tala om, vilka som befinna sig i omyndighets- eller konkurstillstånd. Sedan skall man till varenda fattigvårdsstyrelse skicka ut en begäran om uppgift på dem, som äro intagna på ålderdomshemmet eller eljest åtnjuta varaktig försörjning. Hundratals blanketter skola singla mellan olika myndigheter för att möjliggöra en så enkel operation som upprättandet av en röstlängd. Man tager ingen hänsyn till, hur mycket det kostar i tid, arbete och blanketter, bara man får tillfredsställa sin nyckfulla önskan att ha tillräckligt krångliga rösträttsbestämmelser. Ha vi icke annat att göra än att plottra med sådant, som förstör tid och pengar och som ändå icke åstad-

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
kommer den ordning, lagen åsyftar? Hur går det till, när fattigvårdsstyrelserna årligen lämna svar till häradsskrivarna? Ja, det beror alldeles på respektive fattigvårdstyrelseordförandes omdöme. År 1939, när jag väckte en motion i detta ärende, så anförde jag ett exempel från en västmanlandssocken. Där hade fattigvårdstyrelsens ordförande utan vidare meddelat, att det icke funnes någon, som vore omhändertagen för varaktig försörjning. Alla, som bodde på ålderdomshemmet, hade folkpension eller andra egna inkomster och betalade alltså för sig. Fattigvårdsstyrelsens ordförande betraktade dem därför såsom icke försörjda av kommunen. Häradsskrivaren var emellertid icke nöjd med det lämnade beskedet, utan han begärde att få veta, vilka som voro intagna på ålderdomshemmet. Han fick också en lista på dessa och antecknade därefter för dem alla i röstlängden »icke röstberättigad». Det var naturligtvis fel. Häradsskrivarens beslut överklagades i samtliga fall hos valnämnden, och allesammans fingo som sig borde rösträtt. Det var ju gott och väl, men vi hade fått lov att avlåta cirka hundra skrivelser för att de trettio personer, som det rörde sig om, skulle få en rösträtt, som de varit berättigade att få utan vidare. Om herrarna önska bilda sig en föreställning om, hur förvirrade förhållanden, som nu råda på detta område, kunna herrarna gå ut i riksdagsbiblioteket och slå upp en handbok i kommunalkunskap, som bekostats av Stockholms stad. Där har en herre, som tituleras professor, givit uttryck åt den häpnadsväckande meningen, att kommunalt pensionstillskott är att betrakta som fattigvård, och det fastän riksdagen uttryckligen beslutat, att kommunalt pensionstillskott icke skall betraktas om fattigvård. Denna handbok åberopas nu som auktoritativ. Skriv för nöjes skull till landskommunernas förbund eller till svenska stadsförbundet och begär ett besked om, hur bestämmelserna om fattigvårdsstreck skola tolkas, så få ni ett referat av vad herr professorn skrivit. Hans statsrättsliga idiotism serveras alltså som en auktoriserad uttolkning av vad riksdagen beslutat. Om man får fortsätta på det sättet, så komma hithörande bestämmelser att bliva föremål för de mest orimliga tolkningar. De komma att tolkas på olika sätt inom olika län och inom olika kommuner av samma län. Respektive uttolkare komma att kunna åberopa sig på en skara s. k. auktoriteter, som dessvärre tack vare sina titlar ha utsikter att bliva trodda i vida kretsar. De, som icke förstå, att under sådana förhållanden en verklig städning är nödvändig beträffande våra vallagar, ha icke förstått någonting av det, som i detta sammanhang är det väsentliga. Det bör ju ändå vara på det sättet, att valnämndsordförandena ute i landet, fattigvårdsstyrelseordförandena med flera myndigheter böra kunna lämna ett klart besked. För närvarande kunna de icke göra detta därför att tolkningen av våra rösträttsbestämmelser blivit så förvirrad, att det icke finnes någon ute i landet, som längre hittar i vallagarna. Jag tror, herr talman, att det sagda kan räcka som skäl för att riksdagen nu skrider till det betydelsefulla beslutet att utplåna den skamfläck på vår lagstiftning, som kallas fattigvårdstrecket.

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Vougt ansåg, att jag hade en något mekanisk uppfattning om vad sammanhållningen innebure. Jag tror, att herr Vougt under de år, som samlingsregeringen suttit vid makten, haft en betydligt riktigare uppfattning om vad sammanhållningen inneburit, än den, herr Vougt nyss givit uttryck för. Han talade om sakliga uppfattningar, som icke finge undertryckas. Det är väl många gånger en bedömningsfråga, det gäller. Herr Vougt, förmodar jag, anser, att exempelvis vad som står i det socialdemokratiska partiets program är sakligt riktigt, men ändå vilja vi bestämt undanbe oss att detta program förverkligas under den tid, samlingsregeringen sitter.

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

Det har, såvitt jag vet, herr Vougt hittills funnit sig i. Om vi skola kunna hålla samman, och om regeringen skall kunna sitta kvar, är det helt enkelt nödvändigt, att vi för att under en särdeles påfrestande tid kunna lösa stora och för landet viktiga uppgifter avstå från att förfäkta personliga intressen eller gruppintressen. Vi få uppskjuta sådana frågor till en senare tidpunkt.

Herr andre vice talmannen **Carlström** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Hall sökte »bortjustera» riskerna för att agitationen på ålderdomshemmen kunde få en osympatisk karaktär. Jag framhöll, att en av de anledningar, som gjort mig en smula tveksam, var just fruktan för sådan agitation. Jag tror icke, att de socialdemokratiska ombudsmännen springa omkring på anstalterna och agitera, men, herr Hall, i valtider finns det flera arbetare i vingården. Vid 1936 års val var en sådan i min hemort ute och intalade en åldring, som hade rösträtt, att om han icke röstade med ett visst parti, så riskerade han att icke få någon folkpension. Det var en agitation av enklaste slag, men sådan agitation biter ibland. Jag är rädd för att det finns flera, som använda sådana metoder, när det gäller de gamla. Därför borde herr Hall kunna instämma med oss däri, att man bör göra allt vad man kan för att avhålla våra valmakare och andra underhuggare från att inrikta sig på agitation bland dessa gamlingar.

Herr **Vougt**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag uttryckte mig nog inte så enkelt, att detta är en sakligt riktig ståndpunkt, utan jag sade, att det är vår gamla ståndpunkt, som vi sakligt kunna försvara. Det är ingen politisk fråga, såvida man inte vill göra gällande, att alla frågor, som gälla reformer inom demokratiens ram, äro politiska frågor. Jag tycker icke, att herr Skoglund borde ha så förfärligt svårt att förstå, vad jag menade. Vidare sade herr Skoglund, att han med hänsyn till det samarbete, som bedrivits under de gångna åren, känt sig något förvånad över den ståndpunkt, jag intagit i dag. Jag upprepar, att jag tror, att vi göra högern en tjänst genom att icke taga hänsyn till högerns vädjan i detta sammanhang.

Härefter anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Herr Vougt sade, att det förelåge en fullständig parallellitet mellan denna fråga och den, som beröres i folkpartiets motion angående tryckfriheten. Det är möjligt, att man kan ha olika uppfattningar om, huruvida det finns någon parallellitet alls emellan dessa frågor. Det låter jag vara osagt, men någon fullständig parallellitet mellan en gammal tvistefråga, som har funnits långt före denna regerings tillkomst, och en fråga, som uppkommit under regeringens tillvaro, kan väl icke gärna föreligga. Det tycker jag man skulle kunna vara överens om, oavsett vilken uppfattning man i övrigt har i själva sakfrågan. Det har sagts, att det är en liten fråga, som nu diskuteras, och det tycker jag också, att det är. I fall man ser saken ifrån samhällskonstruktiv synpunkt, så är det en liten fråga, men det är ju dock en fråga om medborgarrätt, och i en sådan fråga ingå enligt min mening även moment, som man icke kan bedöma enbart kvantitativt. Det är litet mera känsligt än så, och jag tycker det är så mycket värre som det här icke är fråga om att giva människor rösträtt, utan i själva verket är fråga om att i vissa fall beröva människor den rösträtt, som de förut under ett helt liv ha haft, och som de naturligtvis förvaltat, den ene väl, den andre illa. Det gäller, om man i två speciella fall skall taga ifrån medborgarna deras rösträtt. Man har väl menat, att dessa streck skulle vara ett slags ordentlighetsstreck. Man har ansett, att den, som icke kunde taga vara på sig

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
själv och sitt borde förlora sin rösträtt. Varje människa vet emellertid, att dessa bestämmelser fungera ytterst ojämnt såsom ordentlighetsstreck. Det finns skötsamma, ordentliga människor, som kunna råka ut för att göra konkurs eller för att nödgas anlita fattigvården, men det finns många andra, som skött sig tämligen illa, men som aldrig måst göra konkurs eller falla det allmänna till last. Ja, det finns t. o. m. människor, som lyckats undvika att göra konkurs eller att begära fattigvård just genom att sköta sig illa. Under sådana förhållanden tycker jag icke, det finns någon anledning att hålla på dessa s. k. ordentlighetsstreck. Det verkar helt enkelt orättvist. Det har, bland annat under den här förda debatten omvittnats, att socialvårdens differentiering och en otillfredsställande författningspolitik gjort det svårt att få någon rätsida på det hela. Demokratiens framtid blir beroende av upplysning och uppfostran av medborgarna, och för demokratiens framtida bestånd lär tillvaron av dessa streck sakna betydelse.

Konstitutionsutskottets ordförande förklarade, att man från socialdemokratiskt håll brinner av stridslust, när det gäller denna fråga. Det kan jag icke påstå att jag för min del gör, och jag undrar nog, om man icke i det fallet skurit till beredskapen litet större än nöden kräver. För att storma denna murkna skans behöver man väl knappast mobilisera någon så brinnande stridslust. Det kan ju kvitta i vilket sinnelag man röstar, men för min del anser jag mig böra biträda utskottets förslag.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Det har fällts ett uttryck här, som jag tagit fasta på, nämligen att tiderna nu skulle vara sådana, att man icke borde syssla med frågor som den föreliggande utan att man skall hålla samman. Bakom det talet söker man hindra en liten reform som nu är fallet, då man även hänvisat till den deklaration, vilken regeringen som bekant avgivit. Man tycks emellertid icke vara alldeles enig på den borgerliga sidan i sak, och då man icke är det kan ju denna skyddsvall icke utgöra något större hinder i denna fråga än då det gäller andra frågor, där det råder delade uppfattningar i riksdagen. Statsministern har ju också visat att den tolkning, som reservanterna givit, är oriktig. Emellertid tänkte jag närmast på hur man skall tolka detta uttryck att tiderna äro sådana att man skall hålla samman. Ty under dessa svåra krigsår har man väl ändå hållit samman rätt bra. Detta har emellertid skett icke bara här i riksdagen och inom regeringen utan hela vårt folk har hållit samman under denna tid på sådant sätt att det med rätta kan sägas, att detta möjliggjort den kraft, som i främsta rummet bidragit till att bevara vår fred, vår neutralitet och vår frihet.

Om man utgår från denna sammanhållning under de senaste åren, så är det underligt att man vill belöna dem, som ha varit med om denna tid, men som råkat i konkurs eller måst anlita åldersdomshem med att beröva dem deras rösträtt. Mina herrar, den som under beredskapstiden bott inom ett stort förläggningsområde och där träffat folk från olika samhällslager, arbetare, företagare, hantverkare och andra, har mer än en gång hört en inkallad — åtminstone har det varit fallet med mig — som sagt, att han haft det eller det företaget, en rakstuga eller en bilverkstad eller något annat, men att han legat i beredskapstjänst ett år eller så, under vilken tid han måst anlita ersättare eller måst slå igen och nu icke vet hur framtiden kommer att gestalta sig, då den hjälp han får av det allmänna icke är tillräckligt stor för att han skall kunna klara sig undan konkurs i framtiden. Det är med andra ord möjligt att han på grund av den insats han gjort under beredskapstiden dessa svåra år kommer att råka i konkurs. Är det då rimligt, frågar jag, att man av den anledningen skall beröva honom hans rösträtt? Det vore en belöning, som dåligt motsvarade den

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)

uppoffring han gjort. Det är ju ett straff i stället för en belöning. Detsamma är förhållandet med dem, som råkat hamna på ett ålderdomshem. Nu frågar exempelvis herr Thorell: varför skall man ge dessa människor en rätt, som de icke bett om? Jag vill svara: man får icke se saken på det sättet. Man fråntar ju i stället dessa människor en rätt, som de ägt. En person som på grund av vidriga omständigheter råkat i konkurs eller hamnat på ett ålderdomshem, berövar man den rätt hon dittilldags ägt. Därför är hela denna problemställning att man skulle ge dessa människor en ny rättighet alldeles felaktig. Man får gå ganska långt tillbaka i tiden för att finna en förklaring till hur rösträttsstrecket, fattigvårdsstrecket etc. egentligen kommit till. Det hela är ingenting annat än en kvarleva från den tid, då förmögenhetsförhållandena ensamt bestämde vem som skulle ha rösträtt eller icke här i landet. Sedan ha en hel del reformer kommit till undan för undan. Rösträtten har utvidgats genom att förmögenhetsförhållandena blivit mindre och mindre bestämmande i detta hänseende, men vi ha dock ett par kvarlevor från den tid, då förmögenheten ensamt bestämde om och i vilken utsträckning en människa skulle ha rösträtt. Numera försöka vi i stället lägga upp en rösträtt efter människovärdet och där penningen icke är bestämmande. Skall man nu ta ifrån gamla deras rösträtt därför att de kommit in på ett ålderdomshem? Ty det är ju det som det är fråga om och icke om ett rösträttsstreck för de gamla. De finnas ju som varit inne även på det resonemanget. Men det finns ingen möjlighet att tänka sig ett ålderdomsstreck, ty åldern som sådan inträffar ju nu en gång så olika för olika människor. Ibland kan en människa vara gammal vid 65 år och ibland relativt ung även vid 80 år. Genom att beröva människor, som kommit upp i åldersskalan, deras rösträtt skulle även högt uppsatta personer komma att drabbas, ja, man skulle i det sammanhanget rent av kunna tala om majestätsbrott. Under sådana förhållanden återstår såsom skäl endast den omständigheten att hon måste anlita ett ålderdomshem. Men detta senare är väl i och för sig icke något förnedrande. Det har väl aldrig varit meningen — i vart fall icke under de senaste åren — att man skall betrakta ett ålderdomshem som en förnedringsinrättning. Tvärtom ingå ju ålderdomshemmen som ett led i vår socialvård. Det är ju fråga om hem för dem, som icke kunna klara sig själva utan behöva hjälp. Ålderdomshemmen borde därför betraktas såsom pensionärshem, där människorna bo som pensionärer, sedan de blivit gamla och behöva stöd och hjälp, när de stå ensamma. Så måste man väl ändå betrakta dessa hem, detta i synnerhet som där numera också bo pensionärer. Att vara pensionär är väl ändå ingenting förnedrande. Många av oss få pension på ålderdomen. Vi ha en sådan ställning, befattning eller tjänst i samhället, som är förenad med rätt till pension, och vi anses icke vara mindervärdiga därför att vi motta pensionen. På samma sätt är det ju med avseende på dem som ha ett arbete, som icke gör vederbörande berättigad till pension utan bara till folkpension. Men därför har väl vederbörande samma människovärde som en annan pensionär. Om nu folkpensionen är så liten att vederbörande icke kan försörja sig på den, bör han väl därför icke berövas sin rösträtt. Det allmänna får väl i stället höja folkpensionen, så att vederbörande beredes en människovärdig tillvaro. Ålderdomshemmet som sådant ger icke heller åt vederbörande något mindervärdighetsbetyg ty där intagas ju även personer, som kunna betala för sig. Dessa pensionärer behålla sin rösträtt. Men är det nu någon mening med ett system, som innebär den klasskillnaden att medan den ene är intagen på ett ålderdomshem för vård på egen bekostnad, har han rösträtt, medan den andre berövas sin. Ett sådant tillstånd kan bara vara till skada, och ju fortare det kommer bort, dess bättre är det. Vi få därför hoppas att riksdagen kommer att anta det förslag, som här föreligger, och upprepar detta beslut efter nästkommande val

Ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen. (Forts.)
samt att regeringen tar den konsekvens, som följer med riksdagens beslut, så att detta streck stryks ur våra rösträttsbestämmelser.

Herr **Sefve:** Herr talman! Man har här på flera håll funnit det besynnerligt, att vissa talare i början av sitt anförande ansett, att detta var en ganska liten fråga men sedan efter en stund tvärtom funnit, att det var en mycket stor fråga. Jag tycker för min del icke, att denna skenbara motsägelse är så besynnerlig. Det förhåller sig säkerligen på det sättet att denna fråga av principiella skäl har varit stor och alltjämt är det för många. Emellertid är den ganska liten, om man bara tar hänsyn till antalet röster som det är fråga om. Man kan väl också anta, att den blir allt mindre ju längre de sociala reformerna få verka.

Vad man på borgerligt håll under sådana förhållanden funnit ganska besynnerligt har varit den omständigheten, att man från socialdemokratiskt håll velat ta upp en fråga, som sedan gammalt varit principskiljande men numera icke har så stor praktisk betydelse. Reservanterna i utskottet ha funnit ett visst stöd för sin uppfattning i statsministerns anförande förra året i båda kamrarna, men den tolkning av statsministerns anförande, som reservanterna givit, har ju icke i dag riktigt godkänts av statsministern. Man får ju naturligtvis säga, att en talare själv bäst bör veta vad han menat med vad han sagt. Emellertid får man väl medge, att hans uttryck varit ganska otydliga, eftersom de kunnat ge upphov till sådana missförstånd av reservanterna, som ju ord för ord upprepat vad han sagt i frågan. Men förklaringen till detta förhållande är kanske den, att han i sitt uttalande försökte tillfredsställa tvenne olika uppfattningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thorell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Hallén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgåvos 128 ja och 61 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående utseende av suppleanter för stads-, kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige.

Motion angående utseende av suppleanter för stads-, kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Fast:** Herr talman! Jag skall icke ta upp någon diskussion med utskottet i denna fråga. Jag vill endast tillkännage, att jag ingalunda ändrat uppfattning om vad jag i flera tidigare sammanhang anfört i frågan, nämligen att jag icke anser de föreslagna åtgärderna vara vare sig särskilt nödvändiga eller nyttiga. Men det torde kanske bli tillfälle för mig att i annat sammanhang ytterligare utveckla den saken, och jag avstår från att nu ställa något yrkande.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Jag skall be att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9 och 10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.
Lades till handlingarna.

Punkterna 23—26.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.
Lades till handlingarna.

Punkten 28.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 29.
Lades till handlingarna.

Punkterna 30—35.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.
Lades till handlingarna.

Punkterna 37—40.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.
Lades till handlingarna.

Punkterna 42—48.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49.
Lades till handlingarna.

Punkterna 50—52.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.
Lades till handlingarna.

Punkterna 54—65.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66.
Lades till handlingarna.

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård.

Punkten 67, angående bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 90, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att under budgetåret 1944/45 finge till

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård. (Forts.)
ett belopp av högst 200 000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård, dels ock till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hoppe m. fl.* väckt motion (II: 274), vari hemställts, att riksdagen måtte höja anslaget till 400 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 274
a) medgiva, att under budgetåret 1944/45 finge till ett belopp av högst 200 000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård,
b) till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hoppe:** Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag till 1943 års höstriksdag om statsbidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård och statsutskottets utlåtande över nämnda kungl. proposition utlöste som bekant i denna kammare en mycket livlig debatt. Av denna debatt framgick bl. a. att intresset för den halvöppna barnavården vid barnkrubbor, daghem och lekstugor var utomordentligt stort. Man sade bestämt ifrån att de föreslagna statsbidragen voro väl motiverade inte bara av arbetsmarknadspolitiska hänsyn, utan att också starka sociala och pedagogiska skäl talade för ett effektivt samhälleligt stöd åt barnkrubbor och lekskolor.

Så förklarade debattens mest uppmärksammade talare, statssekreterare Erlander, att det var önskvärt att alla barn i förskolåldern få del av den fostran, som lekskolorna och daghemmen kunde bibringa. Man var här i riksdagen tacksam för att Kungl. Maj:t hade framlagt sin proposition och därmed gått in för principen att samhället bör ekonomiskt stödja den halvöppna barnavården. Man beklagade emellertid att Kungl. Maj:ts förslag inte fått större räckvidd. Åtminstone fick jag av kammardebatten det intrycket, att man hade väntat att Kungl. Maj:t skulle ha tagit ett kraftigare tag för att ge denna verksamhet ett välbehövligt och efterlängtat stöd. Under sådana förhållanden, herr talman, hade man nog både inom och utom riksdagen hoppats och väntat att det skulle ha blivit möjligt för Kungl. Maj:t att till årets riksdag framlägga ett förslag, som gav väsentligt mera än beslutet vid 1943 års höstriksdag. Jag dristar mig här ge uttryck åt den uppfattningen, att det enda som avhållit socialministern från att föreslå ett långt kraftigare stöd åt denna verksamhet var hänsynen till det statsfinansiella läget.

Nu är det, herr talman, åtskilliga här i kammaren som anse att den halvöppna barnavården, inte minst i våra lekskolor, är så utomordentligt betydelsefull, att en hel del utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit omgående borde göras. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle endast de nystartade anstalter, som voro särskilt motiverade av arbetsmarknadshänsyn, och dessutom illa ställda anstalter i skattetyngda kommuner, få del av statsbidraget. Det finns emellertid åtskilliga anstalter för lekskolor och daghem, etc., som under en lång följd av år fått kämpa med mycket svag ekonomi och som kanske inte erhållit något eller också mycket litet understöd från den kommun, i vilken de verkat — kanske framför allt beroende därpå att man inte på alla håll fått upp ögonen för betydelsen av lekskolorna och daghemmen. Flera av des-

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård. (Forts.)

sa kommuner som inte ha beviljat något bidrag eller mycket litet sådant kunna knappast karakteriseras som skattetyngda och anstalterna kunna därför inte få del av detta statsbidrag.

Vissa av dessa anstalter, som jag syftar på, behövde helt säkert få ett kraftigt handtag ifrån statsmakternas sida för att de skulle kunna på bästa sätt gå i land med sin mycket stora uppgift. På grund av sin svaga ekonomi ha flera och kanske rätt många av dessa anstalter även nödgats underbetala de anställda, och det har i många fall visat sig att de fullständigt sakna möjlighet att sörja för deras pensionering. En av deltagarna i debatten vid fjolårets höstriksdag påpekade också, att de anstalter, som jag nu åsyftar, komma att löpa risken att förlora sina lärarinnor. Flera av dessa lärarinnor, som haft svältlön eller i varje fall varit utomordentligt klent betalade, komma nog i ett eller annat fall att dragas till de nystartade anstalterna, som på grund av att de fått statsbidrag ju kunna bereda bättre anställningsvillkor.

Vad som, herr talman, enligt min uppfattning gör denna sak så allvarlig, är att vi numera genom den moderna psykologien fått klargjort för oss att när det gäller människans fostran och vad det till sist skall bli av en människa, vad hon skall duga till i livet, betyder användandet av de sju första levnadsåren allra mest. Barnpsykologer förklara sålunda för oss att ingenting när det gäller fostran, ingenting när det gäller danandet av människomaterialet är viktigare än att förskolålderns barn få en god, ja, den bästa fostran. Nu är som bekant denna fostran i stort sett helt överlämnad åt hemmen. Hemmens kompetens kan i vissa fall ifrågasättas, och hemmens fostrande gärning behöver i många fall, kanske i de flesta, kompletteras med några timmars vistelse dagligen i barnträdgård eller daghem. För närvarande gör samhället ingenting eller praktiskt taget ingenting för denna fostran. Jag tar mig friheten, herr talman, att i detta sammanhang nämna, att i andra kulturländer har man handlat på helt annat sätt än vi gjort här i Sverige; det ser ut som om vi på denna punkt vore långt efter. I vår motion ha vi tagit oss friheten nämna att Englands parlament just nu under brinnande krig gått in för mycket djupgående och radikala åtgärder när det gäller att skapa anstalter för den halvöppna barnavården.

För min personliga del anser jag alltså att frågan om fostran av förskolålderns barn helt enkelt kan karakteriseras såsom en av vårt folks utan tvekan verkligt stora frågor. Det är ju under de sju första levnadsåren grunden lägges till den samarbetsmänniska, den människa som blir redo att känna ansvar för andra och ta hänsyn till andra, som vår demokrati behöver, och vad som då försummas kan, menar jag, i de flesta fall aldrig tagas igen. Jag anser för övrigt att vi aldrig skola komma till rätta med det brännande ungdomsproblemet med mindre vi göra det bästa av barnen i förskolåldern. Jag dristar mig också i detta sammanhang säga, att det är min övertygelse att de pengar, som kunna komma att betalas ut för lekskolor, daghem, o. s. v., skall man få igen genom besparingar i fråga om åtgärder för bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag här anfört ber jag få yrka bifall till den av mig och andra kammarledamöter väckta motionen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Då statsutskottet har avstyrkt den av herr Hoppe m. fl. väckta motionen, till vilken denne nyss yrkade bifall, har det inte varit därför att inte utskottet förstår de synpunkter, som motionärerna ha utvecklat i sin motion, och de synpunkter som nu så vältaligt ha understrukits av huvudmotionären. Utskottet har helt enkelt resonerat så, att vi ju hade denna fråga om statsbidrag till den halvöppna barnavården före för

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård. (Forts.)

allenast några månader sedan, då vi enades om en lösning på grundval av Kungl. Maj:ts förslag, som innebar ett stöd åt de nyinrättade anstalterna på området. Då är det knappast att förutsätta att riksdagen skulle vara beredd att endast två, tre månader senare så väsentligt utvidga denna verksamhet, som i motionen påyrkas.

Det är, som motionären också förutsatte, huvudsakligen av statsfinansiella skäl som utskottet intagit denna ståndpunkt. Man bör inte heller förbise, att den fråga som behandlas i denna punkt står i ett visst samband med den som återkommer några punkter längre fram i statsutskottets utlåtande, nämligen frågan om statsbidrag till hemhjälpsverksamheten, som också beslöts vid fjolårets höstriksdag. Då utskottet även i det avseendet intar samma ståndpunkt som i höstas, är det ganska självklart att man också gör det i den punkt, som nu föredragits. Utskottet har således inte någon som helst anledning att polemisera mot motionärernas synpunkter utan anser allenast av statsfinansiella skäl och möjligen, kan man säga, av traditionshänsyn, att man härvidlag bör stanna för den ståndpunkt man intog i höstas, och det är med hänvisning till detta, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan på den föredragna punkten.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 68.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 69, angående prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor.

Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 92, föreslagit riksdagen att till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 72 500 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Gustavson m. fl.* (I: 176) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Mysinge *m. fl.* (II: 250), vari hemställts, att riksdagen till prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor under budgetåret 1944/45 måtte anvisa ett reservationsanslag av 145 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 176 och II: 250 till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 72 500 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *von Heland, Ivar Persson, Pettersson* i Dahl och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 176 och II: 250 till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 145 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! När vi under höstriksdagen behandlade denna fråga tillät jag mig här i kammaren uttala min tillfredsställelse

Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor. (Forts.)

över den föreslagna organisationen, som jag ansåg skulle komma att fylla ett mycket stort behov. Enligt det förslag som riksdagen då antog skulle under år 1944 utbildas och anställas 250 st. hemvårdarinnor. Det är emellertid att antaga, såsom motionärerna här anfört, att behovet av hemvårdarinnor kommer att bli större än som går att fylla i enlighet med förslaget om utbildning av dessa 250 hemvårdarinnor. Motionärerna anse, att antalet behöver fördubblas och att det alltså skall utbildas 500 i stället för 250. Det är således på den punkten reservanternas förslag skiljer sig från utskottsmajoritetens.

Jag tror mig kunna säga, att utskottsledamöterna äro fullständigt eniga om att denna organisationsform bör utbyggas så fort ske kan och att den kommer att fylla ett mycket stort behov. Men enligt vad jag tror mig veta komma kommunerna att begära att få anställa ett större antal hemvårdarinnor än som avsetts. Som exempel vill jag här endast nämna en grannkommun till min hemkommun med i runt tal 1 000 invånare, som enligt organisationsplanen icke skulle ha rättighet att anställa ens en hemvårdarinna, då det skall beräknas en på 2 000 invånare. Men man anser där, att om behovet skall tillgodoses, bör det där anställas tre st. hemvårdarinnor. Detta är naturligtvis icke möjligt, men säkert är, att i allmänhet det finns ett mycket stort behov.

Denna hemhjälpsverksamhet är, som vi alla veta, huvudsakligen avsedd för landsbygdens behov. Kungl. Maj:t uttalade i sin proposition föregående höst, att det var i första hand landsbygdens behov, som skulle tillgodoses, och att när detta behov fyllts, städer och stadsliknande samhällen skulle få komma i fråga. Nu har förordningarna kommit ut. I Svensk författningssamling nr 947 för 1943 talas det om hur denna organisation skall genomföras. Det är landstingen, som skola lägga upp planen. Socialstyrelsen skall vara högsta instans, och sedan skall det finnas en rådgivande nämnd, som skall biträda socialstyrelsen i denna verksamhet. Enligt ovan nämnda kungörelse heter det i § 24, »att såsom biträde åt socialstyrelsen vid utövandet av dess åligganden som tillsynsmyndighet enligt kungörelsen skall finnas en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd». Denna skall alltså tillsammans med socialstyrelsen vara tillsynsmyndighet i fråga om denna organisation, som till huvudsyfte har att tillgodose behovet på landsbygden. Nu har ifrågavarande nämnd blivit utsedd. — Jag passar på att anföra ett par synpunkter på utseendet av nämnden. Den består av åtta personer. De äro framstående kvinnliga representanter för olika områden, men av dem ha tre sin bostadsort i Stockholm, tre i Uppsala, en i omedelbar närhet av Uppsala och en i Österhaninge. Jag vill icke, herr talman, framföra någon kritik mot dessa personer. De äro säkerligen utomordentligt duktiga var och en på sitt område, men man har måhända rättighet att hysa en viss undran över att nämnden med säte häruppe i Stockholm och Uppsala skall kunna känna till förhållandena i landet i övrigt. Jag tror, att det hade varit anledning för Kungl. Maj:t att vid utseende av nämnden litet mera tillgodose landsbygdens behov. Jag understryker ännu en gång, att jag på intet sätt vill komma med någon kritik mot dessa personer, men nog hade det varit lämpligt, om till ledamöter i nämnden utsetts personer, bosatta på landsbygden. En av dessa är från landsbygden, den person som är hemma i Österhaninge, men alla de andra äro bosatta i städer. Jag har inte kunnat underlåta att vid detta tillfälle framföra dessa kritiska synpunkter.

Reservanterna ha alltså på denna punkt ansett, att ett större behov föreligger än som blir möjligt att fylla genom ifrågavarande utbildning, som Kungl. Maj:t föreslår. Därför ha vi önskat utvidga utbildningen för hemvårdarinnor.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Då vi för några månader sedan diskuterade denna fråga i kammaren, tvistade vi inbördes rörande den utbildning, som de personer böra ha, vilka skola utföra tjänst såsom hemvårdarinnor. Från visst håll ansågs det, att det genomgående borde vara den korta kurs, varom vi nu närmast tala, medan man på annat håll framhöll, att kursen var alltför kort och obetydlig för att kunna skänka den erforderliga kompetens åt hemvårdarinnorna, som är erforderlig. Jag tillät mig emellertid vid det tillfället anföra, att jag ansåg den korta kursen nödvändig därför att det var enda förutsättningen för att så snart som möjligt få hela denna samhällsviktiga verksamhet ut i levande livet. Detta blev ju också riksdagens beslut.

När jag nu hänvisar härtill, förstå kammarens ledamöter rätt väl, att det är ganska litet, som skiljer min ståndpunkt — och jag tror även ståndpunkten hos övriga ledamöter tillhörande utskottsmajoriteten — från reservanternas. Vi ha sålunda samtliga den uppfattningen, att man bör bedriva utbildningen av denna arbetskraft med all den hastighet, som är möjlig.

Nu ligger emellertid frågan så till, såsom också anfördes av reservanternas talesman nyss, att författningarna i ärendet ganska nyligen utkommit. Riksdagen har på tilläggsstat för innevarande budgetår till prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor anslagit ett reservationsanslag av 72 500 kronor, och det föreslås här — vilket också statsutskottet tillstyrkt — att samma belopp skall uppföras på riksstaten för budgetåret 1944/45. Nu resonera vi som tillhöra utskottsmajoriteten så, att det belopp, som sålunda står till förfogande på tilläggsstaten för innevarande budgetår, knappast kan hinna tagas fullt i anspråk för sitt ändamål under detta budgetår. Det är ett reservationsanslag, vars besparade överskott kan för samma ändmål tagas i anspråk under nästa budgetår. Vi ha sålunda den uppfattningen, att de medel, som stå till förfogande, skola räcka för utbildning av all den arbetskraft, som vi kunna utbilda under det budgetår, vars stat vi nu behandla. Skulle det emellertid visa sig, att det är möjligt att utbilda ett större antal hemvårdarinnor, finns det ju möjlighet för Kungl. Maj:t att på tilläggsstat vid nästa års riksdag för budgetåret 1944/45 äska ytterligare anslag, och då förmodar jag, att riksdagen icke på något sätt kommer att ställa sig avvisande.

Vi ha alltså, som jag antytt, den uppfattningen, att de medel, varom nu är fråga, skola fullt ut räcka till för att bekosta utbildningen av den arbetskraft, som finns att utbilda. Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill tillägga, att detta icke alls innebär någon skiljaktighet från reservanternas ståndpunkt.

Vad sedan beträffar det den ärade reservanten anförde om sammansättningen av den nämnd, som kontrollerar verksamheten, torde det från utskottets sida icke vara anledning att ingå i svaromål.

Herr **Johansson** i Mysinge: Herr talman! Den hemhjälpsverksamhet, som med statens och landstingens stöd i år trätt i verksamhet är av mycket stor betydelse framför allt för landsbygden. Det är ju från alla håll omvittnat. Det är därför naturligt, att en stor efterfrågan på hemvårdarinnor gjort sig gällande. Dessutom kan man inom landstingsområdena spåra ett livligt planläggande arbete från kommunernas sida för genomförande av denna sak. Det är därför nödvändigt, att från statsmakternas sida allt göres för att tillhandahålla tillräckligt antal hemvårdarinnor.

Kungl. Maj:t har i år föreslagit, att förutom den föreskrivna utbildningen

Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor. (Forts.)
skall anordnas utbildning genom prov- och kompletteringskurser för ytterligare 250, vilka önska förvärva hemvårdarinnekompetens. Man kan på goda grunder antaga, att antalet sålunda utbildade blir för litet i förhållande till behovet. Jag och en del andra ledamöter av denna kammare ha därför väckt en motion om fördubbling av antalet kurser, något som vi finna försvarbart och nödvändigt. Utskottet har dock icke funnit anledning att frångå Kungl. Maj:ts förslag. Nu har ju utskottets ärade talesman, herr Eriksson i Stockholm, poängterat, att allt kommer att göras för att så många som möjligt skola bli utbildade, och detta få vi givetvis vara tacksamma för. Men man kan icke få fullt klart för sig, vilken grund utskottet vid sitt ståndpunktstagande bygger på, om det är de ekonomiska konsekvenserna för statsmakterna eller bristande tekniska möjligheter i fråga om utbildning av tillräckligt antal hemvårdarinnor. Erkännas måste i varje fall, att det icke är lätt för oss enskilda riksdagsmän att bedöma saken. Men om svårigheterna i fråga om de tekniska möjligheternas bemästrande äro stora, hoppas jag, att socialministern i så fall skall för att verksamheten ej skall bromsas upp i sin snabba utveckling bevilja dispens i den utsträckning, som kan vara av behovet påkallat. Det finns på landsbygden personer, hemmadöttrar, f. d. hembiträden m. fl., som besitta stor duglighet, arbetsamhet och erfarenhet på hithörande område, och dessa böra icke på grund av bristande formell kompetens förbises. På intet område är examensraseri mindre på sin plats än detta. Jag skulle därför vilja vädja till socialministern, att han vid behandlingen av dessa frågor noga beaktar den synpunkten. Behandlingen och uppläggningen av ifrågavarande hemhjälpsverksamhet har, så vitt jag förstår, från början varit välgörande fri från all byråkrati. Jag syftar främst på landsbygdens förtursrätt, den vida ramen för kommunal organisation av verksamheten, möjligheterna att överlåta denna på enskilda organisationer o. s. v. Jag hoppas därför, att i den mån människor med formell kompetens ej stå till förfogande socialministern dock vill låta kommunerna så mycket som möjligt dispensvägen erhålla av dem önskade hemvårdarinnor.

Både landsting och kommuner vänta nu på råd och anvisningar från socialstyrelsen för uppläggningen av verksamheten. Det är endast en månad kvar tills ansökningarna om statsbidrag från kommunerna via landstingen skola vara socialstyrelsen tillhanda, men såvitt jag vet, finnas ännu icke några ansökningsformulär att tillgå. Landstingen ha säkerligen icke lätt att på en så kort tid organisera verksamheten. Man får dock hoppas, att så mycket som möjligt göres för att under förhandenvarande förutsättningar utveckla denna synnerligen samhällsnyttiga verksamhet.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag framhållit ber jag att få yrka bifall till den av herr von Heland m. fl. vid denna punkt fogade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 70 och 71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86.

Lades till handlingarna.

Punkterna 87—112.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 113, angående bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi.

Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 137, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Lund, att tillämpas från och med den 1 januari 1943, dels ock till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Anderberg m. fl.* (I: 26) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Steneberg *m. fl.* (II: 57), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att föreslagna statsbidrag till driften av anstalten för radioterapi i Lund måtte få utgå retroaktivt från och med den 1 juli 1941.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte
a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 26 och II: 57 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1944 angivna ändrade grunder för bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Lund, att tillämpas från och med den 1 januari 1943;
b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Berling, Ivar Persson, Bergström, Andersson* i Malmö och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte
a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 26 och II: 57 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1944 angivna ändrade grunder för bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Lund, att tillämpas från och med den 1 juli 1941;
b) med — — — 350 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Utskottets förslag på förevarande punkt innebär en förnyad reglering av statsbidraget till driften av centralanstalten för radioterapi i Lund. Av dylika anstalter finns det tre: en i Stockholm, som drives av staten såsom huvudman, en i Göteborg, som har Göteborgs stad som huvudman, och en i Lund, för vilken Malmöhus läns landsting står som huvudman. Redan då denna anstalt planerades, träffades överenskommelse mellan staten och Malmöhus läns landsting om fördelningen av kostnaderna för anstalten. 1931 års riksdag fastställde fördelningsgrunden. Så fortsatte planeringen, men redan den 12 december 1940, alltså innan anstal-

Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

ten togs i bruk, ansåg sig Malmöhus läns landsting föranlåtet att göra en framställning till staten om att få en omreglering av fördelningen av vårdkostnaderna. Man grundade sig på att fördyringar inträtt på alla områden, vilka inverkade på anstaltsvården vid våra sjukhus och alltså även på här ifrågavarande vård.

Emellertid kom genom vissa omständigheter inte någon uppgörelse omedelbart till stånd, utan det dröjde, och den punkt i femte huvudtiteln, som vi här behandla, är egentligen endast en stadfästelse av den överenskommelse, som sedan har nåtts. Den innebär ju, att Malmöhus läns landstings anstalt i Lund skall tillerkännas samma statsbidrag som göteborgsanstalten. Men utskottets utlåtande innebär även en annan sak, och det är att denna kostnadsfördelning skall retroaktivt gå tillbaka till den 1 januari 1943. Anstalten startade sin verksamhet redan den 1 juli 1941. Följaktligen blir det en viss mellantid, som så att säga inte blir reglerad, och det är på grund härav som vid denna punkt äro väckta två motioner, en i första kammaren och en i andra, som just taga sikte på detta förhållande. Visserligen gå statsmakterna in för en reglering, som måste anses tillfredsställande, men retroaktivt sett innebär ju inte denna statens medverkan att Malmöhus läns landsting får den kompensation, som motiveras av de höjda kostnaderna. De förelågo nämligen redan vid verksamhetens början, d. v. s. den 1 juli 1941. Redan vid denna tidpunkt hade säkerligen vårdkostnaderna stigit till den nivå som vi för närvarande ha. Man kan ju, om man ser saken ur rent ekonomisk synpunkt — och det bör man göra, när det gäller sådana här angelägenheter — säga, att lika väl som staten erkänner sin retroaktiva andel från den 1 januari 1943, borde den kunna göra det från den tid, då anstalten började sin verksamhet, d. v. s. 1 $^1/_2$ år tidigare.

Det sägs visserligen i utskottets utlåtande att det förekommit vissa formella blunder, så att säga, att ärendet skulle från huvudmännens sida inte ha formellt riktigt behandlats, och att detta skulle vara en bidragande orsak till att staten nu vid slutregleringen drar sig för den fulla kostnaden, men nog tycker man att i ett fall som detta borde sådant inte få inverka. Det är nämligen så, att denna anstalt tjänar ju inte bara det område, som Malmöhus läns landsting omfattar, d. v. s. Malmöhus län, utan verksamheten sträcker sig över rätt stora områden i södra Sverige. Det är Malmöhus län med städerna Malmö och Hälsingborg m. fl., Kristianstads län, Blekinge län, Kronobergs län, Kalmar läns båda landstingsområden och södra delen av Hallands län. Inte minst ur den synvinkeln att anstalten skall tjäna ett så stort område skulle man kunna tycka att det vore rimligt att statsmakterna tillerkände full kompensation ända från anstaltens början. Motionärerna ha tagit sig friheten att i sin motion uttrycka sin ståndpunkt på det sättet, att de anse rättvisa och billighet borde mana statsmakterna att lämna fullt bidrag, och jag vill gärna göra mig medansvarig i detta motionärernas uttryck. Jag tycker det är ett riktigt uttryck för saken. Jag tycker man bör kunna se bort ifrån, om det finns några formella felaktigheter, och bara se det rent ekonomiskt.

Vad gäller den reservation, som är bifogad denna punkt i utskottsutlåtandet, så innebär den samma yrkande som motionärerna ha framställt, nämligen att retroaktivt statsbidrag skall utgå ända från den 1 juli 1941, och med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation vid punkten, som är avgiven av herr Joh. Nilsson m. fl.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den ärade reservanten har givit en återblick på denna frågas utveckling och även omnämnt antalet anstalter av detta slag, som finnas i vårt land, och jag har icke någon anledning

Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

att särskilt korrigera de synpunkter, som han i detta avseende anfört. Jag vill emellertid komplettera hans framställning något.

Det är ju på det sättet, att göteborgsanstalten, varom reservanten talade, trädde i verksamhet under år 1943. Tidigare hade det fattats beslut om statsbidrag till denna anstalt som var förmånligare än det bidrag, som förut hade bestämts att utgå till lundaanstalten. När således statsbidraget till göteborgsanstalten blev förmånligare, uppkom givetvis frågan om en förbättring av statsbidraget för lundaanstalten, och den frågan har varit uppe i olika etapper, för övrigt redan under år 1940, innan ännu lundaanstalten tagits i bruk. Den 10 januari 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t medicinalstyrelsen att utse delegerade att med Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott förhandla rörande ifrågasatt ändring av statsbidragsgrunderna. Dylika förhandlingar ägde rum först under april månad 1942, och då enades man om att förvaltningsutskottet skulle inkomma med en skriftlig framställning i detta ärende. Denna skriftliga framställning inlämnades emellertid icke förrän den 12 januari 1943. När sålunda Kungl. Maj:t framlade statsverkspropositionen till 1943 års riksdag, hade inte någon dylik framställning inkommit, och man hade sålunda icke kunnat taga hänsyn härtill. Då väcktes det en motion i detta ärende till 1943 års riksdag av en del representanter för den landsända, som denna anstalt skall tjäna, och i denna motion yrkades det att de av Kungl. Maj:t föreslagna ändrade grunderna för statsbidrag till driften vid centralanstalten för radioterapi i Göteborg skulle från och med den 1 januari 1943 tillämpas jämväl beträffande anstalten för radioterapi i Lund.

Den framställning, som Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott hade inlämnat och som jag nyss omnämnde, innehöll emellertid en framställning om att dessa ändrade grunder skulle tillämpas från och med den 1 juli 1941. Motionen vid 1943 års riksdag avsåg emellertid att man borde begränsa detta yrkande, så att lundaanstalten skulle få samma bidrag som göteborgsanstalten från och med den tidpunkt, då göteborgsanstalten hade trätt i verksamhet, alltså från början av år 1943. Statsutskottet, som då behandlade denna fråga, ansåg sig inte böra vid det dåvarande tillstyrka bifall till den väckta motionen, utan ansåg att detta ärende borde tagas under omprövning i samband med budgetarbetet till 1944 års riksdag, och utskottet uttalade följande: »Vad sakfrågan angår tala enligt utskottets mening starka skäl för att en förbättring i statsbidragsgrunderna genomföres för lundaanstalten efter i huvudsak samma riktlinjer som nu föreslås för göteborgsanstalten. Emellertid lärer denna fråga bland annat med hänsyn till dess tidigare handläggning icke vara av mera brådskande natur än att förslag i ämnet från Kungl. Maj:ts sida vid nästa års riksdag kan avvaktas. Med hänsyn härtill är utskottet icke berett att tillstyrka bifall till motionen, men utskottet förutsätter att de nya grunder, som må komma att gälla för lundaanstalten, få retroaktiv tillämpning från den 1 januari 1943, varigenom uppskov med frågans avgörande icke kommer att medföra förlust för landstinget.»

På grundval av detta ståndpunktstagande, som riksdagen då gjorde i anslutning till statsutskottets uttalande, har nu Kungl. Maj:t framlagt förslag om att dessa förbättrade grunder, som alltså gälla för göteborgsanstalten, också skola tillämpas för lundaanstalten från och med den 1 januari 1943, alltså på det sätt som yrkats i motion vid fjolårets riksdag. Men nu har det hänt, såsom ofta händer, att medan man äter växer aptiten, och det har gjort att det kommit en rad motionärer från samma landsända som nu yrka, att man skall i strid mot det yrkande som gjordes 1943 och även emot det uttalande, som riksdagen då gjorde och som Kungl. Maj:t följt, låta retroaktiviteten gälla

Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi. (Forts.)
ända från den 1 juli 1941. Då tycker statsutskottet, vars talan jag här nu har att föra, att det skall ju vara någon konsekvens i framträdandet. Man skall inte yrka ett till riksdagen det ena året och ett annat året därpå, utan har man gjort ett yrkande och fått statsutskotet med på den linjen det ena året, bör man vidbliva detta också när man kommer till det andra året. Alldeles bortsett alltså ifrån den ståndpunkt, som riksdagen ju alltid brukar intaga, att man inte skall låta ändrade grunder få retroaktiv tillämpning alltför långt bakåt, så tycker jag att statsutskottets ståndpunkt i den nu föreliggande tvistefrågan är väl grundad. Nu är det ju på det sättet, att statsbidrag utgår i efterskott, och således blir det inte någon efterreglering av förhållandena, när man nu bifaller Kungl. Maj:ts förslag, eftersom statsbidraget skall regleras under 1944 för år 1943. Men skall man gå tillbaka ända till 1941 är det självklart att det uppstår en del administrativa komplikationer, som jag inte för närvarande kan överblicka. Med hänsyn till den ståndpunkt som riksdagen i detta avseende intog i fjol, tycker jag det är rimligt och rättvist, för att nu använda den ärade reservantens uttryck, att man bifaller Kungl. Maj:ts förslag, som också är statutskottets.

Jag ber med vad jag anfört att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag vill inte gärna polemisera mot utskottets ärade talesman. Han använde emellertid uttrycket att aptiten växer medan man äter, och han tyckte att det borde vara konsekvens i motionärernas framträdande.

Det kan han bevarsväl ha rätt i, men å andra sidan äro väl alla på det klara med att Malmöhus läns landsting i egenskap av huvudman för denna inrättning har gjort en viss förlust under de $1^1/_2$ år, för vilka enligt motionärernas mening kompensation bör utgå. Motionärernas framstöt avser ingenting annat än att om möjligt riksdagen skulle vilja vara så välvillig att ge kompensation även för förlusten under dessa $1^1/_2$ år. Det är detta som motionärerna mena, och det är även reservationens innebörd. Sedan kan det kanske anses att det är inte riktigt konsekvent av motionärerna, men det är väl en sak vid sidan om det hela.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Kullenbergstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 113:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 114—119.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 120, angående bidrag till uppförande eller inrättande av förlossningsanstalter samt angående bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.

Bidrag till uppförande eller inrättande av förlossningsanstalter m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Statsutskottet har här enhälligt avstyrkt en motion med hemställan om större bidrag till uppförande och drift av förlossningshem. Nu förstår jag, att när utskottet är enhälligt, är det ingenting att göra åt saken, men det är ett ord i utskottets utlåtande, som jag skulle vilja uttyda såsom välvilligt, nämligen när det står »icke berett att tillstyrka». Jag hoppas det innebär, att när man vinner litet mera erfarenhet på detta område, man då skall finna det möjligt att understödja denna verksamhet. Jag vill tacksamt erkänna att Kungl. Maj:t redan gör det. Kungl. Maj:t ger statsbidrag till drift och uppförande av små förlossningshem, men det hade varit tacknämligt om det skett i större skala. Dessa små hem torde vara en mycket viktig förutsättning för förlossningsvården.

Det är nog så, att de stora förlossningsavdelningarna på sjukhusen äro utomordentligt bra för de svårare fallen, för förstföderskor o. s. v., men man kan för de normala fallen mycket väl och med stor fördel använda sig av den billigare formen, de små förlossningshemmen. Det blir nämligen stundom en förfärlig trängsel på de stora barnbördsavdelningarna, så stor trängsel att barnaföderskorna fara mindre väl av det. Det är långa vägar att fara, många gånger upp till fem mil, och även detta är en synnerligen stor svårighet. Det kanske ingen annan kan förstå än den som varit ute för en sådan sak.

Man talar också om att smittorisken är större på de större anstalterna än på de små.

Alltnog, man har således här en form av förlossningsvård, som är billigare i drift och som mera tillfredsställer barnaföderskorna och kvinnorna i allmänhet än att enbart ha stora anstalter.

Sedan jag inlämnade min motion har denna fråga emellertid i viss mån kommit i ett annat läge, i det att befolkningsutredningens kommission för hemfrågor har tagit upp denna sak och gör en utredning, och jag är övertygad om att den därvidlag skall lyssna till kvinnornas krav att få fram denna form av vård. Under sådana förhållanden och då jag har anledning att antaga, att frågan längre fram kommer i ett lyckligt läge, skall jag icke framställa något yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122, angående statens institut för folkhälsan: Avlöningar.

Avlöningsanslag till statens institut för folkhälsan.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 148, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens institut för folkhälsan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45, dels ock till Statens institut för folkhälsan: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 290 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade riksdagen till behandling förehaft en inom andra kammaren av fru *Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.*

Avlöningsanslag till statens institut för folkhälsan. (Forts.)
väckt motion (II: 364), vari hemställts, att riksdagen — med indragande av en arvodesbefattning för en assistent å födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan — måtte besluta inrättandet av en byråassistentbefattning i lönegraden Eo 21 inom samma avdelning samt i anledning härav höja ifrågavarande anslag med 1 542 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 364.
a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för statens institut för folkhälsan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;
b) till Statens institut för folkhälsan: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 290 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld:** Herr talman! I framställning om anvisande av medel till statens institut för folkhälsan hade institutets styrelse för budgetåret 1943/44 föreslagit, att en assistenttjänst med en arvodeslön av 5 900 kronor skulle utbytas mot en e. o. byråassistenttjänst i 21 lönegraden. Framställningen blev inte av departementschefen tillstyrkt trots hans i sak välvilliga inställning. Samma öde fick styrelsens förnyade framställning i nu föreliggande lönestat.

Styrelsen framhåller att befattningshavaren är så gott som uteslutande sysselsatt med beräkningar av koststater, hushållsundersökningar samt upplysningsverksamhet i näringshygieniska frågor och utför ett rent vetenskapligt arbete. Det säger sig självt på grund av undersökningarnas art, att det här är fråga om ett vetenskapligt arbete som alldeles särskilt intresserar allmänheten, då just denna befattningshavare varit en förbindelselänk mellan den näringshygieniska forskningen och allmänheten.

Departementschefens avstyrkande förra året motiverades med att man borde vinna ytterligare erfarenhet om behovet och omfattningen av denna tjänst.

Alla intresserade torde kunna omvittna i vilken hög grad resultatet av de forskningar denna befattningshavare gjort och den upplysningsverksamhet som varit en följd därav också spelat en stor roll inte minst i nuvarande kristid. Stora befolkningsgrupper — och de mest initierade — ha vittnat därom. Så har vid olika tillfällen ett flertal kvinnoorganisationer, nämligen Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Fredrika Bremerförbundet, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Svenska landsbygdens kvinnoförbund, i skrivelse anhållit att den begärda byråassistentbefattningen måtte inrättas.

Min erfarenhet har också visat en annan sak, nämligen att det inte längre går att få en vetenskaplig kapacitet att arbeta under nuvarande avlöningsförmåner. Ingen som vet vad det gäller kan säga att 5 900 kronor, på vilka inga tillägg utgå, är en godtagbar ersättning för ifrågavarande arbete. Institutet står nu i den situationen, att den nuvarande befattningsinnehavaren söker sig därifrån, och det torde vara högst tvivelaktigt, om man kan få någon annan som fyller de vetenskapliga krav man måste ställa på denna tjänsts innehavare, om avsedd verkan skall ernås. Jag vill betona, att vi överhuvud taget i vårt land ha ytterst liten reserv att lita till, då vi ju i egentlig mening ännu så länge sakna vetenskapliga utbildningsmöjligheter på detta område.

Jag har jämte andra motionärer i en motion yrkat på, att riksdagen måtte gå in för att inrätta den av styrelsen begärda byråassistentbefattningen med indragande av arvodestjänsten, och att riksdagen måtte anslå de resterande

Avlöningsanslag till statens institut för folkhälsan. (Forts.)

1 542 kronor det här gäller. Under betonande av det för landets hem betydelsefulla i att ifrågavarande anslagsfråga löses på ett sätt som i fortsättningen tillförsäkrar dem en lika god insats som institutet för folkhälsan i detta avseende hittills gjort, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med det tillägg som motion nr 364 avser.

Häruti instämde fröken *Hesselgren* och fru *Västberg*.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som den ärade motionären nyss utvecklade ha ju en rad organisationer ställt sig bakom de krav som ha framställts från institutets styrelse och upptagits i motionen. Utskottet har också låtit sig angeläget vara att undersöka detta ärende särskilt grundligt, såsom man för övrigt gör med varje ärende som underställes utskottet. Utom att utskottet beaktat de skriftliga framställningar som här finnas i motionen och eljest, ha vi haft institutets chef uppe på utskottsavdelningen för att få del av hans synpunkter på ärendet, och jag kan försäkra att de argument, som då framfördes, överensstämde med dem, som nyss utvecklats av motionären, och därvid fingo vi också klart för oss, att ur institutets synpunkt var detta yrkande om att uppföra den e. o. assistenten i 21 lönegraden ett intresse av första rang.

När emellertid utskottsavdelningen och med den sedermera statsutskottet i alla fall har stannat för Kungl. Maj:ts förslag, så är det närmast de synpunkter i lönefrågan som ha framförts ifrån de instanser, som pläga tillmätas betydelse när det gäller lönefrågor, som varit avgörande. Jag ber att i det avseendet få hänvisa till vad allmänna lönenämnden och statskontoret ha sagt, vilket finnes återgivet i statsverkspropositionen. Allmänna lönenämnden har beträffande förslaget om utbyte av assistenttjänsten å födoämneshygieniska avdelningen mot en extra ordinarie byråassistenttjänst vidhållit sin i utlåtande den 21 oktober 1942 uttalade ståndpunkt, att placering i högre lönegrad än Eo 18 för närvarande icke syntes böra ifrågakomma. Statskontoret förklarar först, att man i princip icke har någonting emot att utbyta en arvodesbefattning mot en mera fast anställning för att därmed också lösa pensionsfrågan. Man anser emellertid, att denna fråga bör prövas i ett större sammanhang, så att man icke plockar fram enstaka arvodestjänster och löser anställningsfrågorna för dem. Till slut yttrar statskontoret: »Med denna principiella inställning finner sig ämbetsverket icke kunna tillstyrka, att frågan om lönegradsplacering av nu ifrågavarande befattningshavare upptages till fristående prövning, helst som ett bifall till framställningen skulle innebära ett avsteg från den av statsmakterna godkända lönestoppspolitiken.» Departementschefen har sedan som svar på institutets framställning i statsverkspropositionen sagt: »Styrelsens förslag om förändring av en arvodesavlönad assistentefattning å födoämneshygieniska avdelningen till en extra ordinarie befattning som byråassistent anser jag mig i nuvarande läge icke kunna biträda.»

Det är dessa yttranden, som ha gjort att vi inom statsutskottet ha ansett oss böra biträda Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha gjort klart för oss, att det är stor risk förenad med ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag ur den synpunkten, att det icke alls är säkert att den befattningshavare, som det här närmast gäller, stannar kvar i statstjänsten utan kanske övergår till annan tjänst. I så fall uppstår utom de olägenheter som alltid följa ett utbyte i och för sig också den att man kanske icke har tillgång till lika väl kvalificerad arbetskraft att fylla denna plats med. Allt detta har vi fått klart för oss, men statsutskottet har ansett, att den frågan har prövats av Kungl. Maj:t, och när Kungl. Maj:t ansett sig på de skäl, som de underordnade myndigheterna framhållit, icke

Avlöningsanslag till statens institut för folkhälsan. (Forts.)

böra göra någonting åt denna sak, så har utskottet ansett sig vara i gott sällskap, när det tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill sålunda icke alls på något sätt bestrida denna befattnings vikt och betydelse och icke heller bestrida riktigheten av att styrelsens och motionens yrkande beträffande lönesättningen kan var riktig, utan jag menar bara, att den frågan har prövats av myndigheter, som ha haft bättre tillfälle än statsutskottet att pröva saken, och har slutligen också prövats av Kungl. Maj:t. Ur dessa synpunkter anser jag mig böra yrka bifall till statsutskottets förslag på den föredragna punkten.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositionen dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att den i ämnet väckta motionen bifölles; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 123—133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård.

Punkten 134, angående bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ämnar icke framställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill ändå med några ord understryka det som utskottet har anfört. Utskottet har för sin del sagt, att de ändrade grunder för bidragsgivningen, som Kungl. Maj:t har föreslagit, tillstyrkas av utskottet, men utskottet framhåller därjämte, att denna utbyggnad av den förebyggande barnavården på vissa håll icke kan genomföras på grund av bristen på tjänsteläkare. Vidare understryker utskottet angelägenheten av att mottagningar ordnas å dessa mödra- och barnavårdscentraler i tillräcklig utsträckning. Anledningen härtill är, att, såsom Kungl. Maj:t i propositionen framhållit, man enligt svenska provinsialläkarföreningens uppfattning för landsbygdens vidkommande får nöja sig med ett något mindre antal kontrollbesök för spädbarn än medicinalstyrelsen tänkt sig och begränsa dessa till i medeltal fyra per år, såvida icke särskilda skäl nödvändiggöra tätare besök hos läkaren. Enligt utskottets och min uppfattning är detta antal kontrollbesök för litet, och organisationen bör så fort som möjligt utbyggas, så att antalet besök kan ökas, vilket blir möjligt, när antalet tjänsteläkare blir tillräckligt.

Med vad jag nu anfört har jag icke avsett annat än att ge litet mera kraft åt utskottets påpekande här, så att dessa barnavårdscentralers ordnande på landsbygden må kunna ske så fort som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 135—139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140.

Lades till handlingarna.

Punkterna 141—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkterna 174—187.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 188.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående visst markbyte mellan kronan och Uppsala stad; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av viss haverikostnad m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1, angående vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet.

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bilaga 2, punkt 1, av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att

dels till Vissa byggnadsarbeten m. m. för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 24 000 000 kronor;

dels ock medgiva, att i nämnda statsrådsprotokoll angivna byggnadsföretag finge komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz m. fl.* (I: 81) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson m. fl.* (II: 145), vari hemställts, att riksdagen ville, i enlighet

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.) med arméförvaltningens förslag av den 22 april 1943 och enligt de kostnadsberäkningar, som däri gjorts för varje särskilt truppförband, för budgetåret 1944/45 bevilja ett anslag om 148 000 kronor till uppförande av truppförbandshundgårdar vid Värmlands regemente, Livregementets grenadjärer, Livgrenadjärregementet, Norra skånska infanteriregementet, Upplands regemente, Kronobergs regemente, Jönköpings-Kalmar regemente, Älvsborgs regemente, Hallands regemente, Gotlands infanteriregemente, Livregementet till häst och Livregementets husarer;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *I. Ekströmer* (I:169) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* (II:268), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att bland de beredskapsarbeten, som för försvarsväsendets del i första hand måtte beaktas, upptaga utförandet av gymnastikbyggnader, bastuanläggningar och idrottsplatser för de flygflottiljer, som i motionerna angivits;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Skagerlund* och *Pettersson* i Rosta väckt motion (II:286), vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att verkställandet av tidigare beslut om anordnande av skjutfält i Kilsbergen måtte avbrytas och förnyad utredning med beaktande av i motionen anförda synpunkter anbefallas.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) till Vissa byggnadsarbeten m. m. för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 24 000 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:81 och II:145 medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1944 angivna byggnadsföretag finge komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.;

II. att motionerna I:169 och II:268 samt II:286 icke måtte till någon rikdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Holmström*, som ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av bifall till motionerna I:81 och II:145 hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) till Vissa — — — 24 000 000 kronor;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:81 och II:145 medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1944 samt i nämnda båda motioner angivna byggnadsföretag finge komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.;

II. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Dickson:** Herr talman! Jag beklagar, att ordningsreglerna icke medgiva, att jag håller mitt anförande i de lokaler där kammarmajoriteten för närvarande torde befinna sig. Såsom läget just nu är, finns det väl icke stora möjligheter för att en sådan omkastning skall kunna ske, som att den ståndpunkt som i utskottet endast förfäktats av en reservant, skall kunna vinna

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)
majoritet i kammaren. Det rör sig, som jag inledningsvis vill meddela, om vad som står på s. 18 i utlåtandet och som börjar med ordet »Arméförvaltningen».

Jag skulle kanske knappast ha tagit upp denna fråga, om jag icke i dag från militärt håll hade mottagit upplysningar som knappast torde ha varit statsutskottets ledamöter bekanta, när ärendet behandlades i detta utskott. Det framgår av dessa upplysningar, som erhållits från en påbjuden militär utredning, som fortfarande pågår men från vilken en del förhandsuppgifter ha kommit, att stora summor kunna inbesparas, om den motion, som har avgivits i frågan och som har avstyrkts av statsutskottet, skulle bifallas. Enligt dessa upplysningar skulle, exempelvis vid ett linjeförband vid armén med nu föreslagen utökad hundbevakning, kunna inbesparas över 400 000 kronor per år, och vid ett förband vid kustförsvaret beräknar man genom en liknande anordning kunna inbespara över 200 000 kronor. Hur dessa besparingar skola kunna genomföras framgår icke tydligt, men jag förstår, att man genom inskränkningar av personal och ersättande av denna personal med hundar skulle kunna uppnå dessa billigare omkostnader.

Genom ett ökat användande av hundar kan man också effektivisera bevakningstjänsten. Jag tror att var och en som själv har stått på post en mörk natt med fienden ganska nära inpå sig skall kunna intyga, hur litet han vet om vad som sker runt omkring honom och vilken hjälp det skulle vara för honom att ha ett organ som kunde tidigare än människans bristfälliga sinnen inregistrera vad som sker i omgivningen. Ett sådant organ är hunden.

Nu rör det sig ju icke, kan någon säga, om ett vara eller icke vara för hundars användande inom armén, utan det gäller inrättandet av ändamålsenliga byggnader för dessa hundar. Det har emellertid just från militärt håll med skärpa framhållits att lämpliga stallar för hundarna äro nödvändiga för att få in det hundmaterial som erfordras. I mycket stor utsträckning inmobiliseras nämligen privathundar för tjänstgöring inom krigsmakten, och det är uppenbart, att många av dessa privathundar icke äro så uppfostrade, att de tåla vid ett vistande ute i det fria eller i mindre ändamålsenliga lokaler. Det är därför det anses så nödvändigt, att ändamålsenliga lokaler verkligen komma till stånd, och det är också därför motionen på sin tid kom upp här i riksdagen. Skulle nu bara hälften av vad de militära myndigheterna utlova i fråga om ekonomien hålla streck, vore det ju faktiskt en mycket glänsande affär för statsverket att investera de begärda 148 000 kronorna för att sedan förvänta besparingar på det flerdubbla beloppet, en i dessa tider mycket ovanlig utdelning på insatt kapital, en utdelning, som kanske skulle stöta på svårigheter, om aktiebolagslag och sådant vore tillämpliga, men som i detta fall väl bara är tacknämlig. Jag betonar, att dessa underrättelser ha kommit nu i efterhand. Såvitt jag är riktigt underrättad har ingen föredragning i detta ärende ägt rum inom statsutskottet och statsutskottets medlemmar äga sålunda icke kännedom om den sak jag här har gjort en antydan om.

Jag skall icke förlänga mitt anförande utan jag ber att få på grund av vad jag nu har sagt och i avsikt att för staten möjliggöra en god affär yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets utlåtande vid punkten 1:o) av herr Holmström avgivna reservationen.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Jag har i förevarande punkt väckt en motion, dock icke alls av samma innehåll som den föregående ärade talarens utan en motion, som rör förläggningen av ett skjutfält till Kilsbergen. I ett avseende tyckas emellertid de båda motionerna ha samma karaktär, nämligen därutinnan att ett bifall till dem skulle spara åt staten betydande summor.

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)

Detta skjutfälts förläggning beslöts av förra årets riksdag med synnerligt knapp majoritet. Andra kammaren gick mot Kungl. Maj:ts förslag i voteringen såväl i denna kammare som i den gemensamma voteringen. Detta är delvis orsaken till motionen, men huvudorsaken är att den plats, som förra året beslöts, är absolut felaktig. Att så är fallet bestyrkes av försvarsminister Skölds eget uttalande i debatten förra året, då han yttrade: »När man skall ha ett sammanhängande område, som tillåter uttagande av de skottvidder ett modernt artilleri kräver måste man upp i fjällen för att finna sådana områden, inom vilka det icke finnes en rätt talrik befolkning.» Han har i och med detta tydligt och klart sagt ifrån, att trots att han föreslår denna plats är det icke den rätta utan att fjällen äro rätt förläggningsplats. Därför ha vi, ett par representanter för länet, motionerat om uppskov och förnyad utredning i frågan. Redan under förra årets debatt framhölls, att platsen icke var den bästa, och efter herr statsrådets uttalande i den debatten har det också visat sig, att påståendet är både rätt och riktigt. Den materiella skadan blir naturligtvis betydligt större när ett skjutfält förlägges till en skogrik bygd som å Kilsbergen än om det förlägges till fjällen, där det finns ingen eller dålig skog. Förlusten av de skogbärande arealerna vid en förläggning till Kilsbergen kan beräknas medföra en engångskostnad av cirka 3,5 miljoner kronor. Denna beräkning har dock utgått från värdet av skogen på rot, då samma skog i förädlat skick årligen skulle ge ett betydligt högre belopp. Enligt en approximativ uppskattning skulle landet göra en årlig förlust av minst 350 000 kronor genom projektets förverkligande. Kapitaliserat efter 4 % skulle det hela betyda en kapitalförlust för landet på omkring 8 miljoner kronor. En forcering av skjutfältets färdigställande tager minst tre år i anspråk. Och då kan man icke kalla detta företag för en fråga av vikt för landets militära beredskap. Mänskligt att döma är det väl troligt, att kriget är slut inom 3 år; och då skulle vi icke haft någon nytta av detta företag. Det måste väl ändå stå klart för var och en, att när den tiden är inne kunna vi icke upprätthålla den dyrbara försvarsberedskap, som vi nu ha och måste ha, utan det måste bli indragningar. De indragningar som komma att ske måste helt naturligt i första hand gå ut över de regementen, som då ännu icke äro uppsatta utan endast halvfärdiga. Under tiden ha emellertid 20 000 tunnland skogsmark blivit avhuggen, och en hel massa gårdar och torp nedrivna. Då får man på nytt plantera skog och bygga upp gårdar och torp. Vilket naturligtvis kommer att dra mycket stora kostnader. Vid förra årets riksdag framhöll jag vidare, att genom ett gott samarbete skulle Bofors skjutfält kunna användas även av Bergslagens artilleriregemente. Kilsbergen, som komma att raseras genom detta företag, är det enda friluftsområde, som Örebro stad och dess omnejd har till sitt förfogande. När man ser de stora skaror av cyklande ungdom, som på lördagsaftnarna färdas ditut för att njuta av en härlig sommardag och för att i bergssjöarna ta sig ett bad och hämta krafter för kommande arbetsvecka, förstår man, att det icke är underligt att länets befolkning reagerar mot anordnandet av ett skjutfält i Kilsbergen. När man som jag haft förmånen av att i 40 års tid få njuta av utsikten över slätten hän mot Kilsbergen och där sett årstidernas olika skiftningar, är det icke underligt att även jag reagerar däremot. Det allra värsta med hela historien är emellertid, att det hela skapar bland länets befolkning en försvarsolust, som just i tider som dessa borde motarbetas.

Med hänsyn till de omständigheter jag här anfört och då i främsta rummet försvarsministerns uttalande om att platsen icke är lämplig för ett artilleriskjutfält, ber jag att få yrka bifall till den motion, som väckts av herr Skagerlund och mig.

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Törnkvist:** Herr talman! De synpunkter, som herr Dickson här presenterat i fråga om de besparingar, som skulle kunna göras genom ett fortsatt utbyggande även i år av hundgårdarna, äro verkligen nya och ha varit okända för utskottet och, jag skulle väl tro, även för de flesta utanför herr Dicksons egen krets. Det är icke alls med de siffrorna departementschefen rört sig i sin framställning. Jag tror emellertid att departementschefen å sin sida varit okänslig för det slags argumentering som herr Dickson här försökt sig på. Hade det gjorts sannolikt för departementschefen, att man skulle kunna tjäna, om jag icke hörde fel, upp till 400 000 kronor på ett enda förband och 200 000 kronor på ett annat, skulle naturligtvis en summa som 140 000 kronor ha betytt ringa i hans ställningstagande till detta anslag. Jag föreställer mig emellertid att departementschefen icke fått frågan framlagd för sig på det sättet, utan att det är helt andra faktorer, som han haft att ta ståndpunkt till vid sitt bedömande av detta spörsmål.

Fjolårets riksdag anvisade, om jag nu icke minns fel, medel till uppförande av hundgårdar vid 9 eller 10 förband. I dag återstår inom armén ungefär lika många förband, som behöva hundar, varom också framställning gjorts till departementschefen från arméförvaltningen. Departementschefen framhåller nu det önskvärda i att man nu omedelbart fullföljer fjolårets riksdagsbeslut i frågan, men han har icke ansett, att Kungl. Maj:t i år borde äska ytterligare medel för ändamålet, då nämligen enligt hans betraktelsesätt pengarna kunna få bättre användning på andra områden. Vi ha ju själva genom 1942 års beslut givit departementschefen en kostnadsram att hålla sig inom, och inom den har han givetvis riksdagens fulla stöd och vill därför icke gärna överskrida den. Utskottet har givetvis icke kunnat döma på annat material än det som förelegat, och några anspråk på föredragning av nya siffror har icke framställts. De siffror herr Dickson presenterade måste vara ytterst färska och kunna givetvis icke användas såsom någon bakgrund för ett annat beslut än det utskottet föreslagit.

Frågan om förläggningen av Bergslagens artilleriregementes skjutfält till Kilsbergen tänker jag mig genom fjolårets riksdagsbeslut ha avfört från dagordningen. Det är ganska ändamålslöst att nu ånyo upprepa raden av de argument, som förra året framfördes här i kammaren mot denna förläggning. Jag skulle tro att riksdagen nu icke är beredd att rubba planerna för detta skjutfälts utbyggnad genom att nu rucka på sitt så sent som förra året fattade beslut i frågan.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag under denna punkt.

Herr **Dickson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Statsutskottets förespråkare medger, att han icke hört de siffror, som jag här nyss angav i den förevarande frågan. Han kom emellertid till den slutsatsen, att siffrorna voro så pass färska och, om jag förstod honom rätt, måhända också så pass dubiösa eller i vart fall icke så genomdiskuterade, att de kunde medföra ett annat kammarens beslut än ett bifall till utskottets förslag. Jag är icke sakkunnig på detta område. Jag har endast upprepat de uppgifter, som jag erhållit från, efter vad jag förutsätter, sakkunnigt håll, och min uppfattning är den att de siffror, som innefattas i denna utredning, äro av den storleksordningen att man knappast helt bör nonchalera dem utan åtminstone bör ta dem under övervägande.

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)

Det är möjligt att det riktigaste yrkandet från min sida hade varit om återremiss till statsutskottet med hänvisning till att nya moment inkommit i bilden, men ett resonemang med erfarna och aktade ledamöter av detta utskott har varnat mig för ett sådant steg. Det var kanske därför måhända mot bättre vetande som jag framställde det yrkande jag här valt.

Vidare yttrade:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! Eftersom herr Dickson i diskussionen framkastat någonting som icke varit känt för statsutskottet, vill jag bara begagna tillfället påpeka, att vad herr Dickson här anfört har icke med förevarande fråga att skaffa. Det finns intet samband emellan dessa olika frågor. Saken ligger nämligen till så att enligt gällande krigsorganisation är det beräknat ett visst antal hundar för krigsbruk, nämligen vissa för sjukvårdstjänst, andra för spaningstjänst och andra ändamål, samt åter andra för vakttjänst, och i denna grupp för vakttjänst finns det upptaget hundar just för sådan bevakning av byggnadsföremål som sker under nuvarande försvarsberedskap. De strävanden som nu pågå att med tillhjälp av hundar minska antalet man vid varje bevakningsföremål kunna tillgodoses inom ramen för det antal vakthundar som finns upptaget i vår krigsorganisation. Hundar till det antal, varav behov föreligger, anskaffas och utbildas kontinuerligt. Det har icke att göra med den fråga som här föreligger. Här är det i stället fråga om huruvida hundarna vid truppförbanden i södra delarna av landet några år i fortsättningen liksom några år i det förgångna fortfarande skola använda sina provisoriska förläggningar eller om vi nu skola bygga nytt åt dem. Detta är den enda fråga, som här föreligger till behandling.

Beträffande de norra delarna av landet har jag tidigare föreslagit, att det med hänsyn till klimatförhållandena där borde byggas moderna och hygieniska förläggningslokaler för hundarna. Beträffande de södra delarna av landet däremot anser jag, att tillfredsställandet av behovet där av hundgårdar kan anstå till en senare tidpunkt. Vi ha nämligen här i landet så många byggnadsföretag, som äro mera angelägna att genomföra än de nu ifrågavarande men som måste anstå tills vidare på grund av att andra ännu viktigare byggnadsföretag måste igångsättas. Jag kan i detta sammanhang endast hänvisa till att det anförts anmärkningar mot brister hos många manskapsförläggningar, kök och sjukhus, som vi ännu icke haft tid eller råd att avhjälpa. Ingen torde våga påstå, att förläggningar för hundar skola gå före förläggningar för människor. Enligt min mening har man därför givit denna fråga alldeles för stora proportioner i jämförelse med vad den i verkligheten har. Jag kan inte förstå, att herr Dickson kan bry sig om att draga upp sådana perspektiv i denna fråga, som han här gjort och vilka icke ha med denna sak att skaffa.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag vill ägna ytterligare några ord åt frågan om det uteblivna anslaget till truppförbandshundgårdarna.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anförde, att det inte fanns något samband mellan de vakthundar, som av motionärerna åberopats som det stora besparingsobjektet, och hundväsendet i övrigt. Men om jag inte alldeles missuppfattat de uppgifter, som lämnats, finns det verkligen ett sådant samband. Dessa hundgårdar måste finnas bl. a. som replipunkter för utbildande av privata hundar, som skola inkallas till tjänstgöring. Hundgårdarna äro således nödvändiga för nyrekryteringen även av vakthundar. Under-

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)
låtenheten att bevilja det begärda anslaget till hundgårdar utgör enligt min mening en anmärkningsvärd avvikelse från den allmänna försvarsplanen, där just de av motionärerna framförda synpunkterna på frågan kommit till uttryck. I 1942 års försvarsbeslut beräknades kostnaderna för byggnadsarbeten vid armén under den kommande femårsperioden till sammanlagt 140 miljoner kronor. I årets statsverksproposition begärde Kungl. Maj:t ett investeringsanslag å kapitalbudgeten om 24 miljoner kronor till »Vissa byggnadsarbeten m. m.» för armén. Detta belopp har framkommit efter en kvotberäkningsmetod, varigenom dessa 140 miljoner fördelats på de olika i femårsperioden ingående åren. Mot det sålunda begärda anslaget om 24 miljoner kronor svarade ett redovisat medelsbehov av cirka 11 miljoner kronor, under det att resten skulle komma att begäras för åtskilliga andra byggnadsändamål, som vid tiden för avlämnandet av statsverkspropositionen ännu icke voro utredda. Dessa anslagsäskanden skulle framföras i en senare proposition till årets riksdag. I denna proposition skulle — enligt departementschefens uttalande och i överensstämmelse med av riksdagen tidigare uttryckta önskemål — framläggas en detaljerad redogörelse rörande byggnadsbehovet, så att riksdagen vid bedömandet av denna fråga skulle erhålla säkrare hållpunkter än hittills beträffande såväl byggnadsföretagens omfattning som kostnadsberäkningen. Departementschefen förklarade även, att han hade för avsikt att till denna proposition foga en särskild tablå utvisande förutom av arméförvaltningen äskade och av honom tillstyrkta medelsanvisningar för budgetåret 1944/1945 jämväl uppkomna besparingar.

Den sålunda i statsverkspropositionen förebådade propositionen har nyligen avlämnats till riksdagen under nr 175. Denna proposition innehåller en sammanställning av byggnadsprogrammet för armén, som omsluter förut angivna cirka 140 miljoner kronor. Denna sammanställning upptager hundgårdar vid arméns truppförband till ett sammanlagt belopp av 355 000 kronor. Av denna summa har redan under föregående år beviljats och i år förbrukats 174 000 kronor för anläggandet av de 9 truppförbandshundgårdar, som herr Törnkvist omnämnde i sitt anförande. Genom uppförandet av dessa hundgårdar fylldes de mest oundgängliga behoven på sådana ställen, där det bland annat ur djurskyddssynpunkt ansågs vara alldeles nödvändigt att skydda hundarna genom bättre förläggningar. Återstoden av det sålunda upptagna beloppet, 181 000 kronor, skulle erfordras för uppförandet av övriga truppförbandshundgårdar. Arméförvaltningen hade i sitt förslag utgått ifrån, att detta belopp skulle beviljas av årets riksdag.

Jag har fått det intrycket, att departementschefen bjudit ett plötsligt och överraskande halt i arméhundväsendets utveckling enligt plan. Departementschefen förklarar, att han, ehuru vissa skäl kunde anföras för ett bifall till det nu framlagda förslaget om uppförande av ytterligare hundgårdar vid arméns truppförband, icke kunde tillstyrka, att medel för närvarande anvisades för detta ändamål. Statsutskottet har nu följt propositionen härvidlag. Utskottet har inte heller tagit hänsyn till den begränsning av arméförvaltningens krav, som kommit till uttryck i den i ämnet väckta motionen. I motionen har nämligen antalet förband, som skulle erhålla hundgårdar, nedbringats från ursprungligen upptagna 16 till endast 12 därigenom att man uteslutit de fyra trängkårerna, vilka ansågos kunna lösa sina ifrågavarande problem på annat sätt. Statsutskottet motiverar sin avvisande hållning till motionen med att hänvisa till att »ett ställningstagande i frågan bör ske under jämförelse med andra ifrågasatta byggnadsföretag, som skola tillgodoses inom ramen för 1942 års försvarsbeslut». Denna synpunkt underströk också statsutskottets ärade ordförande i det anförande han nyss höll. Mot bakgrunden av vad jag här anfört

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.) måste jag gentemot detta resonemang framhålla, att det nu finns en sammanställning av byggnadsprogrammet för armén, vilken omfattar dessa 140 miljoner kronor, som i sig upptaga det av arméförvaltningen begärda beloppet för uppförande av hundgårdar.

Statsutskottet har i förevarande utlåtande uttryckligen förklarat, att utskottet icke velat förneka behovet i och för sig av uppförandet av dessa hundgårdar. Jag har därför ingen anledning att här närmare utveckla den stora betydelse, som hundväsendet har för vårt försvar. Det tycks också råda enighet härom. Jag kan dock icke underlåta att påpeka en viss inkonsekvens i denna fråga, som kommit till uttryck därigenom att i årets statsverksproposition äskats anslag till hundgårdar vid samtliga flygflottiljer. Anslag har begärts till ett sammanlagt belopp av 284 000 kronor för 19—20 hundgårdar, som skola uppföras. Därigenom har hundväsendet fått sitt rätta stöd vid flygvapnet, men konsekvensen hade krävt, att statsmakterna samtidigt tillgodosett behovet av hundgårdar även vid armén.

Den springande punkten i denna fråga är, att där det behövs och enligt organisationsplanen skall finnas tjänstehundar skall det också finnas en ändamålsenlig förläggning för dessa hundar, detta sett såväl ur djurskydds- som allmän utbildningssynpunkt. I denna fråga ha även anförts vissa ekonomiska synpunkter, från vilka man givetvis icke alldeles kan bortse. Det är självklart, att det kan sparas åtskilligt med folk för vakthållning, om hundar användas. Det uppges, att vid det linjeförband, som motionären här åberopat, skulle i samband med utökad hundbevakning kunna sparas in cirka 85 man. Varje posteringsbevakning om 11 man kunde nämligen ersättas med 6 man jämte en eller två hundar. Detta är ett sakförhållande, som man i denna fråga måste taga hänsyn till. Uppförandet av särskilda hundgårdar utgör en nödvändig förutsättning för en utvidgning av hundbevakningsväsendet. Därför skulle således en verklig besparing kunna uppnås på denna punkt genom beviljande av anslag till sådana hundgårdar. Det måste anses vara god ekonomi att inte hejda hundväsendets utveckling. Ett dylikt hejdande av utvecklingen skulle riksdagen göra sig skyldig till, om icke de medel, som äro erforderliga för hundväsendets rätta handhavande, ställas till förfogande.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört, hemställer jag om bifall till den under denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Törnkvist:** Herr talman! Herr statsrådet har såvitt jag förstår ställt de för mig tidigare okända siffrorna i deras riktiga ekonomiska sammanhang. Jag skulle därför tro, att vad som här anförts rörande ifrågavarande siffror av talesmännen för reservationen närmast liknar en utsvävning i den fria rymden. Jag har därav dragit den slutsatsen, att de rådgivare till herr Dickson, som avrådde honom från att yrka återremiss i denna punkt, varit kloka personer. Det är inte endast statsutskottets majoritet, som inte känt till de siffror, vilka här framlagts, utan även reservanterna ha av allt att döma svävat i fullständig okunnighet om dem. Det sätt varpå dessa siffror presenterats här i kammaren bör därför inte få tjäna något ändamål i debatten i dess nuvarande läge. Det förefaller, som om den nu framlagda argumenteringen skulle ganska radikalt avvika från de krav i fråga om verkligt underlag för intagande av olika ståndpunkter samt framläggande av yrkanden, som vi i allmänhet kräva här i riksdagen.

Den särskilda proposition i ämnet, som avgivits här i riksdagen sistlidna lördag och för vilken herr Olson i Göteborg nyss lämnade en redogörelse, kommer att sinom tid redovisas inför kammaren. Dessförinnan är det icke möjligt att upptaga någonting i propositionen vare sig till granskning eller jämförelse

Anslag till vissa byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet. (Forts.)
i samband med beviljande av byggnadsanslag av förevarande beskaffenhet. Jag har ännu icke tagit närmare del av denna propositions innehåll, men därest i propositionen i yrkandeform skulle finnas upptaget någonting om hundgårdar, är det självfallet, att utskottet kommer att taga ställning därtill, när propositionen redovisas.

Jag vet inte om den av herr Olson i Göteborg gjorda jämförelsen med flygets hundbevakning kan åberopas i detta sammanhang. Vi ha inom utskottet fått den uppfattningen, att hundbevakning vid våra flygflottiljer är särskilt angelägen, beroende främst på den värdefulla och känsliga materiel, som omhänderhas av flyget. På flottiljplatserna kunna, om övervakningen inte är tillräckligt noggrann, åstadkommas helt andra och mera omfattande skador än vad som är möjligt vid skadegörelse på förbandsplatser inom armén och flottan. Det förefaller således inte mer än naturligt, att försvarsministern och utskottet, så snart dessa säregna förhållanden vid flygvapnet uppmärksammats, beslutat stödja hundbevakningsväsendet vid våra flygflottiljer.

Mot bakgrunden av vad departementschefen anfört om behovet av hundgårdar för armén inom de södra delarna av landet förefaller det vara ganska litet fog för att avvika från den föreslagna metoden att vänta något med anslagsbeviljandet för nu ifrågavarande ändamål. Även dessa förband i de södra delarna av landet få ju uppenbarligen så småningom sina hundgårdar. Riksdagen torde därför lugnt kunna avvakta den tidpunkt, då departementschefen finner lämpligt att anvisa de återstående medlen till dessa hundgårdar.

Herr talman! Jag vidhåller mitt tidigare yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande mom. I propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda moment dels ock på bifall till den av herr Holmström avgivna, vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 1:o) mom. I av utskottets förevarande utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Holmström avgivna, vid punkten fogade reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande moment.

Härefter framställde herr talmannan beträffande mom. II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i detta moment dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II: 286 bifölles; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av två äldre reservationsanslag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 43, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 10.

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 65 i första kammaren av herr *Gustavson* samt nr 114 i andra kammaren av herrar *Hammarlund* och *Pettersson* i Dahl, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning, avseende — förutom annat varom nu icke vore fråga — att »dyrortsgraderingen av de bevillningsfria skatteavdragen avskaffas och skatteavdragen lika för alla utgå med för ortsgrupp I nu gällande belopp»; samt

2) de likalydande motionerna nr 129 i första kammaren av herr *Ivar Persson* m. fl. och nr 203 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., vari hemställts, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om framläggande av förslag för riksdagen, innebärande att ortsavdragen vid beskattningen fastställas efter enhetliga och för hela riket gemensamma grunder».

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 65 av herr Gustavson och II: 114 av herrar Hammarlund och Pettersson i Dahl, i vad desamma avse avskaffande av dyrortsgraderingen av skatteavdragen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 129 av herr Ivar Persson m. fl. och II: 203 av herr Pettersson i Norregård m. fl. om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *friherre De Geer* och *Hammarlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att de likalydande motionerna I: 65 av herr Gustavson och II: 114 av herrar Hammarlund och Pettersson i Dahl, i vad desamma avse avskaffande av dyrortsgraderingen av skatteavdragen, måtte anses besvarade genom vad reservanterna i sin motivering anfört; samt

2) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 129 av herr Ivar Persson m. fl. och II: 203 av herr Pettersson i Norregård m. fl. om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen, i

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av förslag för riksdagen, innebärande att ortsavdragen vid beskattningen fastställas efter enhetliga och för hela riket gemensamma grunder.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Frågan om skattegrupperingen har varit uppe så många gånger här i riksdagen, att jag inte behöver beröra själva sakfrågan. Alla känna väl väl till, att frågan nu har blivit mera aktuell än tidigare på grund av den prisutjämning beträffande levnadskostnaderna, som skett mellan de olika orterna. Då jag tillsammans med 15 andra kammarledamöter motionerat i frågan, kanske det tillåtes mig att säga några ord med anledning av motionen.

En landsomfattande opinion har länge utdömt den nuvarande dyrortsgrupperingen och den därmed sammanhängande skattegrupperingen såsom ett instrument, som saknar förmåga att skapa rättvisa i skattehänseende. Sedan kriget utbröt och skattetrycket blev allt högre ha dessa orättvisor blivit ännu mera iögonenfallande än förut. Även i riksdagen ha under de tre senaste åren en åsiktsförskjutning ägt rum, i det att man har medgivit, att framställningar om ändringar i dyrortsgrupperingen varit berättigade. Vid fjolårets riksdag underströk sammansatta stats- och bevillningsutskottet, som då behandlade ärendet, såsom det heter i bevillningsutskottets utlåtande i år, »vikten av att utredningen snarast igångsattes och bedreves med sådan skyndsamhet, att förslag till ny dyrortsgruppering kunde framläggas vid 1945 års riksdag. Utskottet tillade emellertid, att om oöverstigliga hinder skulle möta för framläggandet av ett slutligt förslag i dyrorsgrupperingsfrågan vid 1945 års riksdag, borde enligt utskottets mening tagas under övervägande, huruvida icke redan till 1944 års riksdag förslag borde framläggas rörande skattegrupperingen, även om ett sådant förslag finge anses innebära allenast ett provisorium.»

Det är ett sådant provisorium som vi i vår motion ha yrkat skulle komma till stånd, då den kommitté, som fick i uppdrag att handlägga dessa frågor, redan tillkännagivit, att den inte kan lägga fram den utredning angående dyrortsgrupperingen, som den tillsatts för att verkställa. Det är inte ägnat att förvåna, att något sådant provisoriskt förslag inte kommit fram till årets riksdag med den motvilja till ändring som tidigare visats. Finansministern har nämligen i värnskattepropositionen tagit upp resonemanget om skattegrupperingen, och han säger där ifrån, att han inte ämnar lägga fram någon proposition i detta ärende vid årets riksdag. Det är rätt betecknande, att han tagit upp detta resonemang i propositionen angående värnskatten, ty just värnskatten är en bidragande orsak till att orättvisorna blivit ännu mera påfallande än de förut voro. I och med att denna skatt kom till ha nämligen orättvisorna i skattegrupperingen i alldeles särskild grad förstorats.

Utskottet medgiver nu, att frågan ej kan lösas i enlighet med de uttalanden, som sammansatta stats- och bevillningsutskottet gjorde vid fjolårets riksdag. Då emellertid kommitterade inte velat förorda ett provisoriskt förslag, har som sagt ej heller finansministern ansett sig kunna framlägga ett sådant.

Det kan inte hjälpas, att man redan i fjol, då riksdagen antog det då föreliggande förslaget, var betänksam och hellre gav sin anslutning till en reservation, som gick ut på att vi redan vid innevarande riksdag skulle fått ett förslag till ändring av dyrortsgrupperingen. Utskottsmajoriteten gick emellertid in för förslaget om att utredningen skulle vara färdig till 1945 års riksdag. Man fattade redan i fjol misstankar, att frågan för en tid skulle begravas i en

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

stor utredningskommitté och alltså skulle förhalas över innevarande år. Att frågan förts fram i år hade kanske haft ännu större betydelse än ett löfte om att vi längre fram skulle få en ändring i dessa förhållanden. Den förväntan, som vi då hyste om att ett förslag skulle framläggas till 1945 års riksdag, har ju gått i graven, och nu kan man inte alls säga, när ett nytt förslag kommer fram, som kan stilla de känslor ute i landet, som göra sig gällande omkring dessa frågor. Man blir även misstänksam mot kommittéväsendet, när det visar sig, att kommitterade, trots att riksdagen uttryckligen sagt ifrån att frågan skall vara färdig att behandlas vid den och den riksdagen, redan vid utredningsarbetets början resa invändningar mot att frågan skall komma upp till behandling så snart och försöka förhala densamma undan för undan. Det är inte bra för förtroendet för statsmakterna ute i bygderna, att detta blir förhållandet med frågor, som så länge ha debatterats i riksdagen — jag tror, att det är på sjunde eller åttonde året som vi nu behandla denna fråga — och i vilka opinionen allt mer och mer svängt över till en verklig oro. Jag tror, att ingenting så kan förarga folk som orättvisor i fråga om skatterna. I detta avseende fordrar man, att en rättvis avvägning åstadkommes mellan de olika medborgargrupperna i landet. Jag tror att det hade varit klokt, att denna fråga tagits mera på allvar och bragts till sin lösning så fort som möjligt. Trots att endast en provisorisk lösning hade kunnat uppnås, skulle ett beslut i rätt riktning dock i viss mån åstadkommit en avväpning av den opinion, som nu gör sig gällande på detta område ute i landet.

Det har talats oerhört mycket om landsbygdens avfolkning, och det har motionerats i väldig omfattning vid denna riksdag just i denna fråga. Men när det gäller att motverka denna utveckling, då det fordras ett ordentligt handtag för att rätta till de felaktigheter, som vidlåda vårt samhällssystem, då visar det sig, att riksdagen inte är så värst snabb att gå till handling och verkligen vidtaga sådana åtgärder, som skulle i någon mån kunna råda bot på den avfolkning, för vilken vi äro så rädda. Det enda som hittills synts till i detta avseende har varit en del motioner, där en massa svävande uttryck användas. Det blir alltför litet av handling och alltför mycket av löftespolitik, vilket icke kan väcka någon tillfredsställelse, om man inte märker, att riksdagen verkligen på allvar vill söka rätta till dessa missförhållanden.

Det är inte bara på rena landsbygden, som denna fråga är aktuell, utan även i mindre städer och samhällen har den tilldragit sig stor uppmärksamhet. Jag fick häromdagen mottaga en avskrift av en skrivelse, som insänts till Kungl. Maj:t från en av smålandsstäderna, det var Värnamo, och i vilken uppmärksamheten fästes på hithörande frågor. Jag vill bara läsa upp ett brottstycke ur denna skrivelse. Det heter där bl. a.: »Än mer förstärkes intrycket av uppenbar orättvisa därav, att det på dyrortsgrupperingen grundade lönesystemet i förening med skattesystemet kommer att verka så, att en del av rikets befolkning, och genomgående den mindre välställda i landsorten, kommer att indirekt få gälda värnskatten för en mycket stor del av inkomsttagarna på vissa högre dyrorter. En sådan ordning måste särskilt under nuvarande prövande förhållanden anses olämplig och står på intet sätt i överenstämmelse med grundsatsen, att bördor böra bäras lika. De sociala följdverkningarna av en dylik löne- och skattepolitik torde komma att te sig katastrofala icke minst ur befolkningspolitisk synpunkt, helst som den nu föreslagna provisoriska dyrortsgrupperingen måste antagas bli gällande under många år.»

Denna skrivelse är inte, som herrarna kanske tro, undertecknad av endast bönder ute på landsbygden utan även av representanter för andra samhälls-

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

grupper. Jag skall be att få räkna upp de organisationer, som varit samlade till det opinionsmöte, där denna resolution antogs. Skrivelsen är undertecknad av representanter för Värnamo socialdemokratiska arbetarkommun, Riksförbundet rättvisa åt landsorten, Läroverkslärarnas riksförbund, lokalavdelningen i Värnamo, för telegraf- och telefontjänstemännen i Värnamo, för Östbokretsen av Sveriges allmänna folkskollärareförening, Värnamo fackliga centralorganisation, medlemmar i Värnamo av Svenska postmannaförbundet, posttjänstemännens förenings medlemmar i Värnamo, järnvägsmännen i Värnamo och lärarkåren i Värnamo skoldistrikt. Det är alltså många skilda medborgarkategorier, som ha ögonen riktade på denna dyrortsgruppering.

När enligt vad statistiken visar en utjämning har skett i dyrortshänseende mellan de lägre och de högre dyrorterna och det är fullkomligt påtagligt, att på detta område en skriande orättvisa föreligger, förvånar det mig, att riksdagen ändå inte kan visa sin makt — såsom den gjort i dag vid ett tidigare tillfälle — och ta initiativ till en provisorisk lösning av frågan, när nu inte utredningen kunnat bli färdig i tid, så att ett slutgiltigt förslag kunnat framläggas.

Som jag sade i början av mitt anförande skall jag inte uppehålla tiden länge med denna fråga. Alla känna ju till dess läge, och jag tror därför, att det är onödigt att nu draga upp någon längre debatt. Jag beklagar emellertid, att riksdagen står så handfallen inför en så viktig samhällsfråga som denna.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande av herrar De Geer och Hammarlund och som står i överenstämmelse med den motion, som jag jämte femton övriga kammarledamöter har avlämnat i ärendet.

Herr **Fröderberg:** Herr talman! Vi behöva inte nu tvista om huruvida en utjämning i skattehänseende är nödvändig eller icke. Frågan genomdiskuterades i fjol, och riksdagen fattade ju redan då ståndpunkt till saken.

Jag vill nu endast ge uttryck åt ett beklagande av att den kommitté, som har frågan under utredning, inte kunnat komma fram med sitt förslag till nästa års riksdag utan att frågan skall skjutas ännu längre på framtiden. Jag förstår mycket väl, att det missnöje, som finnes på landsbygden, kommit till synes även här i motionen. Men jag måste säga, att de framstötar, som både i fjol och i år gjorts från bondeförbundet, äro alltför ensidiga.

Frågan om en utjämning av förhållandena mellan land och stad är inte bara en skattefråga utan också en lönefråga. Skulle man sätta dessa båda frågor i relation till varandra, är jag fullständigt övertygad om att jag tar till i underkant, när jag säger, att lönefrågan och skattefrågan förhålla sig till varandra som 5 till 1. Om vi gå 20 år tillbaka i tiden för att utröna, hur såväl skattefrågan som lönefrågan har utvecklats, skola vi finna, att dessa båda frågor gått skilda vägar. För 20 år sedan var sålunda det skattefria ortsavdraget i lägsta dyrortsgruppen 700 kronor och i den högsta 1 200 kronor, vilket gör en skillnad på 500 kronor. Detta blir med bankning 750 kronor. År 1928 sjönk denna skillnad till 320 kronor, vilket med bankning blir 480 kronor. 1939 utgjorde skatteavdraget i lägsta dyrortsgruppen 600 kronor och i den högsta 760 kronor — alltså en skillnad på endast 160 kronor — med bankning 240 kronor. Skillnaden mellan lägsta och högsta ortsavdraget har alltså sjunkit — bankningen inberäknad — från 750 till 240 kronor. Utvecklingen har alltså gått i rätt riktning, och den lilla skillnad, som återstår, tycker jag inte är så mycket att bråka om, allra helst som löneutvecklingen går i den motsatta riktningen. Jag vet, att herr Hammarlund kommer att invända, att dessa

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

siffror bara gälla ensam person. Räkna vi emellertid med man, hustru och två barn, blir den sammanlagda skillnaden mellan första och femte ortsgruppen 600 kronor, med bankning 900 kronor. Det är uppenbart, att det i alla fall även där skett en avsevärd sammanträngning av spännvidden mellan högsta och lägsta skattegruppen under de sista 20 åren.

Jag tror för övrigt, att det inte skulle ge så ofantligt stora vinster i skatteunderlagshänseende, om alla avdrag rättade sig efter det lägsta ortsavdraget. Det skulle inte alls bli så stora summor, att det på något sätt skulle kunna kompensera omsättningsskatten. I Norrland skulle förändringen icke väcka någon glädje på landsbygden, då det t. ex. i Norrland endast är ett fåtal landskommuner, som tillhöra första skattegruppen. Dit höra endast 32 landskommuner i hela Norrland. Av de övriga tillhöra omkring 154 andra gruppen, 36 den tredje och 6 den fjärde skattegruppen.

Vi skola nu ta en liten titt på lönefrågorna under dessa 20 år. För 20 år sedan funnos 7 lönegrupper, A—G, och senare ökades antalet till 9. Utvecklingen på detta område går alltså åt det rakt motsatta hållet. Om vi göra en jämförelse mellan åren 1935 och 1942, skola vi finna, att spännvidden i fråga om levnadskostnaderna sjunkit från 48 till 27 procent av indextalet för den dyraste orten, under det att till exempel spännvidden i fråga om lön plus kristillägg för en statstjänare i 15:e lönegraden ökat från 1 294 till 1 698 kronor, alltså med 404 kronor. Då lönerna spela mycket större roll när det gäller flykten från landsbygden än skatterna, tycker jag att frågan om lönerna är väl så viktig som skattegrupperingsfrågan och bör lösas före denna eller åtminstone i sammanhang därmed. Om det nu bleve en utjämning beträffande skatterna, kunde det ju tänkas, att de som nu äro mycket intresserade av denna sak, förlora intresset, när det blir fråga om lönerna.

Den skillnad jag påvisat i fråga om statstjänarnas löner mellan de båda nämnda åren gäller i hög grad även i fråga om anställda i enskilda näringar.

Jag väckte i fjol en motion, som endast innebar ett litet steg mot en utjämning av lönerna. Jag föreslog då, att kristilläggen till alla statstjänare skulle räknas efter E-ort. Det skulle alltså bli en sänkning i de högre och en höjning i de lägre dyrortsgrupperna, som åtminstone skulle kunna påbörja en viss utjämning i lönegradshänseende. Detta förslag fick emellertid då mig veterligt intet stöd från bondeförbundshåll.

Om icke tidigare påtalad viss motivering funnes i bondeförbundets yrkande, skulle jag kunna rösta för detta, ty vi dra i alla fall ofta åt samma håll, fastän vi denna gång betona litet olika vägar. Nu kan jag emellertid icke göra det. Jag kan icke heller rösta med utskottet, som jag tycker lagt alldeles för stor vikt vid skattegrupperingen och alldeles bortser från den betydelse, som lönegrupperingen har. Jag kommer därför icke att rösta med någondera parten utan har med det nu anförda endast velat rädda min själ.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Den nu debatterade frågan brukar ju återkomma med monoton regelbundenhet. De skäl, som ventileras från den ena sidan eller den andra, känna vi alla ganska väl till, och jag tror därför icke det finns någon anledning att ytterligare taga upp dem till granskning. Allesammans äro vi ju eniga om att det icke är bra som det är på detta område. Ett uttryck för denna enstämmiga uppfattning i riksdagen var det beslut, som fattades förra året och som ledde till tillsättandet av den bekanta Linnérska kommittén. Nu har denna kommitté meddelat, att den icke kan slutföra sin utredning och leverera något betänkande i så god tid, att beslut i frågan kan fattas vid 1945 års riksdag, vilket vi ju hade hoppats, då vi

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

förra året fattade vårt beslut. Anledningen till att kommittén nödgats lämna detta meddelande är naturligtvis helt enkelt den, att spörsmålet är så oerhört omfattande, så svåröverskådligt och så komplicerat, att de sakkunniga icke kunna ta på sitt ansvar att komma med ett något så när hyggligt förslag inom den tid, som man förut hade hoppats på. Saken är, tror jag man kan våga säga, ingalunda så enkel, som motionärerna här ha velat göra gällande.

Den motionär, som redan haft ordet, herr Pettersson i Norregård, har riktat ett ganska bestämt anfall mot kommittén för dess senfärdighet och för dess handfallenhet inför uppgiften, och han utsträckte denna sin kritik till att gälla det svenska kommittéväsendet överhuvud taget. Jag vet icke, huruvida denna hans kritik är alldeles berättigad, men jag kan icke underlåta att påpeka, att den ärade motionärens egen meningsriktning har en representant i den av honom så hårt klandrade kommittén, vilken representant såvitt framgår av handlingarna icke har anmält någon från kommittén avvikande uppfattning. Jag kan tillägga, att finansministern i första kammaren för en stund sedan meddelade, att den av herr Pettersson i Norregård så hårt klandrade kommittén var enhällig, då den tillkännagav att den icke var i stånd att komma fram med det äskade förslaget till 1945. Jag vet icke, huruvida bondeförbundets representant i kommittén är närvarande här i kammaren. Om så är fallet kan han måhända bestyrka vad jag här har meddelat. Det är alltså rimligt, att motionären låter dessa sina hårda ord gå vidare till honom.

Motionären lämnade vissa upplysningar rörande vad som förevarit vid ett möte i dyrortsfrågan i Värnamo. Ja, ingalunda är Värnamo den minsta bland Juda städer, och det är klart, att man bör tillmäta den opinionen viss betydelse, men å andra sidan får man väl också tillmäta någon betydelse åt den opinion, som tar sig uttryck i bevillningsutskottet och riksdagen. Den får väl icke anses vara alldeles i avsaknad av möjlighet att bedöma detta spörsmål.

Det är ganska intressant att se, hur den till utskottsutlåtandet fogade reservationen är upplagd. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att reservanterna icke anse sig kunna yrka bifall till vad vi i utskottet ha kallat den första gruppen av bondeförbundsmotionerna. De ha i stället måst inskränka sig till att yrka bifall till den senare gruppen av motioner, som representeras av herr Ivar Persson i första kammaren och herr Pettersson i Norregård i andra kammaren. Deras motioner gå ju ut på hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran »om framläggande av förslag för riksdagen, innebärande att ortsavdragen vid beskattningen fastställas efter enhetliga och för hela riket gemensamma grunder». Jag finner det vara ganska klokt, att man har begränsat sig på detta sätt. Jag skulle dock ha funnit det vara än klokare — för sakens skull — om bondeförbundets tvenne representanter i bevillningsutskottet hade kunnat förena sig med bevillningsutskottet i övrigt.

Nu vill jag säga, att det finns ytterligare en omständighet, som jag tycker skulle ha föranlett reservanterna att ansluta sig till majoriteten. Det förhåller sig nämligen så, att utskottet verkligen har skrivit så positivt i detta hänseende som överhuvud taget ett riksdagsutskott kan skriva. Man erinrar om sitt tidigare ståndpunktstagande. Man understryker vad det sammansatta stats- och bevillningsutskottet sade förra året och erinrar om att det är »av synnerlig vikt, att frågan om dyrortsgrupperingens framtida bestånd och utformning bringas till lösning». Utskottet framhåller också, att det hade varit önskvärt att man hade kunnat komma fram till ett sådant resultat inom kommittén, att förslag hade kunnat framläggas för 1945 års riksdag. Utskottet

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

erinrar vidare om sin tidigare ståndpunkt till förmån för en provisorisk lagstiftning, men då finansministern icke har vågat ta på sitt ansvar att presentera riksdagen ett sådant förslag, har icke heller bevillningsutskottet vågat ta detta på sitt ansvar. Det är synbarligen herr Pettersson i Norregård förbehållet att vara beredd att på sina axlar ta detta ansvar.

Utskottet har i slutet av sitt uttalande använt en ganska anmärkningsvärd formulering. Utskottet säger sig vilja »starkt understryka vikten av att den nu pågående utredningen bedrives med största möjliga skyndsamhet, så att ett slutligt förslag angående förevarande spörsmål i dess helhet snarast kan föreläggas riksdagen». Jag tycker verkligen, att man på bondeförbundshåll skulle ha kunnat vara tillfredsställd med denna kategoriska formulering, om man nu icke har haft några speciella syften med aktionen i denna angelägenhet.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen **Carlström:** Herr talman! Från vårt håll framfördes i fjol motionsledes den begäran, att Kungl. Maj:t skulle söka komma fram med ett provisoriskt förslag till innevarande års riksdag i denna fråga. Man hade nämligen på känn, att om en utredning skulle behandla problemet i hela dess vidd så komme det att dröja så länge, att denna krigs- och kristid med därav föranledda förändringar i fråga om prisläget å skilda orter kanske i viss mån hade ebbat ut. Det är nog icke så stor tröst för vederbörande befattningshavare och folket ute i bygderna att få veta, att när krisen är över så skall det bli en lösning, som skipar rättvisa mellan de skilda orterna här i landet. Jag måste alltså beklaga, att ett sådant förslag till provisorium icke har förelagts detta års riksdag. Jag tror, att man ute i bygderna hade hoppats och väntat, att så skulle bli fallet.

Nu är det tydligen emellertid på det sättet att ingenting är att göra åt den saken. Såsom den närmast föregående talaren har omvittnat har man även i bevillningsutskottet beklagat, att ett sådant provisorium icke har kunnat ordnas, och man hoppas nu, som han också underströk, att utredningen skall bedrivas med största möjliga skyndsamhet. När man kan komma fram till något resultat vet man emellertid icke. Man får väl hoppas, att det kan ske så snart, att 1946 eller 1947 års riksdag kan ta ställning till frågan. Men då är det, som jag sade, uppenbart att de av krisläget föranledda faktorerna måhända ha eliminerats i sådan grad, att det blir helt andra beräkningar än vad man nu skulle ha kunnat vänta.

Då man nu från motionärernas sida har framfört sitt beklagande av att ingenting kunnat åtgöras i denna fråga, så är det uppenbart att man kunde ha väntat sig, att man i reservationen hade kommit fram till några förslag, som hade gått mera direkt på frågans lösande än vad utskottet har gjort, förslag som alltså inneburit, att frågan skulle kunnat genomföras tidigare än vad utskottets utlåtande synes vittna om. Jag kan emellertid icke uppfatta reservationen och dess yrkande på annat sätt än att man liksom utskottet vill, att frågan skall underställas riksdagens prövning så fort som möjligt. Vid vilken riksdag det skall ske har man dock icke sökt ange.

Med hänsyn till vad motionärerna ha yrkat skulle man ju ha tänkt sig, att sedan en representant från bondeförbundet, som tidigare och särskilt i fjol livligt kämpade för en förändring på detta område, numera har inträtt i regeringen, skulle på grund därav ett förslag ha kunnat framläggas tidigare än som nu synes bli fallet, men man förstår ju, att när man kommer problemen

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

en smula närmare in på livet blir man kanske icke längre så övertygad om att det kan ske en förändring nu och i ett sammanhang.

För min del har jag velat föra fram den känsla av besvikelse, som man nu ute i bygderna med säkerhet känner.

I fråga om den kläm, som reservanterna ha kommit fram till, vill jag säga, att medan man i själva reservationen talar om att frågan om dyrortsgrupperingen och ortsavdragen vid beskattning skall angripas, så utmynnar klämmen i en begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan »om framläggande av förslag för riksdagen, innebärande att ortsavdragen vid beskattningen fastställas efter enhetliga och för hela riket gemensamma grunder». Man har sålunda, såsom också den föregående talaren påpekade, frånfallit yrkandet om att hela frågan skulle tagas upp nu. Jag undrar verkligen, om den opposition, som herr Pettersson i Norregård talade om, från de småländska bygderna, närmare bestämt Värnamo, känner sig så särskilt tilltalad av den kläm, som man till slut kommit fram till i reservationen. Jag misstänker, att man på det hållet kanske varit mera inriktad på att få en förändring vad gäller dyrortsgrupperingen. Jag förstår emellertid, att man från skilda håll kan känna sig en smula betänksam, då det gäller dyrortsgrupperingen. Såsom en talare tidigare har anfört har, när man varit inne på tanken att utgå från en viss ortsgrupp i mitten på skalan, detta icke visat sig väcka någon genklang hos dem, som ligga högre upp, och skulle man gå till en dyrortsgruppering, som toge sig uttryck i att samtliga lägre dyrorter flyttades upp, tycker jag nästan synd om finansministern. Det bleve då en omgruppering, som komme att kosta statsverket åtskilliga slantar och som vi ute i bygderna kanske icke heller skulle bli så synnerligen glada åt, därför att kraven på ersättning från dem, som vi på landsbygden behöva anställa vid jordbruket, då skulle komma att skärpas.

Jag kan för min del icke finna, att reservationen ger något utöver vad utskottet i sitt förslag har kommit till, nämligen att man önskar att frågan skall bringas till sin lösning så fort som möjligt, och jag har därför icke något annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Kyling**: Herr talman! Den fråga som vi diskutera i dag är ganska underlig så till vida, att intresset för frågan tycks stiga ju närmare man kan skönja en lösning. När denna fråga första gången togs upp i riksdagen, skedde detta med anledning av en motion, som väckts av herr von Seth och mig. Då var intresset för frågan icke så stort, men glädjande nog har år efter år intresset för denna frågas lösning blivit allt större och är numera så stort, att jag icke trodde, att frågan skulle behöva komma upp till diskussion vid detta års riksdag. Den som något tittat på det utlåtande som förelåg vid föregående års riksdag måste säga sig, att större intresse för en frågas positiva lösning än vad utskottet förra året kunde framvisa torde knappast ha kommit någon fråga till del. Jag skall icke på något sätt trötta kammaren med att upprepa vad utskottet sade förra året, men det kan vara intressant att veta och ytterligare en gång slå fast, att det utlåtande som jag syftar på var så positivt, att vi som bo på landsbygden måste säga oss: Kunna vi få denna fråga objektivt utredd i enlighet med de direktiv som utskottet givit torde det vara självklart att statsmakterna sedan måste taga konsekvenserna av utredningen.

Jag berörde något litet denna fråga i remissdebatten, men ansåg mig icke kunna säga mer än att landsorten förväntade, att frågan snarast skulle få en positiv lösning. Hade jag den gången vetat, att den utredningskommitté som

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

arbetar med frågan några dagar efter remissdebatten skulle hos Kungl. Maj:t begära förlängd tid för fullgörande av sitt uppdrag, hade jag tagit upp frågan på ett annat sätt i remissdebatten. Jag kan också säga, herr talman, att då jag fick vetskap om att utredningskommittén begärt längre tid för att framlägga resultatet av sin utredning var jag beredd att genom en interpellation i kammaren få klarlagd anledningen till att denna fråga blivit förhalad. Stämningen ute på landsbygden är icke sådan, att man längre kan nonchalera denna frågas lösning, och sådan är också stämningen i riksdagen. Det finns ingen skillnad mellan landsbygdens krav i detta hänseende och riksdagens inställning till frågans lösning. Därför att utredningskommittén drog på ärendet började stämningen emellertid på nytt röras upp. Det var två orsaker varför jag icke interpellerade i frågan. Den första orsaken var den, att det i denna kommitté visserligen enligt min uppfattning icke finns tillräckligt många representanter från de lägre dyrorterna men att kommittén dock har en medlem, som representerar den lägsta dyrorten och samtidigt är representant för bondeförbundet i riksdagen. När jag fick klart för mig, att denna representant kunnat gå med på vad de övriga i kommittén begärt utan någon reservation, enligt vad det sagts mig, ansåg jag detta vara tillräcklig borgen för att det fanns fullt bärande skäl för att frågan icke skulle väckas genom den interpellation som jag tänkt mig framställa.

När utlåtandet i år varit lika positivt som förra året och faktiskt på ett par punkter påvisat, att frågan måste lösas fortast möjligt, skola vi också påminna oss, att 1943 års riksdag i sitt beslut den gången sade sig vänta, att 1944 års riksdag skulle fatta det slutgiltiga beslutet rörande den detalj som det i dag är fråga om. Nu säger emellertid utskottet i sitt förevarande utlåtande bland annat: »Då Kungl. Maj:t icke ansett sig böra till innevarande års riksdag avlåta förslag angående provisorisk skattegruppering, vill utskottet starkt understryka vikten av att den nu pågående utredningen bedrives med största möjliga skyndsamhet, så att ett slutligt förslag angående förevarande spörsmål i dess helhet snarast kan föreläggas riksdagen.»

Den andra orsaken varför jag inte interpellerade i frågan var den, att jag var övertygad om att ärendet skulle komma upp till denna riksdag genom regeringsinitiativ. Jag stärktes i denna min uppfattning ännu mera därav, att vi inom regeringen numera ha statsrådet Rubbestad, vilken på de senare åren förfäktat denna fråga i riksdagen med kraft och skärpa. När regeringen emellertid icke ansåg, att det fanns möjlighet att redan nu få fram ett förslag till provisorisk skattegruppering, så förmenade jag, att allting talar för att det måtte finnas någonting, som frågan hakar upp sig på både i utredningskommittén och inom regeringen, varför vi för närvarande få försöka bida tiden.

Innan jag slutar vill jag ännu en gång säga, att det är nödvändigt, att frågan fortast möjligt kommer fram till en positiv lösning. Jag vill också vädja till de kamrater här i kammaren, som sitta med i denna dyrortsgrupperingskommitté, att bevaka våra intressen och driva fram denna fråga så skyndsamt som möjligt. Det är väl också anledning förmoda, att det inom kommittén finns tillräckligt många som ha intresse av att bringa frågan till en slutgiltig lösning. Jag har i detta sammanhang, herr talman, än en gång velat påpeka nödvändigheten av frågans snara lösning, och jag måste också framföra mitt tack till utskottet för att det ännu en gång kommit med positiva riktlinjer. Nu förväntar landsorten, att en lösning snarast möjligt skall komma till stånd.

I sakens nuvarande läge, då kommittén såväl som regeringen icke anser, att det föreligger någon möjlighet att vid denna riksdag få en positiv lösning

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

av frågan, kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *von Seth, Liedberg, Lundell* och *Andersson* i Gisselås.

Herr **Hammarlund:** Herr talman! Även jag kan fatta mig mycket kort, därför att jag i remissdebatten sagt ungefär allt vad jag tänkt säga i denna fråga. Jag vill endast tillägga, att jag liksom de övriga talarna hoppas, att denna fråga blir ordnad så fort som möjligt. Man kan säga, att det är en ganska egenartad fråga, och det är väl endast här i Sverige som vi ha ett sådant problem att brottas med som just detta. Jag vill emellertid tillägga ett par saker.

Herr Fröderberg menade, att vi från bondeförbundet denna gång varit så ensidiga, emedan vi endast tagit upp frågan om de skattefria avdragen och icke nämnt något om lönerna. Det är emellertid så, herr Fröderberg, att vi flera gånger gjort framstötar i dessa frågor, och därför ville vi denna gång blott taga en liten kugge i hela det stora problemet i förhoppning om att vi därigenom skulle vinna mera framgång än vi tidigare haft vid behandlingen av dessa frågor. Då herr Fröderberg sade, att han med sitt anförande ville rädda sin själ, så tänkte jag just, att det blev en dålig salighet för honom.

Då herr andre vice talmannen höll före, att vi icke skrivit tydligt nog i vår reservation, kan detta kanske vara riktigt, men tidpunkten för detta förslags framläggande, nämligen till innevarande års riksdag, framgick tydligt av motionen, om man läst den.

Herr Hagberg i Malmö sade, att ämnet var så komplicerat. Jag är villig att erkänna, att det förhåller sig så, men därför ha vi också tänkt oss, att man skulle komma med ett provisoriskt förslag, till dess man hunnit utreda denna fråga. Sedan menade herr Hagberg i Malmö, att vi yrkat bifall endast till den sista punkten i vår reservation. Det ha vi gjort av den anledningen, herr Hagberg i Malmö, att den första punkten i reservationen berör en fråga som varit kombinerad med en annan fråga, som vi diskuterade häromdagen. Därför ha vi intagit den ståndpunkt som vi nu ha. Slutligen ansåg herr Hagberg i Malmö, att det varit klokare, om vi kunnat förena oss med bevillningsutskottets majoritet. Ja, det är visserligen mycket riktigt, men jag anser, att man icke skall sälja sin övertygelse för en grynvälling.

När herr Kyling menade, att intresset för denna fråga blev större och större ju närmare man kom den tidpunkt, då man skulle kunna lösa den, så var det från alla synpunkter blott tacknämligt, att det verkligen till sist visats litet grand intresse för denna sak. Vi ha väntat på denna frågas lösning i många år, och vi ha många gånger tyckt, att det icke visats något vidare intresse för den från vissa av kammarens ledamöter. Nu vet jag orsaken till att man numera fått ett större intresse för denna fråga. Man kan kanske misstänka, att den skrift som herr Petterson i Norregård läste upp inför kammaren kan ha haft litet grand att betyda också för det intresse som man fått här i kammaren för denna fråga.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När man åhör denna debatt, blir man en smula förvånad. Herr Fröderberg kunde icke biträda bevillningsutskottets hemställan, därför att det icke sysslade med lönegrupperingen utan med skatte-

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

grupperingen. Ja, men det utlåtande som här föreligger avser icke lönegrupperingen utan skattegrupperingen. Beträffande frågan om dyrortsgrupperingen i vad det gäller lönerna har i fjol fattats ett klart och tydligt beslut under sådana förutsättningar, att ingen väntat ett provisorium i år på den punkten. I den frågan har således under inga förhållanden, icke ens enligt riksdagens önskan, kunnat föreligga ett förslag.

Vad däremot gäller skattegrupperingen vill jag påpeka, att jag knappast någon gång under de 24 riksdagar som jag suttit i bevillningsutskottet varit med om att skriva så klart och bestämt, att vi önska ett resultat av denna utredning så snabbt som möjligt, som vi gjort i detta utlåtande. Vi säga klart och tydligt ifrån, att enligt riksdagens mening i fjol hade vi önskat, att förslag till ett provisorium skulle föreligga i år. När vi nu icke fått detta, så understryka vi mycket starkt vikten av att utredningen bedrives med största möjliga skyndsamhet, så att ett slutligt förslag snarast skall kunna föreläggas riksdagen. Det finns således ingenting som hindrar — därest utredningen icke skulle hunnit så långt — att Kungl. Maj:t kan förelägga nästkommande års riksdag ett förslag till provisorium i vad det gäller skattegrupperingen. Men ifrån att önska att få denna fråga under riksdagens omprövning och till att skriva på det sätt som de båda reservanterna här gjort är ett mycket långt steg. Ett bifall till reservanternas önskan betyder, att riksdagen på detta stadium säger sig vilja ha en enda grupp, när det gäller skattegrupperingen. Vi ha diskuterat denna fråga i många år, och vi ha tydligen varit överens så långt som att de nuvarande fem skattegrupperna äro för många. Jag erinrade vid ett tillfälle för icke så länge sedan om att 1936 års skattekommitté var inne på den linjen att man skulle skriva ned skattegruppernas antal till tre. Jag är övertygad om att det finns en möjlighet därtill. Men jag antar, att riksdagen vill ha en undersökning rörande denna sak, innan riksdagen stannar för om det skall vara en, två, tre, fyra eller fem skattegrupper. Jag tror icke, att det finns så förfärligt många i denna kammare som äro beredda att utan någon som helst undersökning i dag säga, att det räcker med en enda skattegrupp. Det är möjligt att vi stanna inför det, när ett förslag en gång kommer fram, men om vi göra det är det därför att undersökningen ådagalagt, att det är möjligt, och det veta vi ingenting om i dag.

Jag tycker, såsom herr Hagberg i Malmö sade, att de bondeförbundsrepresentanter som reserverat sig nog hade gjort den sak som de vilja främja större gagn, om de hade varit eniga med utskottet i dess bestämda uttalande, att utredningen skall bedrivas på ett sådant sätt, att förslag snarast möjligt kan framläggas.

Med anförande av dessa synpunkter, herr talman, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr **Nilson i Spånstad:** Herr talman! I anledning av att man här sagt, att den kommitté, som arbetar med denna fråga, varit enig om att intet förslag till skattegruppering kan framläggas till nästa års riksdag, är jag angelägen om att meddela vad kommittén verkligen har sagt i denna fråga. Efter det att kommittén lämnat en översikt över de uppgifter, som kommittén har att arbeta med, slutar kommittén sin anmälan i detta avseende med följande meddelande till statsrådet och chefen för finansdepartementet:

»Av ovanstående översikt framgår, att kommittén icke torde vara i stånd att avgiva betänkande å sådan tid, att på grund därav och efter erforderliga remisser m. m. beslut kan fattas vid 1945 års riksdag. I ett sådant läge har herr statsrådet enligt uttalande till statsrådsprotokollet ansett fråga kunna

Motioner om avskaffande av dyrortsgrupperingen av ortsavdragen vid beskattningen. (Forts.)

uppkomma, huruvida förslag till provisorisk skattegruppering bör föreläggas 1944 års riksdag. Kommittén har icke hittills kunnat anordna någon närmare undersökning angående skattegrupperingen. Att allenast på grundval av socialstyrelsens utredning införa ett skatteprovisorium anser sig kommittén ej kunna förorda.»

Det är denna sista sats, varom kommittén varit enig. Man har ansett, att socialstyrelsens utredning icke varit tillräcklig. I och med att man överlämnat detta yttrande har man lämnat åt finansministern själv att besluta, huruvida kommittén skall arbeta med skattegrupperingen så att frågan om möjligt kan läggas fram till detta års riksdag eller om man skall fortsätta arbetet utan tidsbegränsning.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 26 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från skyldighet att ånyo erlägga till kommissionär i domsaga inbetalade, av kommissionären förskingrade stämpelavgifter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att med hänsyn till ärendenas synnerliga omfattning tiden för avgivande av motion i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 172, 184, 217 och 218 må utsträckas till det plenum, som infaller näst efter 17 dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 13.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Lindahl**, som anförde: Herr talman! Redan när Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet vid Kvarntorp påbörjades, stod det tydligt, att företaget måste få en järnvägsförbindelse för att säkerställa bolagets behov av transporter. Men inte mindre brännande var frågan att erhålla arbetskraft till driften och den omfattande byggnadsverksamheten. Bostäder för dessa tusentals arbetare saknades vid själva Kvarntorp, och förbindelse för arbetarnas dagliga resor till bostadsorten måste skapas. Bostadsorten var och är i mycket stor utsträckning Kumla eller Örebro.

Överenskommelse träffades också med Kumla—Yxhult järnväg, en normalspårig fabriksbana, som har en längd av cirka 6 km. Genom att denna bana förlängdes med cirka 3 km var järnvägen framme vid skifferoljeverket eller Närkes-Kvarntorp, som ändstationen heter. Byggandet av den nya delen bekostades helt av skifferoljebolaget. Banan är öppen för allmän trafik och återfinnes under tabell 107 a i Sveriges kommunikationer. Banan äges av Yxhultbolaget, som trafikerar densamma med från statens järnvägar lånad rullande materiel.

Av givna skäl är banan livligt frekventerad tack vare den stora arbetarstab som har sysselsättning vid de statliga anläggningarna i Kvarntorp. Resandeantalet är över tusentalet per dag. Om persontrafikens överväldigande del går till Närkes-Kvarntorp, emedan den utgöres av arbetare och anställda vid Svenska skifferoljebolaget, torde samtidigt godstrafikens största del å banan sammanhänga med statens skifferindustri. Enligt uppgift torde vagnslaster och styckegods till minst 70 % gå från och till Närkes-Kvarntorp.

Allt sedan banan öppnades för allmän trafik råder ett starkt missnöje bland banans trafikanter rörande järnvägsbolagets skötsel av persontrafiken. I vissa tåg är trängseln olidlig, och det klagas över dåligt upplysta och dåligt rengjorda resandevagnar. Ögonvittnen berätta, hur resande för att få plats måste ta vagnarnas toaletter till reskupé. Som exempel har omtalats, hur vid en morgonfärd Kumla—Kvarntorp tvenne manliga arbetare och en kvinna måste för att komma till sitt arbete ta plats i en av vagnarnas toaletter. Förmodligen är det också ett utslag av järnvägsbolagets sparsamhetsnit, när resande Kvarntorp—Kumla icke få stiga av tåget vid Kumla station utan vid bangårdens södra del, där plattform byggts upp. På eftermiddagen varje dag upprepas samma stora riskmoment, i det att resandena från Kvarntorptåget strömma ut över bangårdens spår ungefär samtidigt som ett tåg från Hallsberg susar in mot stationen. Att ingen olycka har inträffat, betraktas allmänt som rena undret. Det är förklarligt, att kumlaborna fråga sig, varför i all rimlighets namn inte tågen från Kvarntorp kunna få gå fram, så att avstigandet kan ske på stationen. Det finns anledning misstänka, att även detta sammanhänger med järnvägsbolagets sparsamma men föga hänsynsfulla behandling av järnvägens resande, då en avstigning vid Kumla station droge med sig viss delaktighet i Kumla stations tjänsteutgifter.

Interpellation. (Forts.)

Nå, vi tro att trafikanternas missnöje med trängsel och mindre lyckade anordningar i övrigt skulle ha små proportioner, om inte järnvägsbolagets biljettpriser vore så onormalt höga i jämförelse med statens järnvägars.

Priserna ligga helt enkelt 100 % över de biljettpriser, som statens järnvägar tillämpa. För att få fram ett åskådningsmaterial må nämnas, att en månadsbiljett på S. J:s linje Hallsberg—Kumla, som har en längd av 7 km, kostar 7 kr. En månadsbiljett å S. J:s linje Kumla—Örebro, en sträcka på 18 km, kostar 16: 50, men månadsbiljett på den 9 km långa sträckan Kumla—Närkes-Kvarntorp kostar inte mindre än 18 kr. Till en början var priset 20 kr. för månadsbiljett, men efter en stark kritik från allmänhetens sida nedsattes priset till 18 kr.

Förmodligen har väl järnvägsbolaget sin förklaring till de höga biljettpriserna, men här måste man förstå trafikanternas missnöje med en så skärpt beskattning, därför att deras arbetsplats är i Kvarntorp och att järnvägen äges av ett privat bolag. Onekligen inställer sig frågan, varför en banstump som till så övervägande del trafikeras för statens räkning inte är statens egendom. Ingen har väl längre den uppfattningen, att kvarntorpindustrierna endast utgöra en krisföreteelse, som skall slå igen, när freden och förbindelserna med världen i övrigt åter komma i gång. Med de väldiga kapital som här äro nedlagda och med tanke på vad kvarntorpindustrien i olika avseenden kan betyda torde ett upphörande av driften vara uteslutet. Till detta må tilläggas, att arbetare och anställda vid Kvarntorp kan ha anledning att anse, att de i egenskap av befattningshavare i ett statligt bolags tjänst böra kunna påräkna skydd mot uppenbar uppskörtning, alldenstund det här rör sig om ett område där staten står som storföretagare.

Med stöd av vad jag sålunda anfört får jag härmed anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rikta följande hemställan:

Kan herr statsrådet efter en undersökning av ovan anförda fråga vara beredd att föreslå åtgärder för upphävande av de missförhållanden, som enligt min mening föreligga vid den i huvudsak av statens anställda och statens gods trafikerade banan Kumla—Närkes-Kvarntorp?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.03 em.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 15 mars.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, jämlikt herr andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 20, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammarväxlar m. m.; och

nr 21, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankoreglementet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 januari 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 13, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen;

2) lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 22 § barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); samt

3) lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nr 204 i första

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.) kammaren av herr *Sandén* och fru *Sjöström-Bengtsson* och nr 312 i andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslagen till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen och lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 22 § barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361) — måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

1) lag om ändring i 18 och 25 §§ strafflagen;

2) lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 22 § barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); och

3) lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville till förnyad omedelbar prövning upptaga frågorna om sådan ändring av lösdrivarlagen, att möjligheterna till ingripande enligt denna lag mot homosexuell prostitution ökades, och om omarbetning i skärpande riktning av 18 kap. 13 § strafflagen ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunde föranledas; samt

C) att de i ämnet väckta motionerna I: 204 och II: 312 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Sundqvist.*

Sedan utskottets hemställan i *punkten A)* föredragits, anförde:

Herr **Sundqvist:** Herr talman! Jag har till förevarande utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Den gäller icke den detaljutformning lagförslaget fått utifrån den i motiveringen angivna grundprincipen. Tvärtom måste jag med tillfredsställelse hälsa den strävan att i görligaste mån bereda skydd åt barn och ungdom mot inflytelser av homosexuell art, som kännetecknar det föreliggande lagförslaget. Mina betänkligheter gälla själva grundprincipen, att homosexuella handlingar i princip göras straffria. »Homosexuella handlingar», heter det, »skola vara kriminaliserade endast när särskilda omständigheter därtill föranleda.» Sådana särskilda omständigheter skola anses föreligga, när den, som är föremål för angrepp, är under 18 år eller när utnyttjande sker av annans oerfarenhet eller beroende ställning. I föreslagen ändrad bestämmelse i barnavårdslagen stadgas dessutom, att person i åldern mellan 18 och 21 år, som befinnes »föra ett oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller eljest visa svår oart», skall bli föremål för åtgärder från barnavårdsnämnds sida. Med undantag av vissa andra fall, i huvudsak avseende allmän ordning, lämnas för övrigt de homosexuella gärningarna icke endast straffria utan i princip utan varje lagstadgad samhällsreaktion.

Motiveringen för denna i sanning anmärkningsvärda förändring av gällande lag är huvudsakligen av medicinsk innebörd. Det framhålles, att det numera får anses klarlagt, att homosexuella handlingar ofta äro betingade av en konstitutionell särart, en psykofysisk abnormitet, som utesluter ett bedömande av en sådan persons handlingar utan vidare efter de normer, som gälla för andra människor. Då ett straffhot uppenbarligen icke kan ändra vederbörandes fysiska och psykiska skapnad, måste ett sådant te sig både meningslöst och obarmhärtigt. Det är icke fångvård, som här påfordras, har det sagts, utan sjukvård.

Motiveringen är övertygande — så långt det är fråga om de konstitutionellt homosexuella. Också jag menar således, att desssa — i mer än ett av-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
seende ytterst beklagansvärda människor — icke skola bli föremål för straff, utan för omvårdnad och hjälp. Det torde emellertid icke heller från medicinskt håll kunna bestridas, att homosexualiteten i många fall har sin grund icke i biologiska förhållanden utan i faktorer av social art. Det faktum att homosexualiteten ofta uppträder epidemiskt och att hela folk under vissa tider så att säga infekterats av sexuell perversitet av denna art synes ju giva vid handen, att företeelsen i stor utsträckning är en följd av yttre inflytelser, påverkan, förförelse eller hur man vill uttrycka det. Om så är förhållandet — och det torde som sagt icke kunna bestridas — måste det självfallet för samhället vara ett intresse av första ordningen att freda sig mot risken av de homosexuella vanornas utbredning. Det gäller här människor, som måste anses normala och därmed ansvariga för sina handlingar.

Denna synpunkt röner givetvis också i lagförslaget beaktande. De åtgärder som föreslås kunna emellertid enligt min mening icke anses betryggande. I åtskilliga av de yttranden, som avgivits över strafflagberedningens förslag, vilket som bekant ligger till grund för det förevarande lagförslaget, har framhållits, att den sexuella inriktningen ingalunda alltid kan anses fixerad i och med adertonårsåldern, ja icke ens med tjuguettårsåldern. Inflytelser av homosexuell art t. ex. under värnpliktstiden kunna således i många fall vara av ytterst ödesdiger innebörd. Under alla förhållanden måste allvarligt hävdas, att den åldersgräns, som lagförslaget anger, är alltför låg.

Utöver dessa erinringar måste emellertid en annan fråga ställas: är verkligen den s. k. homosexuella otukten, låt vara att den äger rum mellan vuxna, ansvariga människor, något samhället alldeles ovidkommande? Måste icke medvetandet om att dessa handlingar äro »lagliga», för så vitt de icke innebära ett förgripande på minderåriga, avtrubba den allmänna reaktionen gentemot dem? Svea hovrätt har i ett beaktansvärt yttrande påpekat denna risk. Hovrätten anför: »Även om för närvarande allenast en ringa bråkdel av alla homosexuella handlingar leda till åtal och fällande dom, får betydelsen därav att sådana handlingar äro belagda med straff ej underskattas. Vetskapen om dessa handlingars straffbarhet bidrager utan tvivel till att vidmakthålla den allmänt härskande motviljan mot homosexualitetens yttringar och därigenom att motverka dessas spridning utanför de konstitutionellt homosexuellas krets. Om, såsom förslaget innebär, de homosexuella handlingarna såsom sådana fritagas från straff, kan detta medverka till att en förändrad inställning till denna form av perversitet efter hand gör sig gällande, och har detta en gång skett, torde föga eller intet stå att vinna genom straffhotets återupplivande. Straffrihet bör därför ej medgivas i större utsträckning än detta är av verkligt vägande skäl betingat. Av dem som begå homosexuella handlingar torde jämförelsevis få vara konstitutionellt homosexuella; långt flera äro bisexuella, och dylika handlingar begås även i stor utsträckning av personer, som äro fullt normala i sexuellt hänseende. Visserligen torde man ej behöva frukta, att det skulle verka förslappande på den allmänna moralen, om personer, behäftade med utpräglade abnorma böjelser, fritagas från straff för homosexuella handlingar, som ej äro på ett eller annat sätt kvalificerade; för den allmänna uppfattningen torde en så begränsad straffrihet framstå såsom ett ganska naturligt utslag av regeln att psykiska defekter överhuvud kunna medföra straffrihet eller strafflindring. Men om samma regler erhålla allmän giltighet, kan den meningen vinna insteg, att de homosexuella handlingarna i och för sig ej längre äro att räkna såsom något ur samhällets synpunkt förkastligt.»

Så långt Svea hovrätt. I samma riktning uttala sig justitiekanslersämbetet, hovrätten för Övre Norrland, förste stadsfiskalen i Stockholm m. fl. Jag ber

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
ock att i detta sammanhang få erinra om vad dåvarande chefen för justitiedepartementet anförde i propositionen till 1937 års riksdag med förslag om ändring i vissa delar av strafflagen, till motivering av att lagförslaget icke innehöll något förslag till ändrad lydelse av straffbudet för »otukt mot naturen». Där anför dåvarande justitieministern: »De sakkunniga ha till stöd för den av dem föreslagna principiella straffriheten främst åberopat att homosexuella handlingar företagna mellan vuxna och ansvariga personer i regel vore socialt oskadliga. Erfarenheten synes emellertid giva vid handen att denna form av otukt i olika avseenden kan medföra allvarliga sociala vådor. Sålunda kan dylik otukt, även om den äger rum mellan vuxna och ansvariga personer, medföra skadliga psykologiska verkningar för båda parterna eller endera av dem, liksom den även kan innebära en fara för psykisk smitta. Det förhållandet att de homosexuella ofta för att tillfredsställa sin drift förmå heterosexuella personer att, mot vederlag i en eller annan form, stå dem till tjänst kan icke heller ur samhällelig synpunkt vara likgiltigt. Av det nu sagda framgår att jag icke kan förorda att en inskränkning av tillämpningsområdet för ifrågavarande lagrum företages utan att man samtidigt tillser, att samhället erhåller möjlighet att bekämpa sådana yttringar av homosexualiteten, vilka ur olika synpunkter framstå såsom samhällsfarliga. De sakkunnigas förslag torde emellertid icke tillgodose detta krav. I ett flertal yttranden framhålles sålunda, att borttagandet av straffet dels kan befaras medföra ett mera ohöljt ådagaläggande av homosexuella böjelser och ett mera öppet inledande av homosexuella förbindelser, dels ock kan försvåra kampen mot den manliga prostitutionen.» Så långt justitieministern 1937.

Mot bibehållandet av det principiella straffbudet för homosexuella handlingar ha framförts väsentligen tvenne argument. Det har dels gjorts gällande, att straffbudet icke kunnat upprätthållas. En lag rörande så intima förhållanden som de ifrågavarande måste nödvändigt bli ineffektiv, har det sagts. Åtalen komma att drabba så att säga slumpvis. Det ojämförligt största antalet av dem, som göra sig skyldiga till dessa handlingar, gå fria. Det andra argumentet innebär en erinran om den omständigheten, att de homosexuella ofta bli föremål för utpressning. Deras redan förut i många avseenden beklagansvärda lott blir genom dessa förhållanden ofta olidligt tung.

Vad det första argumentet beträffar måste helt allmänt invändas, att den omständigheten, att en lag icke till fullo kan upprätthållas, icke utan vidare och under alla omständigheter gör den menings- och verkningslös. Det erbjuder ju inga svårigheter att från gällande svensk lag giva exempel på lagar, beträffande vilka förhållandet är detsamma, men vilkas avskaffande otvivelaktigt skulle medföra samhälleliga vådor. En sådan lag är av allt att döma lagen om fosterfördrivning. Från auktoritativt håll har meddelats, att antalet kriminella aborter årligen torde uppgå till åtminstone 20 000. Av dessa kommer endast en bråkdel till åklagarmyndighetens kännedom. Att på denna grund yrka på lagens avskaffande kan icke anses befogat. Den förefintliga risken för straff, alltså straffhotet, måste ju givetvis alltid anses verka hämmande på icke önskvärda tendenser inom folklivet.

Större beaktande förtjänar, såvitt jag kan finna, erinran om det faktum, att de homosexuella ofta bli föremål för utpressning och personliga trakasserier. Särskilt beträffande de konstitutionellt homosexuella måste detta förhållande anses ytterst ömmande och beklagligt. Det är ock angeläget att samhället även i detta avseende kommer dem till hjälp. Men sker detta på ett betryggande och verkligt effektivt sätt därigenom, att straffhotet avlägsnas? Det finns välgrundad anledning att hysa allvarliga tvivel härom. Strafflagberedningen har beträffande denna fråga följande uttalande: »Att utpress-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
ning mot homosexuella skulle helt upphöra genom att straffbarheten för homosexuella handlingar upphävdes eller inskränktes är visserligen föga troligt. Hot om trakasserier av annan art än angivelse till åtal, såsom yppande av vederbörandes homosexuella läggning för överordnade eller andra, kan utpressaren alltjämt begagna sig av.» Med allt beaktande av den roll ett förefintligt straffhot naturligtvis måste anses spela i ifrågavarande hänseende — det skall icke förnekas att här föreligga allvarliga risker — måste man ändå komma till det resultatet, att förevarande argument icke kan tillerkännas den stora betydelse som på vissa håll sker.

Till denna erinran vill jag dessutom foga en reflexion av mera principiell innebörd. Den, som jag redan framhållit, väl motiverade och erkännansvärda hänsyn, som i det nyss refererade argumentet ägnas de konstitutionellt homosexuella, framgår givetvis ur ett humanitetens sinnelag, som vi säkert alla önska måtte prägla svensk lagstiftning. Finnes det emellertid icke anledning att åtminstone ett ögonblick besinna sig på det betydelsefulla förhållandet, att det otvivelaktigt finnes en humanitet, en barmhärtighet så att säga på kort sikt, en barmhärtighet, som i det långa loppet kan avslöja sig som den största obarmhärtighet? Förste stadsfiskalen i Stockholm är tydligen inne på denna tankegång, då han i sitt i propositionen redovisade yttrande bland annat anför: »Det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke hänsynen till det fåtal individer, vilkas sexuella driftsliv av biologiska orsaker vore uteslutande inriktat mot det egna könet, borde väga fjäderlätt mot samhällets berättigade krav på ett absolut fördömande av dylika handlingar.»

Herr talman! Av vad jag här anfört torde tydligt ha framgått, att jag måste påyrka bibehållande av åtminstone någon form av generell samhällsreaktion mot homosexualiteten. Om denna samhällsreaktion för att verka effektivt hämmande väsentligen måste ha straffbudets form, vilket jag håller för troligt, finner jag det dock nödvändigt, att det kompletteras och i vissa fall lindras genom andra samhällsåtgärder. För utrönande av homosexualitetens art synes obligatorisk läkarundersökning av personer, anmälda för dylika handlingar, vara nödvändig. I fall av konstitutionellt betingad homosexualitet, liksom när andra omständigheter motivera det, bör åtalseftergift tillämpas. Omhändertagande för viss tid, vård å anstalt o. s. v. äro andra former av samhällsingripanden, som i yttranden från flera håll föreslagits. Med hänsyn till dessa möjligheter torde, synes det mig, det icke med fog kunna göras gällande, att icke rimliga krav på humanitet och rättvisa bliva tillgodosedda.

Sist måste jag ock göra en reflexion rörande tidpunkten för en lagändring av här föreslagen art. Det är ju känt, att krigs- och kristider i allmänhet erbjuda gynnsam jordmån för skilda former av sexuell perversitet. Förhållandena i vissa länder efter förra världskriget framstå som skrämmande exempel. Är det under sådana förhållanden välbetänkt att försvaga skyddet för ett folk under en tid sådan som den innevarande? Mig synes att ingen tid kan vara mindre lämplig för en lagändring av här ifrågasatt art än den innevarande.

Herr talman! Då förevarande lagförslag, enligt vad jag här sökt påvisa, tyvärr icke på ett tillfredsställande sätt ger uttryck åt samhällets nödvändiga reaktion mot homosexualiteten, nödgas jag yrka avslag å utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *von Seth*, *Janson* i Frändesta, *Håstad*, *Nolin*, *Karlsson* i Granebo, *Persson* i Falla, *Sveningsson* och *Andersson* i Gisselås.

Herr **Lundstedt:** Herr talman! Undertecknad har särskild anledning att taga till orda i detta ärende. Såsom motionär både förra året och 10 år dess-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
förinnan kan jag ju sägas vara en indirekt orsak till det utskottsbetänkande, som här föreligger. Detta betänkande är ganska utförligt. Där framträda, kan man väl säga, alla väsentliga pros och kontras i huvudfrågan. Ärendet har en mer än tioårig riksdagshistoria. Saken har prövats och bedömts av experter inom de medicinska och juridiska vetenskaperna. Dessa ha alla gått in för behovet av en reformering. Så t. ex. den s. k. 1935 års promemoria. Strafflagberedningens auktoritet ligger vidare bakom detta förslag. Lagrådet har i princip tillstyrkt propositionen. Första lagutskottet har behandlat frågan tre för att icke säga fyra gånger. Förra året gick lagutskottet enhälligt in för dessa handlingars straffrihet såsom huvudregel; straffbarhet skulle förutsätta särskilda skäl och omständigheter. I år är lagutskottet *nästan* enhälligt i frågan, i det att endast den föregående ärade talaren har reserverat sig — in blanco.

Sina skäl har herr Sundqvist nu anfört inför kammaren. Jag vill säga rent parentetiskt, att det icke var så lätt att höra allt vad herr Sundqvist sade; herr Sundqvist talar vid andra tillfällen på annat sätt, tycker jag, än denna gång: det rann för fort och tyst. Men man kan i varje fall inte betvivla, att det är en fullkomligt ärlig ståndpunkt, som herr Sundqvist låtit komma till uttryck. Såsom sådan skall den självfallet också till fullo respekteras. Men det förefaller mig likväl — och herr Sundqvist måste av det sagda förstå, att detta icke innefattar något klander — som om herr Sundqvists ståndpunkt mindre grundade sig på rent sakliga skäl än just sammanhängde med själva åsiktens ärlighet och intensitet, d. v. s. delvis berodde på vad man brukar kalla för önsketänkande. Det förefaller mig som om herr Sundqvist hade arrangerat sina synpunkter under trycket av sina önskningar och det på sådant sätt, att själva huvudfrågan uppoffrats.

Nu tror jag inte, att jag skall behöva gå in på direkta uttalanden av herr Sundqvist i någon större utsträckning. Jag vill dock beröra ett par saker, som föreföllo mig alltför lättvindiga. Herr Sundqvist talade om en smitta på detta område av epidemisk art, därvid erinrande om att stundom hela folk varit på något vis gripna av sexuell perversitet. Herr Sundqvist menade väl, att den varit mera allmänt utbredd inom ett folk. Dylikt har man hört talas om från antiken, men icke, såvitt jag vet, från senare tider. Uttalandet är värdelöst, därest man icke gjort ingående undersökningar om bakgrunden för de antydda förhållandena i antiken. Man kan icke utan vidare likställa de gamla romarna och grekerna med vår tids människor: de hade överhuvud taget en helt annan syn på livet.

Vidare säger herr Sundqvist — kanske citerade han därvid någon av sina auktoriteter — att det vore mycket viktigt, att denna uppfattning, att homosexualiteten vore något förkastligt, uppehölles i den allmänna åskådningen. Detta vore dock, vill jag säga, att direkt uppehålla en lögn. Fula eller egenartade formationer i naturen äro lika naturliga som vackra eller mera vanliga formationer. Man kan icke förnuftigtvis säga, att de förra formationerna vore förkastliga. Det som är, det är. Däråt kan man intet göra. Hur skulle man då kunna säga, att homosexualiteten vore förkastlig? Vår Herre har skapat homosexualiteten likaväl som heterosexualiteten. Det ha vi endast att betrakta som ett faktum att rätta oss efter.

Nåväl, herr Sundqvist tycks emellertid liksom herr Anderson, chefredaktören för Svenska Dagbladet, som jag hörde under debatten i första kammaren, mena, att de konstitutionellt homosexuella elementen egentligen borde lämnas straffria. Icke desto mindre kom han till det resultatet, att förslaget borde avslås! De konstitutionellt homosexuella skulle således fortfarande kunna straffas. Detta förefaller litet misstänkt — naturligtvis icke själva ståndpunktens

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
ärlighet, men väl dess hållbarhet ur saklig synpunkt. Jag kan icke finna det sakligt att argumentera på den linjen, att det icke vore den konstitutionella läggningen, som här måste bilda en centralpunkt för bedömandet. Naturligtvis beror den s. k. bisexualiteten lika väl som homosexualiteten på säregen konstitutionell läggning. Emellertid är det nu en ganska vanlig invändning, att homosexualiteten icke alltid vore medfödd, utan kunde förvärvas genom andras exempel eller genom lastbart leverne. Denna åsikt är, som sagt, rätt vanlig, men den förefaller dock ganska otrolig, i all synnerhet för dem som diskuterat saken med läkare, insatta i hormonläran. I allt fall måste man ju säga, att meningarna inom medicinen äro delade. Men viktigt är framför allt, att någon bindande utredning till stöd för den i och för sig föga troliga ståndpunkten, såvitt jag vet, aldrig har levererats. Hur som helst saknar emellertid invändningen praktisk betydelse gentemot det föreliggande förslaget. Vad som i ett eller annat *enstaka* fall av denna art kan tänkas inträffa, har lagstiftaren intet intresse för. Att någon *social* fara — och därom rör det sig — för homosexuell smitta skulle föreligga för personer, som äro fyllda 21 år och sålunda fullvuxna, torde icke på allvar kunna göras gällande av någon läkare, som vetenskapligt satt sig in i denna fråga. Det blir därför nödvändigt att här i främsta rummet beakta den konstitutionella sexualiteten, vari bisexualiteten måste inbegripas. Icke heller har man, sakligt sett, rätt att göra något större nummer därav, att det finns klart heterosexuella, d. v. s. sexuellt helt vanliga människor, som begå homosexuella handlingar. Om sådana personer icke rent av äro sinnessjuka, ha de sannerligen ingen lust till dessa gärningar, utan att de få kontant vederlag. Därmed är man inne på frågan om den manliga prostitutionen. Att den nuvarande strafflagen icke fått bukt med denna, visar erfarenheten. Utskottet har emellertid synnerligen energiskt gått in för åtgärder till motverkande av denna prostitution. Det är icke mindre än tre utvägar, som anlitas: ändring i barnavårdslagen, likaså i lösdrivarlagen samt skärpt formulering av 18 kap. 13 § strafflagen. Otvivelaktigt ligger saken så till, att man icke lättare får bukt med denna prostitution, om homosexuella handlingar i princip äro straffbara, än om de äro straffria.

Lämnar man därför dessa i förhållande till huvudfrågan, såvitt jag förstår, rent periferiska ting åt sidan, står man direkt inför bedömandet av den konstitutionella homosexualiteten — jag menar naturligtvis den konstitutionella homosexualitetens yttringar, de homosexuella handlingarna — vars principiella straffrihet alla tyckas vara med om. Det betygade ju nyss den föregående ärade talaren. Det betygade också chefredaktör Anderson i första kammaren. Men man synes icke vilja taga konsekvenserna av vad man säger vara sin mening. Man säger att en reform i detta avseende är önskvärd, men man vill icke vara med om att genomföra den. Såväl herr Sundqvist som herr Anderson i första kammaren synas därvid fästa stor vikt vid ett uttalande av Svea hovrätt av den innebörd, att om dessa handlingar i princip lämnades straffria, så skulle den allmänna motviljan mot dem minskas, d. v. s. det moraliska fördömandet av handlingarna skulle genom straffbudets upphävande icke bliva så starkt, som det för närvarande är.

Jag tror alltså, att jag, när vi nu lämna de periferiska tingen och gå in på själva sakfrågan, korrekt sammanfattar herr Sundqvists egentliga argumentering, om jag säger, att den går ut på — är det inte riktigt herr Sundqvist? — att moralen på detta område skulle kunna uppluckras genom stiftandet av den föreslagna lagen. Men denna fråga har man ju i de långa och ingående förberedelserna till förslaget städse haft för ögonen. Man tycks bland dem, som äro motståndare till detta förslag, icke fästa någon större vikt vid betydelsen för denna fråga därav, att den åsikten numera är vetenskapligt stadgad, att ho-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
mosexualiteten är en biologiskt betingad företeelse. Den föreslagna lagändringen är egentligen icke någonting annat än en helt naturlig konsekvens av detta sakförhållande. Detta är själva utgångspunkten för hela lagförslaget. Rent fackmannamässigt kan det nog diskuteras, huruvida icke straffbarheten hade bort begränsas till sådana fall, då det ungdomliga offret icke fyllt 18 år. Nu har man emellertid varit så försiktig, att man föreslagit ett särskilt brottsrekvisit, när offret varit mellan 18 och 21 år. Det finns säkerligen icke någon anledning att annat än under särskilt graverande omständigheter på detta område lämna straffskydd åt personer, som ha fyllt 21 år. Då människor uppnått denna ålder, få de sannerligen taga hand om sig själva. Strafflagen kan icke längre anlitas för att hjälpa dem. Det må så vara, att det finnes fullvuxna oduglingar, som icke kunna lämnas åt sig själva. Men för den skull får man icke använda straffbud, som huvudsakligen skulle vara fullkomligt förfelade och komma att drabba personer, som enligt vad man även på motståndarhåll uttryckligen medgivit måste anses vara helt oskyldiga.

Det är tråkigt att i kammaren upprepa, vad man har sagt förut, men jag nödgas, icke blott av herr Sundqvists anförande utan även av den egendomliga agitation — om nu det ordet är lämpligt att här använda — som igångsatts emot förslaget, än en gång varna mot föreställningen, att strafflagen med framgång skulle kunna brukas till motverkande av *alla slags* osmakliga och osympatiska företeelser i samhället. Vore strafflagen verkligen så användbar, då vore det en lätt sak att inrätta samhällen, som tillfredsställde majoritetens ideal. Jag skall ordagrant läsa upp några satser ur justitieministerns uttalande vid remissen till lagrådet: »Det är tydligt att ett straffhot icke kan ändra den biologiskt betingade anomali som den konstitutionellt homosexuelles böjelse för sexuella förbindelser med personer av samma kön utgör. Erfarenheten har också visat att straffbudet icke kunnat upprätthållas. Såsom under utredningen framhållits, sker åtal endast i ett fåtal, tämligen godtyckligt utvalda fall. Att ett straffbud sålunda icke efterleves och icke heller kan upprätthållas är givetvis synnerligen betänkligt.»

Herr Sundqvist hade en passus om att den omständigheten att ett straffbud icke kunde upprätthållas, icke alltid behövde grunda en anmärkning mot straffbudets bibehållande. Härtill måste dock genmälas, att en sådan anmärkning blir avgörande gentemot strafflagar, som sakna förmåga att tillnärmelsevis förverkliga det syfte, för vilket de tillkommit. På sätt framgick av herr Sundqvists anförande ville han och hans meningsfränder naturligtvis icke bestrida riktigheten av det justitieministerns uttalande, som jag nyss läst upp. Men de synas tro, att strafflagen likväl skulle kunna ha betydelse för upprätthållandet av en moralisk reaktion gentemot homosexuella handlingar. Jag vill mot detta säga, att det helt enkelt är logiskt uteslutet, alltså omöjligt, att genom införande av straffbestämmelser påverka en *upplyst* allmänhet till ett moraliskt fördömande av homosexuella handlingar. För att nå en sådan effekt, måste man lita till de *okunniga* och *oreflekterande* skikten i samhället. Sätter man i lagstiftningen sin lit till dylika element, fordrar emellertid konsekvensen, att lagstiftaren också går in för slopande av sådana upplysningsanstalter, som ha till syfte att bibringa kunskap åt den stora allmänheten, åt folket. Det säger sig självt, att lagstiftaren icke får ockra på ignorans och obildning. Förfore lagstiftaren så, skulle han själv förlora sin moraliska auktoritet. Det är visserligen sant, och det är kanske det man har i sikte, att moralen bygger på känslor, vilka genom propaganda kunna påverkas. Må så vara, att moralen är en känslosak. Men detta betyder icke, att känslorna låta kommendera sig hur som helst av lagstiftaren. Man får icke förbise, att de känslor, som kunna föranleda våra moraliska omdömen, i sin tur äro framkallade av våra föreställ-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
ningar om *verkligheten*. De äro alltså beroende av vårt *kunskapsläge*. Äro våra kunskaper i detta ämne så bristfälliga — som de i allmänhet voro för icke länge sedan — att man tror, att hithörande handlingar bero på lastbart och liderligt levnadssätt, då gå också våra känslor i fråga om dessa handlingar i moraliskt fördömande riktning. Men när vi få veta, att handlingarna i fråga bero på *medfödda* drifter, för dessa människor alldeles lika naturliga som den heterosexuella driften är för oss själva, då gå känslorna i en annan riktning. Då sluta vi upp med våra moraliska förkastelsedomar. Uttrycka vi nu våra känslor, så sker det genom medlidande med dessa människor, som både genom sin säregna natur och genom strafflagens hotfulla inställning emot dem fått en så hård lott att bära genom livet.

Är nu detta riktigt, då är det osakligt att angripa lagförslaget med talet om att dess genomförande skulle medföra en uppluckring av för samhället betydelsefulla moralbegrepp. Men — skulle kanske den föregående ärade talaren vilja invända — man skall väl åtminstone mot de *heterosexuellas* homosexuella handlingar kunna få upp en stark moralisk reaktion i samhället? Nej, icke med ett straffbud, som framför allt drabbar den konstitutionella homosexualiteten! Man finge då tillgripa ett straffbud, som endast avsåge de heterosexuellas handlingar. Men ett sådant straffbud skulle genom sina konsekvenser helt enkelt bli monstruöst.

På tal om känslorna såsom underlag för moralen, finns det en känsla, som med överväldigande styrka behärskar alla ansvarskännande, för straffrättens utveckling intresserade människor: *känslan att ingen bör straffas för sådant, som endast och allenast är en konsekvens av ett medfött lyte.* Att homosexualitet är en biologiskt betingad företeelse betyder just, att den är medfödd. Följaktligen måste vår känsla tala *emot* gällande straffprincip och till förmån *för* en så försiktig reform, som förslaget innebär. Jag är övertygad om att såväl herr Sundqvist som de hans meningsfränder, vilka stå på samma upplysta nivå som han själv, måste gå med på detta resonemang. Har jag förstått dem rätt, är emellertid deras mening den, att själva saken är så avskyvärd — jag kan mycket väl förstå den inställningen, som väl de flesta vanliga människor måste ha på instinkt — att det är för samhället angeläget att genom strafflagen uppehålla en moralisk reaktion däremot. Det var därför, som jag med mina påpekanden ville visa, att varken strafflagen eller andra medel i sådant hänseende kunna ha någon effekt under annan förutsättning, än att folket hålles i okunnighet om hur saken i verkligheten ligger till, d. v. s. därom att delinkventerna inte kunna, som man säger, »rå för», att de äro sådana som de äro.

Emellertid har det inte alls varit min mening att söka argumentera genom att slå på känslosträngarna. Gent emot det önsketänkande, som går emot förslaget, har jag endast velat visa, att om man verkligen renodlar sina känslor och inte lägger någon politik i saken — som jag ingalunda vill påstå, att herr Sundqvist har gjort — så tala dessa känslor i rättvisans och billighetens namn överväldigande *för* den föreslagna reformen. Men naturligtvis duger det inte att bygga strafflagen på känslor och stämningar, vare sig åt ena eller andra hållet. Det är strafflagens lämplighet med hänsyn till samhälleliga intressen som måste vara bestämmande. Den gamla lagen har visat sig göra större social skada än gagn. Därför bör den upphävas och ersättas med en lag, som bättre tillgodoser sociala intressen. Hur saken i detta avseende ligger till, framgår av den koncentrerade framställningen på sidorna 10 och 11 i utlåtandet, som återger justitieministerns yttrande vid remissen till lagrådet. Var och en av kammarens ledamöter har haft tillfälle att ta del därutav, och jag anser mig därför inte behöva referera synpunkterna. Härtill bör då ytterligare läggas, vad som inte står på dessa sidor men som justitieministern annorstädes mycket starkt

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
har understrukit, nämligen den torterande utpressning som här städse går i straffbudets spår.

Justitieministern gav för övrigt i första kammaren en utmärkt framställning av den nuvarande lagens oduglighet. Den gör, sade han uttryckligen — jag anför hans egna ord — mera skada än gagn. Möjligheten att motverka, sade han vidare, vad som på detta område verkligen kan motverkas, skulle utökas genom denna lagreform. Han gav till slut en skakande skildring av deras lidanden, som på grund av denna strafflag gjordes till offer för det vederstyggliga brott som heter utpressning.

Emellertid har utskottet i en viktig punkt frångått propositionen och ställt sig på strafflagberedningens ståndpunkt. Under det att propositionen har en gemensam straffbestämmelse för alla fall, i vilka offret är över 18 år, föreslår utskottet särskilda brottsrekvisit för åldern 18—21 år och för åldern över 21 år. — Jag har talat mycket längre, än jag hade beräknat, och skall därför inte gå in på denna distinktion mellan propositionen och utskottets förslag. Jag endast säger, att utskottet har på sidan 30 i utlåtandet mycket klart och övertygande motiverat sin avvikande ståndpunkt. Kanske hinner jag likväl läsa upp bara ett par ord där, som jag tycker ha särskild betydelse. Utskottet säger: »Ett utsträckande av denna regel till att gälla äldre skulle praktiskt taget innebära, att homosexuell otukt med äldre vore straffbelagd även i andra fall än då särskilda omständigheter därtill föranledde och *skulle alltså strida mot förutsättningarna för hela reformförslaget.*» — Såvitt jag förstår, måste det förhålla sig så. Jag känner mig övertygad om riktigheten i utskottets ståndpunkt. Med all respekt för justitieministerns kapacitet måste jag alltså ta avstånd från honom i nu berörda punkt.

Också i övrigt, beträffande samtliga lagförslag hänvisande till utskottets utlåtande, får jag, herr talman, yrka, att kammaren ville bifalla utskottets hemställan.

Herr **Mosesson:** Det är ju vår förmån, herr talman, att få hysa en obetingad respekt för oliktänkande, och jag gör detta nu utan någon som helst inskränkning. Jag inser fuller väl att de som ha arbetat med detta lagförslag, innan det kom på utskottets och nu på riksdagens bord, äro sedliga personer. Jag är på det klara med att de äro måna om vår lag och icke vilja att vi skola ha lagruiner utan ha lagar som kunna tillämpas. Jag håller dem givetvis också räkning därför att de tänka på de abnorma personer som finnas i samhället och i fråga om vilka det är lagstiftarens och lagtillämparens plikt att se till att ingen orätt sker.

När jag har sagt detta, herr talman, vill jag tillåta mig nämna att jag var en ung man, nybliven rektor för den skola som jag har förestått i över trettio år, då vi där hade besök av en man, som allt Sveriges folk räknat såsom en av våra främsta medicinska auktoriteter. Det var, jag ville säga den store professor Henschen som på skolan höll en föreläsning. Efter denna hade vi ett enskilt samtal, och av vissa skäl kom jag att tala med honom om de abnormiteter på själslivets och sexuallivets område, som vi här ha att göra med. Då sade han mig att jag hade fel i den uppfattning som jag dittills hyst, att det här utan vidare var fråga om en moralisk perversitet. Det var hans uppfattning, att de personer som gjorde sig skyldiga till sådana gärningar vore att betrakta såsom sjuka och icke såsom omoraliska.

Jag hyser än i dag den uppfattningen, som denne lärde hade, att det givetvis finns en hel del människor som det är på det sättet ställt med, men livet har ock sedan det samtalet lärt mig ganska mycket annat. Om, mina damer och herrar, man har varit lärare i pastoralvård för flera hundra elever och har

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
dessas förtroende, och om sådana män som i själavård och socialvård ha med olyckliga människor att göra och vilka äro fundersamma hur de skola bedöma svåra sexualfall skriva till en gammal lärare för att få råd, så får man ett ganska stort material att syssla med. I själavården har jag också själv haft en hel del sådana människor att råda och hjälpa. Vad har jag därvid funnit?

Såsom jag redan har sagt finns det en hel del — hur många, det blir aldrig klart — homosexuella som helt enkelt böra betraktas såsom olyckliga människor. Men det skulle vara orätt om vi, därför att det är på det sättet, gjorde såsom man lätteligen gör, nämligen menar att sådana äro alla som vi här tala om. Efter min uppfattning är det endast en liten del av dem som vi här tala om. Men även om det vore så att vi här hade att göra med människor, som vore predestinerade, d. v. s. som hade en sådan böjelse ifrån begynnelsen, så äro icke heller dessa människor fördenskull utan en marginal, där samvete och hänsyn till andra göra sig gällande.

Om jag säger, att jag helt nyligen konfronterats med ett livsöde som en man har burit, en man som är lyckligt gift och som aldrig, trots att han ifrån tidigaste ungdomsår känt en sådan här benägenhet för bisexualitet, med en min eller ett ord gjort sig skyldig till något som för honom stod såsom avskyvärt och klandervärt, utan ständigt har iakttagit vad han ansåge vara rätt — trots att han känt denna böjelse så starkt, att den under de senaste åren yttrat sig jämväl inför hans egna söner — så är detta ett exempel på att en människa icke är slagen till slant därför att hon är född med dessa begär. Det är, professor Lundstedt, enligt min bestämda mening härvidlag icke så som om jag eller professor Lundstedt vore född färgblind eller något sådant, utan vi äro här inne på ett område, där jämväl det moraliska och viljan till motståndskraft är en faktor att räkna med.

Detta bevisas ju också därav att det finns sådana personer som ha ett normalt könsumgänge i äktenskapet men samtidigt ha en abnorm förbindelse vid sidan, och det visas ännu tydligare, när det blir frågan om denna stora kategori av homosexuella, som vi framför allt känna ifrån våra storstäder och vilka de, som haft något att göra med straffverkställighet, möta inom korrektionsanstalter, eller som man observerat inom förläggningar, etc. Det är i dag fråga om en mycket stor och en mycket olikartad grupp av människor.

Det är denna omständighet som gör att jag, som — låt mig säga det — både i nätter och dagar i utskottet grubblat över lagförslaget fastän jag inte haft att göra med frågan, har kommit därhän att jag inte kan ge min röst åt vare sig propositionen eller utskottsförslaget i den form, vari de här föreligga. Hade jag varit utskottsledamot skulle jag ha hemställt om att minimiåldern till skydd för ungdom hade satts vid åtminstone 23 år. Jag tänker då på den stora skara av ungdom som är över 21 år men som ändå på olika sätt är i beroendeställning.

Jag har som ledamot i interneringsnämnden läst om dessa vidriga former av utpressning, och vem av oss vore inte redo att gripa in med vilka åtgärder som vore möjliga emot sådana individer, som utnyttja den ställning de ha genom att såsom medbrottslingar — jag använder det uttrycket med avsikt — under hot kräva och kräva pengar av medskyldiga? Men, mina damer och herrar, komma vi ifrån dessa vidriga företeelser, om vi rasera de bestämmelser vi nu ha? Det har — jag vill säga dess bättre — ingått i det allmänna medvetandet att homosexuell otukt inte är något som är moraliskt indifferent utan något som är moraliskt förkastligt. Just fördenskull menar jag att även om straffhotet borttages, komma förvisso former av utpressning att existera jämväl i framtiden. Vi veta för övrigt att sådana personer som försöka pressa till sig pengar av andra människor kunna göra det av alla möjliga olika skäl.

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

Jag förmodar att vi alla ha den uppfattningen, att all strafflag även har ett avskräckande moment, och det är min allvarliga oro — om den vore ogrundad skulle jag vara glad — att om vuxna människor på detta sätt i otuktigt syfte ostraffat söka sig till varandra, detta kommer att leda till en uppluckring av det allmänna moralbegreppet. Eftersom jag har den meningen måste jag ge uttryck åt den.

Jag har sökt tänka efter, huruvida under den tid jag kan överblicka något liknande någonsin har skett — att gärningar, som i svensk straffrätt hittintills varit belagda med upp till två års straffarbete, på en gång genom ett riksdagsbeslut förklarades icke alls vara straffbara. Jag förmodar att inte minst de som syssla med lagstiftning måste fråga sig, om inte det steg som här tages är alltför stort.

Jag vill säga innan jag slutar, herr talman, att det kan synas egendomligt att jag, som i likhet med andra är angelägen om att upprätthålla respekten för lag, måste yrka avslag. Jag önskar att Kungl. Maj:t måtte ta denna stora och svåra fråga under förnyat övervägande i samband med en prövning av den ändring utskottet nu begär beträffande 18 kap. 13 § strafflagen, så att vi kunna få frågan igen på riksdagens bord. Såsom saken ligger till här i dag, måste jag tillkännagiva att jag inte kan rösta för utskottet.

Herr *Norup* instämde häruti.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! På många håll har man kunnat märka en mycket stark olust inför det lagförslag som nu är föremål för riksdagens behandling, och jag har både under debatten här och tidigare i första kammaren funnit uttryck för den oro, som man inom vissa kretsar känner för följderna av en lagstiftning sådan som denna. Man befarar att denna lagstiftning, om den nu genomföres, kommer att leda till en uppluckring av den allmänna moralen och därigenom medföra skadeverkningar av mycket allvarlig art för hela vårt land.

Jag vill gärna säga, att jag mycket väl förstår den oro och den olust som många känna och många ha givit uttryck åt. Jag har själv tidigare hört till dem som varit tveksamma om lämpligheten av att ingripa på detta område och genomföra en lagändring, som innebär en uppmjukning av de nuvarande bestämmelserna. Men sedan jag allvarligt strävat efter att sätta mig in i denna fråga och väga de skäl som finnas för och emot, har jag blivit bestämt övertygad om att det riktiga är att nu genomföra en reform, som innebär en ganska väsentlig ändring av de nuvarande straffbestämmelserna.

De skäl, som för mig varit avgörande, sammanfalla inte helt med dem som professor Lundstedt anfört, och jag vill gärna här i kammaren ge en redovisning för de synpunkter som enligt min mening äro de avgörande vid ställningstagandet till denna fråga. De skäl som jag anser vara av betydelse äro dels av medicinsk, dels av social och dels av rättslig art.

De medicinska skälen ha ju länge framhållits från sakkunnigt håll, och man får väl säga att läkarvetenskapen nu är klar på den ståndpunkten att den homosexuella läggningen ofta nog är ett direkt uttryck för en abnormitet hos en människa, en medfödd abnormitet, en felaktig inriktning av könslivet. Om man är klar på detta att en stor grupp av dem som hemfalla åt homosexuell otukt verkligen har dessa anlag nedlagda hos sig ifrån födelsen, måste man ju säga sig att det är en grymhet att tillgripa straffåtgärder mot en människa därför att hon följer sin natur. Det måste vara något hårt och grymt över detta, och det är inte bara hårt och grymt, utan det är också meningslöst. Vi kunna inte tänka oss att bättra en konstitutionellt felaktigt inriktad människa genom att sätta henne i fängelse eller döma henne till straffarbete.

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

Nu anmärker man mot detta resonemang, att det visst inte är så att alla, som hemfalla åt den homosexuella otukten, äro konstitutionellt abnorma. Professor Lundstedt har framhållit att enligt hans mening äro de det. Jag har talat med läkare om denna sak och fått den uppfattningen, att man i varje fall på många håll anser att visst inte alla homosexuella från begynnelsen äro felaktigt inriktade i fråga om sitt könsliv, utan att människor genom ett ohämmat sexualliv eller av andra anledningar kunna övergå till homosexualitet. Och vi ha ju en stor grupp s. k. bisexuella, som utgör ett mellanting mellan de heterosexuella och de homosexuella.

Om det är så, vilket jag tror och fått bestyrkt av läkarvetenskapen, att det finnes en grupp, som har en klart konstitutionellt felaktig inriktning, och en grupp, som icke är så beskaffad men fått felaktig inriktning av andra orsaker, borde man kunna dra en gräns där och säga, att de som äro konstitutionellt abnorma, dem skola vi icke straffa, mot dem skola vi icke vidtaga några åtgärder, men de, som tillhöra den andra gruppen, dem kunna vi gott straffa. Detta låter säga sig, och yrkanden härom ha framkommit. Men enligt min mening är det omöjligt att dra en sådan gräns. Det går ej att i det enskilda fallet säkert fastställa, huruvida en person är konstitutionellt abnorm eller om abnormiteten är något som uppkommit senare. Det finnes ej någon klar och fixerad gräns mellan dessa grupper, utan de flyta över i varandra. Man skulle icke beträffande den enskilda individen kunna med bestämdhet säga, om det förhåller sig på det ena eller andra sättet. Det skulle dessutom göra ett mycket egendomligt intryck, om man icke straffade en stor grupp av homosexuella, men straffade några få sådana. Alltså, jag tror icke att man kan göra den gränsdragningen, att hela den stora grupp homosexuella, som man kan misstänka är konstitutionellt felaktigt inriktad, icke skulle bli föremål för åtgärder, under det att andra grupper av homosexuella skulle straffas. Man måste behandla alla lika.

Utom dessa medicinska skäl, som i och för sig äro avgörande, ha vi de sociala skälen, som också tala mycket starkt för en uppmjukning av den nuvarande lagstiftningen. Vi ha nog alla hört talas om eller ha i vår bekantskapskrets sådana, som äro hemfallna åt denna felaktiga inriktning. Man vet vilka lidanden dessa människor på grund av sitt abnorma driftliv äro underkastade. Det är icke ovanligt, att dessa äro både intellektuellt och moraliskt högtstående individer som gjort betydelsefulla insatser i samhället. De känna denna sin felaktiga inriktning som en oerhört tyngande börda, och om de falla för sin abnorma eller ur deras synpunkt normala inriktning, kunna de drabbas av allvarliga påföljder. Om de icke drabbas av straff, kunna de utsättas för utpressning. Man har ofta talat om utpressning i detta sammanhang, och just utpressning har en oerhört stor utbredning just på detta område. Det är säkerligen icke hos många andra grupper av människor, som utpressning förekommer så ofta som just inom detta område, och sådant leder till ett oerhört lidande för dessa människor. Varje år förekommer det, att människor, enbart på grund av sin homosexuella läggning, icke längre anse sig kunna bära denna börda utan beröva sig livet. När man hört några skildringar om sådana livsöden, eller själv haft tillfälle bevittna dem, måste man ställa sig frågande: är det den rätta vägen vi gå, när vi straffbelägga dessa gärningar?

När man talar om utpressning här, säger man, att det är icke mycket glädje med att taga bort straffbestämmelserna för homosexualitet, ty utpressning skulle säkerligen förekomma i alla fall. Det finnes alltid individer, som komma att utnyttja dessa fall för att skandalisera dem, som äro hemfallna åt homosexuella böjelser och av vilka de vilja söka pressa ut pengar. Detta är

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
riktigt, och jag tror icke, att man får bort utpressningsmomentet genom att taga bort straffbarheten. Men jag tror att effekten av utpressningshotet i mycket hög grad skulle kunna minskas, om vederbörande visste, att han icke kan draga motparten inför domstol för homosexualitet. Om man också ej tar bort utpressningshotet med den föreslagna lagändringen, tror jag dock att man gör en mycket god gärning genom att minska möjligheten till utpressning.

Det tredje och det rättsliga skälet är, att det är ett mycket ringa antal av homosexuella brott som bli föremål för domstols prövning. Här försiggår säkerligen i ganska stor omfattning homosexuella handlingar, men de fall, som bli dragna inför domstol, äro så försvinnande få, att man måste säga, att det är rena slumpen, om vederbörande blir dragen inför domstol eller ej. Då säger man — det underströk herr Sundqvist — att den omständigheten, att ett straffbud blir använt i ringa utsträckning i och för sig icke är skäl nog för att upphäva det. Även om det tillämpas i mycket ringa utsträckning, har det dock en viss betydelse som en återhållande faktor. Jag tror, att det ligger något i vad herr Sundqvist säger, att blotta existensen av ett straffbud har sin betydelse, för att undandraga dessa handlingar offentlighet och för att göra vederbörande mera försiktig och mera vaksam. Men det är självfallet, att ett lagbud, som icke kan upprätthållas, icke bör leva kvar, om det ej finns starka skäl för att man det oaktat skall söka hålla det vid liv. Då det enligt min mening tvärt om är så, att vid sidan av andra skäl starka rättsliga skäl tala för ett upphävande av straffbestämmelserna i fråga, anser jag, att även de rättsliga skälen måste tillmätas stor betydelse.

Nu säger man: låt oss erkänna alla dessa synpunkter, det är gott och väl, men då ser man det hela endast ur den enskilde individens synpunkt. Man finner då, att det är synd om honom, och därför vill man ej tillgripa åtal. Men så pekar man på, att det ligger en oerhörd fara ur samhällets synpunkt däri, att, som man säger, sedeslösheten skulle släppas lös på detta område genom att straffen i de normala fallen borttagas. Det kan ligga fara i detta. Jag har icke där den uppfattningen som herr Lundstedt, att det skulle vara betydelselöst. Jag är medveten därom, att om lagstiftningen tar bort straffbestämmelserna för de vanliga fallen risk förefinnes för att den meningen breder ut sig, att homosexualitetet är något normalt, något som man inte bör söka hålla tillbaka. Hade jag varit övertygad om att den risken varit stor, skulle jag nog ännu mer än jag gjort tvekat att lägga fram detta lagförslag. Jag tror emellertid icke att risken för en sådan utveckling är så stor. Genom den nu föreslagna lagstiftningen inriktar man sig på att först och främst skydda ungdomen mot homosexuella närmanden från andra personer. Genom att man begränsar lagstiftningen på detta vis, har man all anledning tro att lagstiftningen till sina verkningar blir betydligt mer effektiv än en mera omfattande lagstiftning, som icke tillämpas. Om lagstiftningen blir mera effektiv genom detta, innebär det, att de unga komma att skyddas mot homosexuella närmanden och frestelser i detta hänseende. En sådan lagstiftning skulle alltså — jag tror, att den kan och kommer att leda därtill — komma att medföra att ungdomen blir bättre skyddad än för närvarande och att därmed förförelsemomentet kommer att försvagas väsentligt mera än nu är förhållandet. Om de unga skyddas mot homosexuella inflytelser, har man all anledning antaga, att de ej komma att hemfalla däråt vid mognare ålder.

Det är dessa omständigheter som gjort, att jag ansett, att man nu bör genomföra en lagstiftning, vilken, som herr Mosesson nämnde, får anses vara ganska genomgripande. Men det är givet, att den oro, som jag vet finnes på många håll inom ansvarskännande kretsar, inverkat, när det gällt att närmare utforma den nya lagstiftningen. Jag har för min del ansett önskvärt att

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

på detta ömtåliga och diskutabla område gå fram med försiktighet. Den kungl. propositionen innebär också enligt min mening ett försiktigt förslag till förbättring av lagstiftningen på detta område. Dess syfte är ju, som redan framhållits, att straff för s. k. homosexuell otukt endast skall inträda, då det kan åberopas särskilda skäl för detta, och det särskilda skäl som framför allt träder fram är, att det gäller att skydda ungdomen.

Lagstiftningen är enligt propositionen konstruerad så, att det alltid inträder straff, om någon gör sig skyldig till homosexuell otukt med barn under 15 år, och det inträder strängt straff, ty där straffet tidigare var två års straffarbete, är nu straffmaximum i förslaget höjt till fyra år. Vidare inträder straff, då man förgår sig på detta sätt mot ungdom mellan 15 och 18 år. Då är straftet något lägre än då det rör barn under 15 år. Där skyddar man alltså ungdom under 18 år. Så har i propositionen föreslagits, att man icke skall stanna därvid, utan att man skall giva skydd mot homosexuella närmanden även då det gäller personer över 18 års ålder under förutsättning, att det homosexuella närmandet innebär ett utnyttjande av vederbörandes oerfarenhet eller ett grovt missbruk av hans beroende ställning. I den delen innebär propositionen ett avsteg från strafflagberedningens förslag, som föreslagit att skyddet skulle sluta vid 21 års ålder. Därefter skulle alltså ej straff inträda under några förutsättningar.

Jag ställde mig något tveksam till att sätta maximigränsen för straffbarhetens inträde till 21 år. Härtill hade jag olika skäl. Först och främst är det, som vi alla veta av erfarenhet så, att en gräns knuten till en viss ålder icke är riktig. En sådan gräns motsvarar icke förhållandena i levande livet. Det finnes t. ex. 21-, 22- och 23-åringar, som äro betydligt mindre utvecklade än 18—20-åringar. Individuellt sett är ju människornas utveckling så olika. Ur den synpunkten är det därför alltid felaktigt med en fixerad åldersgräns. Vidare har jag ansett, att det finnes anledning att även skydda personer, som kommit till något högre ålder. I propositionen har föreslagits införande av straffbestämmelser, när någon förgriper sig mot den, som är sinnessjuk eller sinnesslö. Sådana förgripelser föreslås alltid vara straffbara. Men det finns en hel del individer, som icke kunna betecknas som sådana men som äro vad man brukar säga »veliga», alltså outvecklade individer. De kunna enligt min mening behöva ett skydd. Därför tog jag bort 21-årsgränsen och satte in en bestämmelse, som innebar att homosexuell otukt alltid skulle straffas, om den innebär utnyttjande av vederbörandes oerfarenhet eller om den innebär ett grovt missbruk av annans beroende ställning.

Första lagutskottet har nu gjort ett par ändringar i det hänseendet och i sitt förslag satt dit 21-årsgränsen igen, och stadgat som förutsättning för straff för homosexuell otukt med någon mellan 18 och 21 år, att den skett under utnyttjande av vederbörandes oerfarenhet eller beroende ställning. Första lagutskottet har i sitt betänkande givit uttryck åt den uppfattningen, att detta skulle innebära en skärpning av den lagstiftning, som Kungl. Maj:t framlagt i propositionen. Jag tror inte att första lagutskottet självt så mycket vill trycka på den ståndpunkten. Skärpningen skulle ligga däri, att man för åldrarna 18—21 år sagt, att det icke skulle krävas grovt missbruk av någons beroende ställning, utan endast utnyttjande av någons beroende ställning. Men var och en förstår, att det, då det gäller dessa ungdomar, icke så mycket är fråga om missbruk av beroende ställning som om utnyttjande av deras oerfarenhet. I 99 fall av 100 är det oerfarenheten det blir fråga om; den skärpningen bör man således ej tala så mycket om.

Sedan har första lagutskottet tagit bort möjligheten att straffa den som förgår sig mot person över 21 år. Endast i det fall det innebär grovt miss-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
bruk av annans beroende ställning kan straff inträda. Enligt Kungl. Maj:ts förslag kan straff inträda härvidlag även vid utnyttjande av vederbörandes oerfarenhet. Man har från utskottets sida gjort gällande, att det förslag, som innefattas i kungl. propositionen, i och för sig strider mot hela den tanke, som ligger bakom denna lagstiftning, nämligen att man skall straffa endast i särskilda fall, och man har gjort gällande, att propositionens förslag i denna del skulle vara ytterligt olämpligt. Jag kan för min del icke gilla första lagutskottets uppfattning i den delen. Förslaget strider ej mot den anda, som innefattas i propositionen, utan är ett uttryck för samma anda, fast jag gått något längre i fråga om straffbarheten än strafflagberedningen gjort. Skillnaden är endast den, att Kungl. Maj:ts förslag innebär en något större försiktighet vid behandlingen av dessa problem än som kommer till synes i utskottets förslag. Det har funnits ytterligare ett skäl till försiktighet från min sida, och det är att strafflagskommittén, som ganska snart kommer att taga upp hela 18 kapitlet strafflagen till behandling, då får närmare överväga dessa saker. Jag hade därför naturligtvis helst sett, att man hade stannat för den kungl. propositionens förslag, att man alltså tagit det mera försiktiga steg, som där föreslagits, och icke det av utskottet rekommenderade. Men jag kan ej finna, att utskottets förslag innebär några allvarligare vådor i förhållande till vad som framlagts i propositionen, och jag kan därför icke göra några allvarligare erinringar däremot.

Till slut vill jag endast beröra ett par andra frågor, som varit uppe här och som också berörts i utskottets utlåtande. Första lagutskottet har ju föreslagit skrivelse om ändring av lösdrivarlagen och av 18 kap. 13 § strafflagen. I fråga om ändringen av lösdrivarlagen syftar utskottet till skapande av bättre möjligheter än som för närvarande finnas att komma åt den homosexuella prostitutionen, och det är ju ett behjärtansvärt syfte. Den är bland de ruskigaste företeelser vi ha i de undre kretsarna i storstäderna, och det finnes all anledning att ingripa däremot. Anledningen till att jag inte tagit upp det förslaget är, att vår nuvarande lagstiftning giver oss stora möjligheter att komma åt den och att lösdrivarlagstiftningen för närvarande är föremål för översyn.

Vidare har utskottet ansett, att man snarast bör lägga fram förslag till ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, vilket skulle syfta till att komma åt homosexuella handlingar och homosexuella inviter, när de företagas på allmän plats. Detta har jag inte ansett vara nödvändigt att göra, ty med den tolkning detta lagrum fått genom högsta domstolens utslag från den senaste tiden har man redan nu ett mycket gott medel att komma åt alla, som förgå sig på detta sätt på allmän plats. Jag har därför ej ansett det nödvändigt att lägga fram lagförslag i det hänseendet.

Jag skulle alltså, herr talman, vilja sammanfatta min ståndpunkt så, att jag funnit de skäl, som tala för att icke straffa den homosexuellt inriktade individen, så stora, att de väga upp den tvekan och den oro, som man kan känna inför denna lagstiftning. Jag tror och hoppas, att om denna lagstiftning kommer att genomföras, kommer den icke att leda till ett sämre sakernas tillstånd på detta område, utan till bättre förhållanden än vi för närvarande ha.

Herr talmannen övertog under detta anförande ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag kan icke dela vare sig herr Mosessons eller herr Sundqvists eller justitieministerns uppfattning därutinnan, att vi här stå inför en uppmjukning av lagstiftningen mot de homosexuella va-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

norna. Lagförslaget sådant det utformats av första lagutskottet riktar sig på ett mycket strängt sätt mot homosexualiteten, när den visar påtagliga sociala skadeverkningar, och det skapar ett skydd för ungdomen på ett kraftigare sätt än som finns möjlighet till i nuvarande lagstiftning och den kungl. propositionens lagförslag.

Jag tvivlar inte ett ögonblick därpå att herr Mosesson och herr Sundqvist tala ur hjärtat, men jag är litet överraskad av att de båda vidsynta, socialt betonade männen inte vilja räkna som en tillgång i den här lagstiftningen den påtagliga förbättring lagen innebär, i det att den ställer i samhällets tjänst ett vapen, som blir så kraftigt i kampen mot homosexualiteten i det fall den tar sig uttryck i förförelse mot ungdom. Om herrarna ville beakta de synpunkterna liksom också taga hänsyn till vad första lagutskottet i övrigt i samband med behandlingen av denna fråga föreslagit, så tror jag att betänkligheterna för att rösta för lagförslaget inte skulle vara så stora. Vi ha i första lagutskottet, i samband med behandling av denna lagstiftning, bland annat i skrivelse hemställt att 18:13 strafflagen måtte skärpas och i skrivelse hemställt att lösdrivarlagen måtte revideras så att den manliga prostitutionen kraftigare kan bekämpas. Även en annan viktig åtgärd har första lagutskottet vidtagit. Det är skärpningen av barnavårdslagens 22 § mom. D).

Då lösdrivarlagstiftningen för några år sedan diskuterades, fann riksdagen det vara oändamålsenligt att taga hand om ungdom mellan 18 och 21 år enligt lösdrivarlagen. I stället skrev man in i barnavårdslagen att barnavårdsnämnd skall vidtaga åtgärder för att tillrättaföra ungdom, som är »*hemfallen*» åt ett lättjefullt levnadssätt. Propositionen beträffande ändring i barnavårdslagen upptar ingen ändring i det förhållandet, men den öppnar möjlighet att även rädda ungdom mellan 18 och 21 år, som för ett homosexuellt levnadssätt, men första lagutskottet har inte funnit det vara tillräckligt. Första lagutskottet har nämligen ansett, att den ungdom man i detta fall vill taga vård om får inte ha gått så långt i förfall att den är *hemfallen* åt ett lättjefullt levnadssätt och ha visat sådana oarter, utan redan på ett tidigare stadium skall man kunna ingripa. Utskottet har därför skärpt propositionen i fråga om barnavårdslagens bestämmelser, så att barnavårdsnämnderna kunna i fråga om denna ungdom inskrida då vederbörande »*förer*» ett levnadssätt som påkallar stödåtgärder.

Herr justitieministern säger, att första lagutskottet har vidtagit sådana ändringar i propositionen, att man på ett betänkligt sätt mildrat kampen mot homosexualiteten i de högre åldrarna, och den skärpning av skyddet mot ungdom, som utskottet vidtagit, vill statsrådet ej tillmäta nämnvärt värde. Jag säger, att efter vår uppfattning har första lagutskottet förbättrat propositionen. Vi ha, herr justitieminister, den uppfattningen i första lagutskottet, att den förändring vi ha vidtagit beträffande skydd mot ungdom är effektivare än det statsrådet i propositionen föreslår. Vi ha inte ansett, att man först skall ingripa mot förföraren, när han *grovt missbrukat* sin ställning gentemot offret. Vi ha tagit bort *grovt missbruk* där, och varje försök ifrån den homosexuelle att förföra ungdom vilja vi skall bestraffas. Detta är en skärpning av skyddet emot ungdomen, som har så stort värde att det borde dämpa bekymren för den straffmildring som lämnats de äldre.

Justitieministerns tal om att utskottet uppluckrat lagen i fråga om homosexualitet hos vuxna är riktigt, och utskottet har skäl för sin åtgärd. Vi ha i den lag, som riksdagen är färdig att nu antaga, skapat ett starkt skydd emot ungdomen. Vi bestraffa hårt förförarna. Vi skydda ungdomen intill 21 års ålder. Efter 21-årsåldern bekämpa vi homosexualiteten där den tar sig uttryck i att den homosexuelle grovt missbrukar den andres beroende ställning till ho-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

nom. Vi komma således åt homosexuella förförare som rikta sig emot dem som fyllt 21 år under förutsättning att det sker under grovt missbruk av deras beroende ställning.

Jag medger således, att i fråga om de äldre homosexuella har första lagutskottet gått längre än justitieministern i sin proposition har gjort, och skälet för detta är att vi inte kunna dela den uppfattningen, att strafflagsparagrafer avhålla vuxna människor från homosexualitet. Vad två sexuellt snedvridna människor taga sig för i enrum, när det inte medför sociala skadeverkningar, angår icke samhället. Men för dem som ha kommit på avvägar ökar man deras lidande, om man genom strafflagsparagrafer ger möjlighet för den ene av de sexuellt onormala att genom utpressning trakassera den andre. Jag har mycket svårt att förstå, att detta kan komma att medföra några moraliska vådor. Om vi beröva utpressarna vapnen att öva utpressning, då måste det ju vara av högt moraliskt värde. Och vad har samhället att vinna på att bestraffa homosexualiteten, där den utövas av två äldre jämbördiga? Jag förstår inte herr Mosessons och herr Sundqvists tal om, att man därigenom legaliserar homosexualiteten. Legalisera vi allt omoraliskt och anstötligt genom att inte straffbelägga handlingarna? Om samhället, som bestraffar vissa förseelser av enskilda, finner att straffet inte är lämpligt längre och upphäver dessa lagar, inte legaliseras därmed oarterna. För några år sedan justerade vi strafflagen. Vi togo bort bland annat straffbestämmelserna om hor. Inte vill väl ändå någon säga, att därför att vi togo bort straffbestämmelserna för horsbrott, vi därmed legaliserat horet och gjort det till något både prisvärt och tillåtet i samhället? Lika litet som vi menade det med den lagändringen, lika litet mena vi naturligtvis nu, att därför att vi inte straffa äldre människor, som ha för sig homosexuella handlingar, vi därmed uttalat: vi tycka om det där, det är fullt lagligt, ni ha vår välsignelse! Ingen människa i världen kan väl tolka ett beslut i den riktningen på detta sätt. Är det ändå inte så, att den allmänna opinionen i detta fall är starkare än lagparagrafer? Man behöver inte alls agitera upp en opinion emot den homosexuelle. Varje naturligt utrustad man eller kvinna reagerar ju så starkt emot all sexuell onatur. Detta är tillräckligt för att avhålla människorna från lasten. Den starkaste garantien för att inte denna lagstiftning kommer att verka moralupplösande är ju den hos varje sunt utrustad människa inneboende oviljan, avskyn emot allt sexuellt onaturligt.

Jag är glad på lagutskottets vägnar åt att herr justitieministern, som visserligen ägnat lagutskottets förslag skarp kritik, inte motsätter sig att detsamma antages till lag, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr **Sundqvist:** Herr talman! Jag vill allra först säga, att jag med stor tillfredsställelse skulle hälsa ett tillfälle att med professor Lundstedt få diskutera själva grundprinciperna för de här föreliggande lagförslagen. Jag misströstar emellertid om att det skulle leda till något resultat på så kort tid som står till buds under en riksdagsdebatt. Mellan professor Lundstedt och mig är nämligen ett stort svalg befäst. Dock när jag ändå den förhoppningen, att på en väsentlig punkt vi ha något gemensamt, respekten för fakta. Jag kan ur yttrandena icke läsa ut något annat än, att homosexualiteten är att betrakta såsom två skilda företeelser. Det finns — det har ifrån alla håll betygats — en konstitutionellt betingad homosexualitet, som således är att betrakta såsom en sjukdom och skall behandlas därefter. Men det finns dock människor som begå homosexuella handlingar ehuru de icke kunna anses vara ärftligt eller konstitutionellt belastade. Problemet ligger i, hur samhället skall förhålla sig till dessa.

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

Det var med stor uppmärksamhet och stort intresse jag lyssnade till justieministerns anförande. Jag är glad att kunna konstatera, att hans utgångspunkt är densamma som min. Justitieministern framhöll, att också han från början haft stora betänkligheter inför en lagändring i denna fråga. När jag följer justitieministerns resonemang kan jag inte finna annat än att våra vägar gått åtskilda, beroende på att jag tvingats lägga stark tyngd på vissa förhållanden, vissa synpunkter, vilka däremot justitieministern har funnit icke vara värda samma beaktande. Det ena är det förhållandet, att en lag, som icke effektivt kan upprätthållas, skulle vara meningslös eller verkningslös. Jag menar, att vissa lagar äro av den beskaffenheten att de icke kunna i den meningen anses vara effektiva, att de drabba eller komma att få sin tillämpning ens på huvudparten av dem som begå de brottsliga handlingarna. Jag tillät mig här i mitt föregående anförande erinra om lagen rörande fosterfördrivning. Det är veterligt få, som äro beredda att göra gällande, att därför att denna lag icke effektivt kan upprätthållas den bör avskaffas.

Den andra skiljepunkten mellan herr statsrådet och mig är bedömningen av risken för utpressning. Jag försökte i mitt föregående anförande understryka, hur pass svår denna situation måste anses vara och hur angeläget det är att samhället bringar dessa beklagansvärda människor all tänkbar hjälp. Jag har dock alltjämt den uppfattningen, att eftersom utpressningsrisken alltjämt föreligger även om straffhotet upphäves, detta argument icke kan tillmätas avgörande betydelse.

Beträffande vad utskottets talesman herr Hedlund i Östersund här anförde ber jag att få säga ett par ord. Herr Hedlund anmärkte gentemot herr Mosesson och mig, att vi icke beaktat den effekt, som den föreslagna lagen verkligen kommer att ha. Jag erinrar dock om vad jag sade i mitt förra anförande. Jag beklagade, att jag icke varit i stånd att tillstyrka det föreliggande lagförslaget. Jag menar att lagen, så långt som tillämpningsområdet sträcker sig, är en utomordentlig lag. Det är bara det att jag nödvändigt måste taga hänsyn till den förefintliga bristen i lagen i så måtto att denna lag icke innebär någon avvärjande eller hämmande effekt beträffande de homosexuella handlingarna bland vuxna.

Nu säger herr Hedlund: ja, men homosexuella handlingar mellan vuxna ansvariga människor äro i alla fall dessas ensak. De angå icke samhället. Jag måste säga att jag icke kan dela den meningen. Jag kan icke anse, att det är vederbörandes ensak och en samhället ovidkommande angelägenhet, att människor ägna sig åt perversiteter. Då det bevisligen är på det sättet — och här måste jag polemisera mot herr Lundstedt — att utövandet av de sexuella vanorna har inflytande på andra människor, vilka till äventyrs äro normalt beskaffade men genom dessa inflytelser kunna föras in på abnormitetens vägar, finner jag saken ur social synpunkt mycket allvarlig.

Sedan måste övervägas vad det i själva verket måste betyda i folkmedvetandet, att det generella straffhotet upphör. Herr Hedlund hänvisar till ett uttryck, som jag, så vitt jag minns rätt, fällde vid utskottsbehandlingen av denna fråga. Jag sade, att till sist komme väl en förändring i lagstiftningen av detta slag att i folkmedvetandet skapa föreställningen om att homosexualiteten är laglig. Jag menar icke, att avskaffande av straffhotet skulle innebära en legalisering av homosexualiteten, men jag fruktar, att genom avskaffande av straffhotet kan i folkmedvetandet lätt den föreställningen grundläggas, att dessa handlingar och dessa vanor äro »lagliga» — och däri ser jag den stora vådan. Herr Hedlund säger med all rätt, att det starkaste skyddet gentemot de homosexuella tendenserna är den ursprungliga, sunda

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)

reaktionen. Jag är fullt överens med herr Hedlund om den saken. Men jag måste fråga: hur går det med denna sunda, spontana reaktion, om människors tänkande ledes in i den föreställningen, att homosexualiteten, såsom herr Lundstedt uttryckte saken, är en lika naturlig företeelse som heterosexualiteten?

Såsom jag sökt göra klart ser jag denna sak ytterst allvarligt. Jag har med mina båda anföranden velat ange, av vilken anledning jag känt mig förhindrad att trots det föreliggande lagförslagets förtjänster tillstyrka det. Jag menar, att lagförslaget icke erbjuder de starka hämmande faktorer, som äro nödvändiga gentemot företeelser och tendenser av här behandlad art.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Werner**: Herr talman! Det är med en viss motvilja jag tager till orda i denna fråga, som berör dessa onaturliga, obegripliga och smutsiga förhållanden i människolivet. Då jag emellertid deltagit i utskottsbehandlingen och delar ansvaret för utskottets förslag, kan jag icke underlåta att säga ett par ord. Det måste anses obestridligt, att den nuvarande lagstiftningen på området är föråldrad, att den icke fyller sin uppgift och att den i sina verkningar skapar onödigt hårda tragedier för dessa stackars olyckliga människor, som väl måste betraktas som fysiskt och psykiskt sjuka och som måste behandlas därefter. Jag tror icke, att man med strafflagsparagrafer kan bota sjukdomar hos människorna, utan här krävas andra hjälpmedel.

När man alltså konstaterar, att den nuvarande lagstiftningen brister i väsentliga stycken, att den icke förhindrat yttringarna, att den framkallat utpressningar av skilda slag och att i övrigt en modernisering av lagen visat sig påkallad, bör det samtidigt framhållas, att riksdagen under fjolåret enhälligt hemställde om den proposition, som nu ligger på riksdagens bord. Det kanske hade varit riktigare, om vid det tillfället hade framförts de betänkligheter, som nu kommit i dagen.

Jag måste bestämt vända mig mot påståendet, att det nu föreliggande lagförslaget skulle innebära någon som helst legalisering av homosexualiteten. Tvärtom har lagförslaget skärpt lagen i de väsentliga delarna, nämligen då det gällt att skapa ett skydd för ungdomen och de underåriga och de i beroendeställning. Jag kan icke förstå herr Mosesson, om jag hörde honom rätt, då han talar om att ungdomsvården och lärarnas fostrargärning skulle försvåras genom denna lag, som enligt hans uppfattning skulle innebära en legalisering av yttringarna av homosexualiteten. Det är ju tvärtom så, att lagtextens utformning skärpts i betydande grad just när det gäller ungdomen för att därigenom skapa ett effektivt skydd så långt det kan ske genom en lagstiftning.

Utskottet har även begärt utredning i vissa hänseenden, och enligt justitieministerns anförande här har man anledning förmoda, att förslag skall komma till nästkommande års riksdag i den mån behov föreligger.

När det från reservantens och från andra kammarledamöters sida göres gällande, att genom den modernisering av den nuvarande lagen, som propositionen och utskottets förslag innebära, skulle släppas lös en våg av denna form av brottslighet, kan jag för min del icke förstå deras resonemang. Jag tror, att reservanten av sitt ideella patos låtit sig ledas alltför långt och kommit vid sidan av verkligheten.

Jag känner mig övertygad om att ett bifall till utskottets förslag icke kan leda till någon av de vådor, som reservanten utmålat. Då ju utskottet också ägnat propositionen en långvarig och grundlig behandling — en behandling som icke är ny, då frågan varit uppe i lagutskottet flera gånger tidigare lik-

Förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m. (Forts.)
som den också varit föremål för riksdagens prövning — anser jag att det icke är någon som helst fara i att andra kammaren för sin del bifaller utskottets förslag i det skick det föreligger. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindberg:** Herr talman! Endast ett par ord närmast med anledning av de två anföranden, som herr Sundqvist hade här i kväll.

För det första vill jag säga, att riksdagen redan förra året hade tillfälle att taga ställning till frågan. Den gången var det tal om en framställning till Kungl. Maj:t om att vi skulle få ett lagförslag i ämnet, och man begärde ett lagförslag av ungefär samma innebörd som det som föreligger till behandling i dag.

Detta visste nu herr Sundqvist lika väl som vi andra. Han hade dessutom tillfälle att taga del av propositionen, innan den gick till behandling i utskottet och under de tio dagar motionstiden varade, men han ansåg icke nödvändigt att väcka någon motion i ämnet med begäran om skärpning av Kungl. Maj:ts förslag. I utskottet reserverade sig herr Sundqvist blankt mot utskottets utlåtande. Men detta hindrar honom icke att här i kammaren i dag yrka avslag på utskottets förslag och begära väsentliga skärpningar av själva lagförslaget.

Jag har ingen rättighet att söka upphöja mig själv till läromästare för mina kolleger i riksdagen, men jag tycker ändå, att de krav man ställer, när frågan skall slutbehandlas, skola stå i en något rimligare proportion till den ställning man intagit under den förutvarande behandlingen av frågan.

Jag skulle också vilja säga ett enda ord till herr Mosesson. Herr Mosesson tror väl icke, att man botar vare sig färgblindhet eller homosexualitet med ricinolja från den s. k. strafflagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punkten A) av utskottet förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten A).

Punkterna B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kastrering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Förslag till lag om kastrering, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Redan när förslaget till lag om sterilisering behandlades av 1941 års riksdag uttalade jag för min del vissa farhågor för att en lagstiftning av dylikt slag skulle kunna komma att missbrukas. Nu föreligger som ett komplement till nämnda lagstiftning ett förslag till lag om kastrering. Jag hyser samma farhågor beträffande denna lag, och jag anser, att erfarenheterna i fråga om lagen om sterilisering i viss mån styrka dessa farhågor. Vi skola nämligen komma ihåg, att lagstiftningens hela innebörd icke framgår av lagtexten i det förslag, som föreligger. Det är ju så, att det tillkommer något som heter tillämpningsbestämmelser, och dessa skola också i detta fall utfärdas av Kungl. Maj:t. Vi visste exempelvis icke 1941, när det gällde lagen om sterilisering, att fattigvårdsstyrelsen skulle få rätt att ansöka om sterilisering för den som åtnjuter fattigvård eller den vars make eller minderåriga barn åtnjuter sådan vård. Och vi voro nog icke i allmänhet på det klara med att barnavårdsnämnd skulle få rätt att ansöka om sterilisering för den, som är föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen eller den vars barn är föremål för sådan åtgärd. Detta har tillkommit sedermera i tillämpningsbestämmelserna, och jag anser, att dessa myndigheter icke ha de nödvändiga kvalifikationerna för att ansöka om en sådan sak. Med dylika tillämpningsbestämmelser löper man faktiskt risken, att de egentliga motiven för en lagstiftning av denna art icke komma att bilda grundvalen för alla ansökningar utan att andra motiv än de lagstiftarna avsett göra sig gällande. Sådana lagar kunna med andra ord bli farliga i händerna på myndigheter och institutioner av reaktionär sammansättning. Men, vill man väl säga, det erfordras ju vederbörandes samtycke till såväl sterilisering som kastrering? Ja, men för dem som äro intagna å fångvårdsanstalt eller annan anstalt utnyttjas ju steriliseringslagen, och lagen om kastrering är avsedd att utnyttjas på samma sätt. Det sker på det grymma sättet, att vederbörande har att välja mellan att antingen tillåta de operativa ingreppen eller att fortfarande hållas inspärrad. Under sådana förhållanden kan man icke bara konstatera att det dock erfordras vederbörandes eget samtycke. Och jag anser, att denna lagstiftnings tillämpningsbestämmelser äro särskilt grymma mot delinkventernas anhöriga. Betänk bara vad det kan innebära för en far, en mor eller en maka, som anmodas yttra sig över en ansökan om sterilisering! Den anhörige är inspärrad, och de alternativ man ställes inför äro att tillstyrka ansökan eller att avstyrka densamma, i vilket senare fall den anhörige fortfarande får sitta inspärrad. Jag hyser betänkligheter mot föreliggande förslag, därför att jag vid flera tillfällen blivit uppsökt av förtvivlade mödrar, som velat ha upplysning om innebörden av steriliseringslagen, sedan de av myndigheterna blivit ställda inför alternativen: tillstyrk ansökan, och er minderårige son kanske blir fri från anstalten; avstyrk ansökan, och er son får vara kvar på anstalten.

Jag yrkar icke avslag på förslaget, då jag vet, att det finns fall, när i förslaget behandlade åtgärder kunna vara nödvändiga. Men jag har velat uttala mina betänkligheter i den förhoppningen att Kungl. Maj:t vid utfärdande av tillämpningsbestämmelserna till denna lag måtte taga all möjlig hänsyn till nödvändigheten av att förebygga missbruk av en lagstiftning av så ömtåligt slag och även om möjligt undvika sådana bestämmelser, som innebära så svåra alternativ som dem jag nämnde exempel på för människor, som icke direkt

Förslag till lag om kastrering m. m. (Forts.)

drabbas av lagstiftningen. Jag tror, att man måste komma ihåg, att läkare äro bara människor med vanliga människors alla svagheter och brister, och att det fordras en ständig övervakning över den verksamhet, som kan bedrivas i kraft av en dylik lagstiftning. Sålunda får det framför allt icke bli så, att institutioner eller enskilda, om vilka det kan finnas den ringaste misstanke, att de möjligen skulle låta sig ledas av andra motiv än den lagstiftningen förutsett, få något som helst inflytande på avgörandet av hithörande frågor.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kastrering m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Genom en den 11 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 74, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Senander:** Herr talman! Lagen om utbetalning av krigsriskersättning till sjömän tillhör de lagar som vi bekämpat alltsedan deras tillkomst. Även i år intaga vi samma ståndpunkt till den lag som nu föreligger till behandling. Det har nämligen inte, som man söker göra gällande från olika håll, inträffat någonting som förändrat sjömännens inställning till lagen. De betrakta den alltjämt som en utmaning mot sin rätt att fritt förfoga över sin arbetsförtjänst.

Lagen är en kvarleva från en tid som kan betraktas som en förnedringens period i den svenska lagstiftningens historia. Enligt min mening är den ett typiskt uttryck för den psykos och förvirring som grepo statsmakterna i och med krigsutbrottet. Jag har nämligen svårt att föreställa mig att eljest förnuftiga människor skulle kunna, utan att vara offer för en psykos, falla på den befängda idén att ställa en viss arbetargrupp i undantagsställning gentemot andra medborgargrupper och lägga beslag på dess arbetsförtjänst.

Att man alltjämt envisas med att upprätthålla denna lag finner jag märkligt, så mycket mer som en viss tillnyktring från krigspsykosen kunnat märkas i andra avseenden. De värsta utslagen av den antidemokratiska lagstiftning, som vi fått dragas med under de senare åren, tyckas stå på avskrivning. Man hade kunnat vänta att även denna lag, som faktiskt är en förmyndarlag över vuxna män, hade rönt samma öde. Ur demokratisk synpunkt är den lika

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

förkastlig som många andra av de antidemokratiska lagar som sett dagens ljus under det tillstånd av psykos som rått under kriget.

Ännu mera kan denna lag klandras ur synpunkten av att det här gäller en arbetargrupp som arbetar med ständig risk för livet. De hänförda lovsånger man tid efter annan består våra sjömän för deras riskfyllda arbete i folkförsörjningens tjänst skorra falskt i betraktande av att man i handling visar sig så dåligt uppskatta sjömännens insatser. Motiveringen för lagen vid dess tillkomst var också enligt min mening en förolämpning mot sjömännen. Den dåvarande justitieministern motiverade lagen med att »sjömännens glada liv i främmande hamnar måste begränsas». När man i dag läser denna motivering, så skulle man kunna tro att dess egentliga upphovsmän bestodo av hycklande präster, sedlighetsnuckor och andra skrymtare, och inte av lagstiftare med sunt omdöme.

Sjömännens »glada liv» existerar nämligen till stor del endast i vissa människors mer eller mindre snedvridna fantasi. Dessa människor ha frossat i skildringar av sjömännens »slösaktiga och syndiga leverne i utländska hamnar». Fantasien har ytterligare uppjagats genom revyfabrikanters och kuplettförfattares skildringar av sjömännens »härjartåg» i utländska hamnar. Det må ju nu vara deras ensak att njuta av dessa skildringar. Men man tycker att förnuftigt folk inte borde falla för dylika förvrängda och överdrivna utgjutelser om sjömännens moral.

Man fick ett intryck av hur djupt sedlighetsapostlarnas aktion mot sjömännen tagit, då man läste en ledande artikel i en socialdemokratisk tidning härom dagen. Artikeln utgjorde ett enda lovprisande av lagens välsignelser både ur sedliga och ekonomiska synpunkter. Så här skrev man bl. a. »Det skulle inte heller vara till nytta för sjömännen själva att dansa en natt i Singapore eller Buenos Aires med den krigsriskersättning på fickan, som han skulle ha till hjälp, om han råkade bli invalid under hemresan.»

Det är rena sjömansromantiken som talar ur dessa rader. Jag vill se den svenska sjöman som är i stånd att dansa exempelvis i Singapore under nuvarande förhållanden. Man vet inte om man här skall tala om ett utslag av enfald eller skrymteri. I varje fall förefaller det osmakligt, att vissa herrar, som sitta i säkerhet i sina redaktionsstolar eller bekväma fåtöljer medan sjömännen riskera livet bland minor och torpeder, skola uppträda som förmyndare för sjöfolket och jubla över att man vägrar dem att fritt förfoga över sin arbetsförtjänst.

Det vore tacknämligt om de sedlighetsivrande damerna och herrarna ville uppträda lika myndigt mot samhällsgrupper, där det finns betydligt större anledning att begränsa »det glada livet», exempelvis mot sjöfolkets arbetsgivare, redarna. Dessa tjäna som bekant jätteprofiter icke bara på frakterna utan också på krigsförlisningar. För varje fartyg som går under göra de stora krigsvinster. De kunna göra sig glada dagar på pengar, som intjänats på en »näring», som betytt många sjömäns undergång. Men deras konton har man aldrig ifrågasatt att spärra.

Det bör i det här sammanhanget erinras om, att det är skralt med det »glada livet» för sjömännen i utländska hamnar. För sjömän, som exempelvis segla inom spärren, består »det glada livet» mest i att de en stor del av både arbetstid och fritid få vistas i smutsiga, hälsovådliga och primitiva skyddsrum — om det nu ens finns några sådana — i tyska eller tyskockuperade hamnar. Icke heller utanför spärren blir det tillfälle till något gladare liv. Där härskar som alla veta många restriktioner fullt tillräckliga för att »begränsa det glada livet» utan att svensk statsmakt behöver pålägga extra sådana.

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

Svenska sjömän, som gå i land för rekreation eller som avmönstra i amerikanska hamnar, få ofta gå som tiggare trots att de ha penningmedel hemma i Sverige, som spärrats i enlighet med denna lag. Enligt vad som uppgivits för mig av flera sjömän äro de svenska konsulaten icke alltid så tjänstvilliga, när det gäller att rekvirera för sjömän spärrade medel. De handla av allt att döma i lagens anda, nämligen som förmyndare, då de söka att i sin mån »begränsa det glada livet» för sjömännen.

Skattemyndigheterna ha också genom denna lag fått ett vapen i sin hand, som de i många fall utnyttja ganska hänsynslöst. Det är ju ganska bekvämt att ta ut skatten, när en del av arbetsförtjänsten är spärrad. Skattemyndigheterna ha också tagit sig före att spärra till och med tomma konton för att så snart det kommer in pengar lägga beslag på dem för betalning av skatter. De göra sig inget besvär med att undersöka, huruvida en skattskyldig sjöman med hänsyn till sin familjs uppehälle har förutsättning att under första inkomstmånaden efter arbetslöshet, sjukdom eller beredskapstjänstgöring kunna betala resterande skatter. Låt mig ta ett konkret exempel! På grund av sjukdom och beredskapstjänstgöring var inkomsten för en sjöman, som seglar innanför spärren, endast 3 000 kronor under år 1943. Hans skatterestantier utgjorde 522 kronor. Efter beredskapstjänstgöring under november och december förra året mönstrade han den 12 januari i år. Redan den 10 februari betalade han själv utan anmaning 119 kronor i skatt. Den 16 februari spärrades hans krigsriskkonto av skattemyndigheterna, och de togo allt som fanns på kontot, vilket utgjorde 240 kronor. Han gjorde två hänvändelser till vederbörande myndighet, men de ledde icke till något resultat. Det kan nämnas, att denne sjöman därefter i slutet av februari månad måste avmönstra på grund av kallelse från T.B.C.-byrån att inställa sig för kontrollundersökning.

Ja, till sådana konsekvenser leder den lag, som sjöfolket självt döpt till förmyndarlagen. Jag frågar nu: bör en sådan lag verkligen bestå? Jag tror att sjöfolket i stor utsträckning väntat sig, att, sedan vi fått en ny justitieminister med det goda namn den nuvarande justitieministern har, denna lag skulle få göra sällskap med andra misshagliga lagar, som man nu planerar skola försvinna. Denna lag icke bara betungar sjöfolket ekonomiskt utan utgör faktiskt en utmaning mot dess rätt att fritt förfoga över en under ett synnerligen riskfyllt arbete och under hårda förhållanden intjänt avlöning. Den behandlar vuxna människor som barnungar, som icke kunna ta vara på sig själva. Vi hävda, att sjöfolket är kapabelt att ta hand om sig självt utan inblandning av folk, som icke behöver ta några risker.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Jag hade hoppats, att någon sjöman skulle svara på den föregående talarens anförande, då det ju ligger närmare till hands för en sådan än för mig att yttra sig i frågan. Jag har emellertid intet annat att säga, än att utskottet vid behandlingen av denna fråga hade den känslan, att det icke förelåg några krav från sjömanshåll att upphäva lagen. Vi ha också i utskottsutlåtandet just citerat ett uttalande i denna riktning av departementschefen. Han säger, att de skäl som föranlett tillkomsten av ifrågavarande lagstiftning alltjämt torde vara för handen, och att några aktuella önskemål från sjöfolkets sida om ändring av lagen icke ha givit sig till känna. Icke heller har det, sedan propositionen avlämnats, motionerats från något håll om någon ändring av lagen. Det låg därför nära till hands

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

för utskottet att godtaga Kungl. Maj:ts förslag att under ytterligare ett år förlänga lagen, då ju förhållandena alltjämt äro desamma.

Jag vill emellertid också säga, att det är ganska stora summor som sjöfolket genom denna anordning har blivit i tillfälle att samla. Det är icke mindre än 19 200 000 kronor som samlats under de senaste åren, och det har varit en ständig stegring. 1940 var det 8 miljoner, 1941 10 miljoner, 1942 15 miljoner och slutligen nu 19 miljoner kronor. Det förefaller som om sjömännen uppskattat denna lag, ty de ha ju haft möjlighet att taga ut det de satt in, och om de varit missnöjda med lagen, skulle de väl ha gjort det i större utsträckning än vad dessa siffror visa. Jag har den känslan att man här med lugn kan följa utskottets förslag, d. v. s. att lagen skall förlängas till 1945, och jag ber, herr talman, att få yrka på det.

Herr **Lundgren:** Herr talman! Det skall villigt erkännas, att under första året och kanske in på andra året var det många sjömän som opponerade sig mot lagen. Under den tiden fanns det s. k. kristidsseglare, vilka givetvis voro synnerligen förgrymmade över att de icke fingo sin förtjänst omedelbart. Men när de ordinarie sjömännen började komma tillbaka ombord på båtarna, hörde man icke klagomål annat än från de kristidsseglare, som fortfarande voro kvar. Jag kan meddela herr Senander, om han är intresserad, att jag var i England 1942 och då hade tillfälle att hålla ett möte i Liverpool, där ungefär sextio sjömän voro samlade. Inga av dessa sjömän klagade över ifrågavarande anordning, utan det fanns till och med de som berömde den. Jag hade sällskap med tre sjömän under hemresan från England. De voro särdeles belåtna över att de alla tre hade en ganska stor sparad slant i Sverige.

Lagen har ju mjukats upp på så sätt, att de sjömän i hemlandet eller i utlandet, som behöva pengar, kunna få ut sina pengar och göra de uppköp som de behöva. Emellertid är det synnerligen bra, att en sjöman som avmönstrar icke har fickorna fulla med pengar. Det är nämligen icke endast i utlandet, som sjöfolk kunna bli av med pengar, utan det kan ske här i gamla sta'n i Stockholm och överallt, till och med i Skövde, så att det är enbart bra, att denna lag gäller, så länge kriget varar. När kriget är slut och sjömännen åter gå till de ordinarie hyrorna, behöves lagen icke längre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindberg:** Herr talman! Jag har vid något tillfälle tidigare haft anledning att försvara den lag det här är fråga om att förlänga. Jag kanske i detta sammanhang bör erinra om den egentliga orsaken till att jag själv närmast varit tillskyndare till lagens tillkomst.

Under förra världskriget var det en stor del av sjöfolket som även då tjänade rätt stora belopp. De besättningar som voro anställda på fartyg som gingo med krigskontraband mellan Sverige och England eller mellan England, Frankrike och Ryssland hade rätt goda inkomster, och dessa inkomster försvunno lika fort som de kommo. Det var ingen av dem som hade någon verklig glädje av dem, trots att man den tiden också fick roa sig i de utländska hamnarna, speciellt i de franska. I England och Skottland var det däremot klent beställt med nöjestillfällena, därför att det i regel var förbjudet för svenska besättningar att gå i land under uppehållet i engelska och speciellt skotska hamnar.

När förra världskriget slutade, var det ju en kort tid därefter en ganska stor sjöfart med gott om anställningstillfällen för det svenska sjöfolket. Det varade emellertid bara en mycket kort tid. Sedan började massuppläggningarna av fartyg och därmed massavskedandena av sjömän bland annat från Ame-

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

rikas Förenta stater, Australien, Norge, Italien, England och Frankrike. Då kommo rätt stora kontingenter sjömän hem, vilka voro rätt och slätt utvisade, kanske icke på samma sätt som vi nu mena med utvisning, men de hade i alla fall icke möjligheter att få någon anställning eller något arbete i dessa främmande länder.

Sjöfolket fick gå här hemma i månader och till och med år i väntan på anställning, och det fanns praktiskt taget inga av dem, som hade medel att försörja sig med. Här i Stockholm exempelvis blev det nödvändigt att sätta i gång en mycket stor och omfattande hjälpverksamhet för att hålla den allra värsta nöden borta bland dem som gingo här och sökte hyra. När man visste, vilka inkomster de haft, och att det funnits möjligheter för dem att taga vara på sina ägodelar en liten smula, tyckte man, att det var tråkigast för dem själva. Jag kan nämna, att en matros kunde gå i elva månader, innan han fick anställning.

Det var med hänsyn till ovan relaterade förhållanden efter förra världskriget, som jag var angelägen om att man skulle få till stånd en annan sakernas ordning denna gång. Därför kom ju också denna lag till.

Jag vet, att det var mycket klander mot lagen i början. Det var många sjömän som reagerade mot densamma, både skötsamma och mindre skötsamma. De skötsamma kunde med all rätt säga, att de hade möjligheter att själva taga vara på sig och sina pengar. De mindre skötsamma förde ju samma språk, fastän man visste, att de icke kunde taga hand om sina pengar. För resten visar det sig ju än i dag tyvärr ganska ofta, att detta påstående från min sida är fullt riktigt. Det kan ju nämligen icke vara rimligt, att man, såsom skett i något fall, förbrukar 2 120 kronor på kortare tid än tio dagar. Man skall ha väldiga anspråk på nöjen, om man skall anse det vara riktigt att så stora belopp skola offras icke bara på Bachi altare utan också på det övriga nöjeslivets altare. Det finns ännu folk, som efter tre månaders tjänstgöring på ett fartyg och trots mycket goda avmönstringsersättningar och rätt bra insättning på postsparbanken av krigsriskersättning och utan att skattemyndigheterna ha tagit ett enda öre av sistnämnda ersättning icke ha pengar tillräckligt för att betala sin fackföreningsavgift med 1 krona 25 öre per vecka.

När man vet, att det för en stor del av sjöfolket — majoriteten bär sig ju icke åt så — är på det sätt jag här har relaterat, måste man nog säga, att det finns anledning att försöka hjälpa sjömännen att behålla sina pengar till tider, när de bättre behöva dem. Det är ingen som har förmenat dem att bekosta sig ett och annat nöje eller att ha pengar att röra sig med, men man tycker, att det är litet för mycket begärt, att allt vad de kunna förtjäna under dessa farofyllda tider och under det hårda arbetet skall slängas utan vidare till den värsta kapitalisten i hela samhället, nämligen krögaren. Jag tycker icke heller, att det finns någon anledning för medlemmar av det kommunistiska partiet att slå vakt om någonting sådant, och jag tror ju icke heller, att man syftar till det, utan man bara reagerar mot att deras pengar tagas till vara, och det må ju vara lovligt.

Det talas här om skattemyndigheterna och deras sätt att taga pengar från krigsriskkontot i postsparbanken. Det är sant, att det många gånger sker och är väl hårt. Det fall, som herr Senander relaterade, har jag också hört talas om, men jag har hört berättas om ett annat som var ändå värre och som jag tyckte helt enkelt var upprörande. Där hade man tagit vartenda öre av vad som stod inne på krigsriskkontot, trots att man måste ha vetat, att vederbörande icke hade haft arbete längre tid än sex veckor under, jag tror, ett års tid. Man tar sålunda ingen hänsyn utan bara plockar till sig vad som kan finnas och låter sedan vederbörande gå ut. Ofta föreligger här ett slarv från sjö-

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

folkets sida, då man icke ansträngt sig att betala sina skatter till stat och kommun utan dessa fått samlas så att säga på hög men som vederbörande i görligaste mån måste söka driva in. Det indrivningsförfarande, som det nu är fråga om, är emellertid icke värre än det, som funnits redan under normala tider. Jag har haft anledning att här i kammaren tidigare motionera om ett rättvisare skattesystem för sjöfolket, men det har icke lett till något resultat. Jag har därvid försökt påvisa, hurusom en sjöman, som icke haft tillfälle att deklarera sina inkomster, blivit onormalt högt beskattad. Det har funnits fall, då en sjöman haft sex månaders arbete men fått betala skatt ungefär som om han haft 12 månaders arbete, allstå strängt taget dubbelt så mycket som han skulle ha betalat. Själva indrivningsförfarandet har man icke heller varit så noga med. Ett rederi, som har fått exempelvis tre införselbeslut på en sjöman, har bara skickat samtliga dessa till befälhavaren på sjömannens fartyg, och så har denne i ovist nit dragit så mycket han kunnat på samtliga tre på en gång, medan skattemyndigheternas avsikt varit att de skulle tagas efter varandra. Detta har resulterat i att exempelvis en matros med 185 kronor i månadshyra sedan han betalat dessa tre införslar icke haft mer än 20 kronor kvar att klara sina övriga utgifter med. Det är förklarligt om i sådana fall uppstått en massa gnissel från sjöfolkets sida.

Jag hörde icke hela herr Senanders anförande, men jag hörde att han talade om nöjena i de utländska hamnarna och därvid menade, att nöjet mången gång bestod endast i att sjömannen fick gå ner i ett skyddsrum. Ja, det är ju sant att det i vissa av de utländska hamnarna förhåller sig på det sättet, och att nöjeslivet är ganska hämmat, men så är fallet endast i ett litet fåtal hamnar. Vi veta ju att sjömännen många gånger utan någon påtryckning från annat håll förklarat sig icke vilja ha något umgänge med vare sig nöjesliv eller annat i tyska hamnar men ändå haft goda möjligheter att festa om ganska grundligt där, en sak som förresten sorgligt nog också har kommit till synes i en del domstolsutslag avkunnade i tyska hamnar. Här i Sverige ha dock de sjömän, som sköta sig och ta vara på sitt, tillfälle att få en ordentlig semester efter strapatsfyllda resor, vilket ju också var avsikten med denna lag. Lagen har emellertid blivit uppmjukad i ett par repriser, något som jag förra året, om jag minns rätt, förklarade att jag ångrade att jag varit med om, vilket jag kan upprepa i dag. För många sjömän var det icke bra att denna lag uppmjukades, medan det för många givetvis var till mycket stor fördel. Jag tror icke att det finns någon anledning att så länge kriget varar ta bort det stöd, som en hel del sjömän ha i denna lagstiftning, även om det för en del kan förefalla besvärligt att den finns.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Senander:** Herr talman! De invändningar, som gjorts mot mitt anförande, styrka mig i min uppfattning, att denna lag icke har något som helst existensberättigande. Fröken Hesselgren exempelvis framhöll, att stora summor inbetalats från sjömännens sida i enlighet med denna lag trots att de haft rättighet att utfå en del av sina pengar. Detta förhållande tycks mig tyda på, att lagen är absolut överflödig och att sjömännen mycket väl kunna ta hand om sig själva utan denna förmyndarlag och utan hjälp av människor, som ha ganska liten vilja att förstå sjöfolkets liv.

Vidare säger herr Lundgren, att när kriget tar slut måste lagen bort. Varför måste den det? Om den uppfattningen är riktig, att sjömännen äro en särskild kategori människor, som leva särskilt syndigt och slösa med sina pengar,

Utsträckt tillämpning av lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. (Forts.)

bör väl konsekvensen bjuda att man bibehåller denna lag även efter kriget, då ju sjömännen få ännu mindre pengar att röra sig med än för närvarande.

Herr Lindberg menade, att den stora majoriteten av sjöfolket är skötsam och att lagen egentligen endast har effekt för en mindre del av sjöfolket. Jag kan icke för min del förstå, att man kan stifta en lag bara därför att det finns vissa undantag bland sjöfolket. Skall man lagstifta mot den stora skötsamma majoritetens uppfattning och intresse, denna majoritet, som kan ta vara på sig själv? Om herr Lindbergs mening skulle vara den normgivande för lagstiftningen, varför stiftar man då icke lagar även för andra medborgargrupper i samhället av samma karaktär som denna, för medborgargrupper, där det också finns undantag, som icke kunna ta vara på sig själva eller sina pengar, exempelvis riksdagsmännen, och begränsa deras dispositionsrätt över sina arvoden. Ty nog finns det en del riksdagsmän, som fara ganska vårdslöst fram med sina arvoden om icke i utländska hamnar så här i Stockholm.

Jag kan icke finna att de invändningar, som gjorts mot vår uppfattning, ha något som helst värde, om man ser dem ur synpunkten av att här stiftats en lag för en särskild kategori samhällsmedlemmar som utpekats som osedvanligt misskötsamma personer, vilka icke kunna ta hand om sig eller sina pengar. Denna lag är en undantagslag och därför bör den falla.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Lindberg:** Herr talman! Jag vill bara säga kort och gott till herr Senander, att när kriget är slut och krigsriskersättning icke längre utgår, kommer självfallet denna lag att upphöra av sig själv. Vidare vill jag framhålla, att samhället stiftar lagar även för att skydda sig mot vissa minoriteter inom samhället. Sjöfolket är skötsamt men behöver denna lag som ett skydd mot vissa minoriteter inom sjömanskåren.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 januari 1944 dagtecknad proposition, nr 50, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar; och

2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta motioner. I en i anledning av propositionen inom andra kammaren väckt motion, nr 436, av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå, hade yrkats vissa i motionen närmare angivna ändringar av den föreslagna 1 § i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa slag av yrkessjukdomar. (Forts.)

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; samt

B. att den i anledning av propositionen väckta motionen II: 436 samt motionerna I: 1 och II: 377 måtte anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört och hemställt.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Beträffande sjukpenning åt gengasförgiftade bilförare ha vi i motionen nr 376 anfört, att »för närvarande är praxis, att den gengasförgiftade erhåller sjukpenning från försäkringsanstalten under den tid han är helt arbetsoförmögen, men så snart han anses kunna taga annat arbete än sitt ordinarie upphör utbetalandet av sjukpenningen».

Med hänvisning till denna motivering ha vi föreslagit i motionen nr 377 ett sådant tillägg till 4 § lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, att »arbetare, som på grund av gengasförgiftning av försäkringsföretag eller läkare är anmodad att avhålla sig från arbete som kan föra honom inom gengasförgiftningens riskzon, äger uppbära hel sjukpenning intill dess han av nämnda skada är oförhindrad återupptaga arbetet i sitt dittillsvarande yrke eller erhållit annat lämpligt arbete».

Efter det nämnda motioner väcktes har Kungl. Maj:t i proposition nr 50 föreslagit sådan ändring i nämnda paragraf i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, att arbetare skall kunna erhålla högst hel sjukpenning under den tid han avhåller sig från arbete i det yrke, som åsamkat honom yrkessjukdom. Förslaget innebär en förbättring, vilket med tacksamhet erkännes. Men kvar står ändå frågan: täcker 4 § lagen om försäkringar för vissa yrkessjukdomar det särskilda behov, som uppstått i och med utbredningen av yrkessjukdomen gengasförgiftning? Jag vidhåller påståendet, att det hittills i de allra flesta fallen varit så, att, så snart en gengasförgiftad blivit partiellt friskskriven, med frihet att därefter arbeta i annat yrke än sitt eget, har han blivit avstängd från den halva sjukpenning han enligt 4 § haft rätt till och detta även i de fall han icke kunnat skaffa sig annat arbete. Jag talar på grundval av erfarenheter från många konkreta fall, när jag påstår detta, och jag åberopar här ett uttalande från särskilt sakkunnigt håll, från håll, där man dagligdags praktiskt sysslar med dessa frågor, de gengasförgiftade och deras spörsmål, nämligen Stockholms transportarbetarefackförening. Jag citerar då ett uttalande, som denna fackförening just i dagarna tillställt samtliga riksdagsgrupper, och där det bland annat heter: »År 1942 genomdrevs på initiativ av 'fackförbundens gengaskommitté' en ändring av lagen, därvid kronisk gengasförgiftning blev inrymd under beteckningen 'yrkessjukdom'. Därmed hade man ju räknat med, att ersättningsfrågan skulle vara åtminstone någorlunda löst, men det visade sig snart, att så ej var fallet.

Ett belysande exempel därpå är följande: en gengasförgiftad, som blivit sjukskriven och i anslutning därtill erhållit ersättning från riksförsäkringsanstalten, blev efter 14 dagar friskskriven såtillvida, att han fick börja arbeta. Han blev emellertid förbjuden att vistas i gengasmättad miljö, varför han sålunda inte kunde återgå till sitt yrke igen. Följden därav blev att han kastades ut i arbetslöshet, samtidigt som ersättningen från riksförsäkringen blev indragen.»

Gengasförgiftad har hittills faktiskt i ytterst ringa utsträckning — enligt uppgift utgöra undantagen 10 à 15 fall — fått del av de förmåner, som tillförsäkras arbetarna i 4 § lagen om försäkring för vissa yrkessjuk-

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m. (Forts.)

domar. Varpå beror nu detta? Så vitt jag förstår beror det på att läkarna ännu icke den dag som i dag är erhållit några som helst föreskrifter om att de skola underrätta försäkringsanstalt om de fall, där de finna det nödvändigt att föreskriva i gengasförgiftning insjuknad att avhålla sig från arbete i sitt yrke. Detta måste bero på förbiseende.

I fråga om yrkessjukdomarna blyförgiftning och stendammslunga, för vilka 4 § lagen om försäkring mot yrkessjukdomar är tillämplig på samma sätt som i fråga om gengasförgiftning, är sådan uppgiftsskyldighet för läkare föreskriven i kungl. kungörelsen den 2 december 1938, men motsvarande skyldighet är icke föreskriven vid fall av gengasförgiftning. Följaktligen lämnas en gengasförgiftad, som avstängts från sitt arbete, utan sjukpenning även i de fall, där försäkringsanstalten vid prövning av fallet eljest skulle ha tillerkänt honom sådan ersättning, detta dock såvida inte den försäkrade på eget initiativ förskaffar sig intyg eller läkare — utan att ha ålagts sådan skyldighet — lämnar dylikt intyg till försäkringsanstalten.

De uppfattningar, som jag här uttalat, stödjas också av i saken insatta läkare, med vilka jag haft tillfälle att samtala. Jag anser att det är ett oförlåtligt förbiseende av dem, som ha ansvaret för dessa frågor, att månad efter månad underlåta att vidtaga åtgärder på området. Det var ju för ett par år sedan, som gengasförgiftningen blev införd som yrkessjukdom. Att låta det gå så långt som till dags dato, utan att denna fråga ordnas på ett riktigt sätt, anser jag vara fullkomligt orimligt. Utskottet tycks emellertid vilja göra gällande, att denna fråga skulle vara ordnad på ett tillfredsställande sätt. Jag anser att utskottet icke så lättvindigt borde ha avvisat vårt förslag om införande av specialföreskrifter vid gengasförgiftning. Jag anser att utskottet denna gång lika väl som många gånger tidigare tagit ställning till denna fråga endast efter en blick i de papper, som föreläggas utskottet. Utskottet tager inte ställning till frågan efter ha studerat de praktiska verkningarna av utav utskottet godkända lagparagrafer.

Jag uttalar emellertid den förhoppningen, att man i socialdepartementet skall uppmärksamma denna fråga och tillser att 4 § i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar blir något annat än en tom föreskrift utan praktiska verkningar. Antalet gengasförgiftade personer ökar dag för dag bland de 250 000 människor i detta land, som arbeta inom denna yrkessjukdoms riskzon. När det gäller arbetsplatser, där risk föreligger för yrkessjukdomarna stendammslunga och blyförgiftning, äro periodiska läkarundersökningar föreskrivna. Så är emellertid icke fallet beträffande gengasförgiftning, trots att, eller kanske just på grund av att i detta fall sjukdomen kan drabba flera hundra tusen arbetare i landet. Inte ens för bussförare ha de för saken intresserade lyckats få genomfört periodiska läkarundersökningar, trots att särskilt bussförare riskera trafikanternas liv och lem genom att inte stå under en fortlöpande läkarkontroll. Kampen mot gengasfaran återkommer dock senare under denna riksdag i ett större sammanhang. Jag skall därför inte nu mera orda i denna fråga utan i stället övergå till att beröra yrkandena i den av mig och herr Hagberg i Luleå avgivna motionen nr 436.

Den princip, på vilken lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar bygger, definieras i Kungl. Maj:ts proposition nr 50 till innevarande riksdag på följande sätt: »Lagen bör avse endast sådana sjukdomar, vilka utan större svårighet kunna ledas tillbaka till arbetet eller därmed sammanhängande förhållanden. På grund härav måste uteslutas dels sådana yrkessjukdomar, som icke i regel kunna tillräckligt tydligt skiljas från andra åkommor, och dels sådana sjukdomar, vilka kunna uppkomma både till följd av inverkan av ar-

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa slag av yrkessjukdomar. (Forts.)

betsförhållandena och av andra orsaker utan att uppkomstsättet i det speciella fallet med tillräcklig grad av säkerhet låter sig fastställa.» På grundval av dessa principer har man uppgjort en förteckning över de sjukdomar, som berättiga till ersättning, samt över de olika slag av verksamheter, i vilka sjukdomarna måste vara ådragna för att ersättningsrätt skall uppkomma. Andra lagutskottet har uttryckt dessa förhållanden med följande ord: »En sjukdom, som ej är upptagen i denna förteckning, medför icke rätt till ersättning, även om i det särskilda fallet kan ledas i bevis, att sjukdomen uppkommit på grund av arbetet.» En hårdare dom över en lag kan inte gärna bli uttalad än den som är det faktiska innehållet i detta lagutskottets eget uttalande. Det hjälper alltså inte att bevisa att arbetet orsakat sjukdomen. Man måste därtill ha ådragit sig densamma under alldeles särskilda former, och sjukdomens namn skall ovillkorligen finnas upptaget i de stela paragraferna i lagen. Eljest föreligger ingen ersättningsrätt.

Det ges ingen plats för förnuft eller humanitet i dylik svensk sociallagstiftning. Endast för att en sjuk människa inte i undantagsfall skall kunna av misstag erhålla sjukpenning, förvägrar man tusen och åter tusen arbetare rätten att erhålla ersättning, sedan deras arbete stulit deras hälsa. Det är en själlös och grym byråkrati, som har greppet över dylik sociallagstiftning. Varje riksdagsledamot, som intresserar sig för sina medmänniskors lidanden och svårigheter, måste med lätthet kunna konstatera, att den svenska sociallagstiftningen beträffande försäkring för olycksfall i arbete samt yrkessjukdomar är en skandal. Denna lagstiftning borde omedelbart byggas om från grunden. Hur skall det dock vara möjligt att uppnå ett dylikt önskvärt resultat, när det är så svårt att få rättelse ens i detaljer, där orimligheterna i det nuvarande tillståndet ligga i alldeles särskilt öppen dager?

Jag kan här endast nämna som exempel vårt förslag i motionen om att slakteriarbetare, lantarbetare, kreatursskötare och fiskare skola upptagas som ersättningsberättigade, när de till följd av sitt arbete drabbas av Weils sjukdom. Veterinärer, personal vid laboratorier, stjärnsystrar och kontrollassistenter, sysselsatta med husdjursskötsel, ha redan denna rätt till ersättning. Beträffande slakteriarbetare, lantarbetare, kreatursskötare och fiskare anför utskottet emellertid, att det skulle möta alltför stora svårigheter att tillfredsställande härleda sjukdomen från ett visst arbete. Om en stjärnsyster råkar ut för denna sjukdom, kan man konstatera, om den härrör sig från hennes arbete eller inte. Om däremot en djurskötare råkar ut för samma sjukdom, skulle det vara alltför svårt att kunna konstatera detta. Jag kan omöjligen förstå, varför denna skillnad skall föreligga. Vidare om en veterinär råkar ut för denna sjukdom, kan man också konstatera, om denna härrör sig från hans arbete eller ej. Så skulle däremot ej vara fallet, om en slakteriarbetare råkade ut för denna sjukdom, trots att slakteriarbetarna äro utsatta för de största riskerna att bli lidande av denna sjukdom. För att belysa orimligheten av de gällande bestämmelserna skall jag här återge utdrag ur ett läkarintyg, som stadsläkaren Ivar Lundin i Kristianstad avgivit. Detta intyg lämnar en typisk skildring av orimligheterna i den nuvarande lagstiftningen. Intyget är utfärdat beträffande slakteriarbetaren Seve Albert Carlsson, anställd å Kristianstad-Blekinge slakteriförening i Långebro. Intyget berör därjämte två andra fall, nämligen charkuteristerna Sven Johansson och Ragnar Glad. Ett av dessa fall hade dödlig utgång. Läkaren skriver i sitt utlåtande, som är daterat den 30 december 1943, bland annat följande: »Den 30 oktober inlades Carlsson på lasarettet i Kristianstad och vårdades där under diagnos Weils sjukdom till och med den 17 november. Carlsson är fortfarande sjukskriven.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m. (Forts.)

Den 2 oktober 1942 avled charkuterist Sven Johansson av Weils sjukdom efter att ha blivit biten av en råtta inom samma slakteri, där Johansson också var anställd. På grund av det som inträffat, företog jag en ingående inspektion av slakteriets lokaler den 2 november 1943. Härvid framkom, att Glad och Carlsson haft samma arbete. Deras arbete bestod i att klyva oxhuvuden för att uttaga hjärnan. Härvid revo de sig ofta på händerna. Carlsson hade vid mitt första besök ett skärsår vid vänstra pekfingrets bas, som han uppgav att han fått under arbetet. Ovannämnda oxhuvuden förvarades i ett rum, till vilket råttorna hade fritt tillträde. Tillfälle fanns således för oxhuvudena att bli infekterade. Vid mitt besök hade huvudena flyttats till annan plats på arbetarnas eget initiativ, då de voro rädda för att bli sjuka och då det är praktiskt taget omöjligt att utföra ovannämnda arbete utan att skada händerna. Å flera platser inom slakteriet iakttogs spillning efter råttor, varför jag fick den bestämda uppfattningen, att råttor i talrik mängd förekommo inom slakteriet. Åtgärder mot dessa ha nu vidtagits. Min personliga och bestämda uppfattning är, att Carlsson ådragit sig Weils sjukdom i sitt arbete som slaktare inom KB:s slakterilokaler, och vid en undersökning, som jag företagit, har intet framkommit, som talar emot ett sådant antagande.»

Är nu detta en yrkessjukdom eller icke för dessa personer? Nej, enligt lagen är det icke någon yrkessjukdom för dessa slakteriarbetare, allenast därför att de bära titeln slakteriarbetare. Hade de titulerats veterinärer, hade den sjukdom, som de drabbats av, benämnts yrkessjukdom. Är det någon rim och reson i en dylik lagstiftning? Trots dylika uppenbara fall av orimlighet säger emellertid utskottet, att det icke vill ha någon ändring. Slakteriarbetaren Carlsson och hans olycksbröder äro således icke berättigade att få någon ersättning för denna sjukdom. Det faktum, att de ådragit sig sjukdomen genom att plocka ur oxhuvuden, medför icke, att de få rätt till ersättning. Däremot skulle en veterinär, som ju alls icke har dylik för ifrågavarande smitta utsatt sysselsättning, äga rätt till ersättning. Om dylika saker bekymrar sig icke ett riksdagens utskott. Jag kan inte lämna någon annan rimlig förklaring till utskottets förevarande ståndpunkt, än att det i utskottsreglementet icke fanns någon föreskrift om att utskottet skall begagna sunt förnuft.

Vi ha vidare i vår motion hemställt om att vanadin, terpentin, kalk och cement skola upptagas i förteckningen över de ämnen, som skola anses åstadkomma yrkessjukdomar. Landsorganisationen, som representerar över en miljon svenska arbetare, har uppställt samma krav, men utskottet säger nej. Utskottet har motiverat sin avvisande hållning under hänvisning till att dessa frågor för närvarande utredas och undersökas. Det bolag, som producerar den sjukdomsalstrande vätskan terpentin, håller just på med försök att få fram en terpentinsort, som icke skall bli sjukdomsalstrande. Detta har varit ett av de främsta skälen till att utskottet förklarat sig för närvarande icke böra tillstyrka, att de av oss i motionen föreslagna ämnena skola upptagas i förteckningen. Det förvånar mig, att utskottet icke tagit initiativ till en utredning om hur råttor skola utfodras för att inte bli spridare av smitta till Weils sjukdom. Utskottet skulle nämligen då ha kunnat åberopa denna utredning som skäl mot de i motionen framförda synpunkterna. Det måste anses vara lika vettigt att åberopa ett sådant skäl som att nu hänvisa till att det bolag, som tillverkar terpentin, har igångsatt en utredning om en terpentinsort, som skall vara ofarlig.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den av mig och herr Hagberg i Luleå väckta motionen nr 436, som just berör de av mig nu påtalade olika frågorna angående Weils sjukdom och

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m. (Forts.)

de särskilda sjukdomsalstrande ämnena vanadin, terpentin, kalk och cement.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Jag vill först och främst uttala min glädje över att förevarande kungliga proposition nu upptagit en väsentlig utvidgning av lagen om försäkring för yrkessjukdomar. 1940 begärde riksdagen en utredning angående skrivkramp och därtill hörande sjukdomar. Det verkställdes en mycket vederhäftig utredning, vilken resulterade i att man nu fått med hela raden av sjukdomar, som ha med muskelsjukdomar att skaffa. Jag anser att detta innebär ett stort steg framåt. Vi måste emellertid komma ihåg, att yrkessjukdomsförsäkringen har många svårigheter att kämpa mot. Det är inte endast Sverige, som enligt vad här anförts av herr Persson i Stockholm skulle vara så efter sin tid, utan samma är förhållandet i så fall även i övriga delar av världen. Sverige har säkerligen för närvarande en av de längst gående lagstiftningarna på detta område. Den svenska lagstiftningen är åtminstone fullt jämställd med den schweiziska och ett par andra länders lagstiftning, som så småningom fått en allt större omfattning.

Herr Persson i Stockholm fällde många bittra ord om denna lagstiftning, och jag måste erkänna, att det i och för sig kan vara berättigat att göra så. Man kan nämligen säga att vi långt ifrån äro framme vid målet. Vi ha emellertid försökt att undan för undan efter grundliga utredningar bygga ut denna lagstiftning. Jag kan nämna ett exempel på hur myndigheterna därvidlag ha förfarit. När lagen framlades, ansågs sjukdomen silikos eller stendammsjukan inte böra hänföras till kategorien yrkessjukdomar, då det inte fanns tillräckliga bevis för att klarlägga, om sjukdomen uppstått av arbetet eller ej. Medicinalstyrelsen förklarade därför, att man på läkarvetenskapens dåvarande ståndpunkt inte kunde hänföra denna sjukdom under gruppen yrkessjukdomar. Endast ett år därefter hade man emellertid kommit fram till en undersökningsmetod, som gjorde det möjligt att konstatera, om det verkligen var arbetet, som åstadkom den tuberkulosliknande sjukdomen eller ej. Man kunde nämligen konstatera detta med användande av röntgen. På liknande sätt har man undan för undan försökt komma fram till fullständiga bevis för att en sjukdom är förorsakad av arbetet.

Herr Persson i Stockholm ifrågasatte — liksom åtskilliga för dessa frågor intresserade personer tidigare ha gjort — att man skall gå en annan väg än den vår lagstiftning nu slagit in på, nämligen att helt enkelt säga, att alla sjukdomar, som förorsakas av arbete, skola hänföras under denna försäkringsform. Denna princip har emellertid intet land helt och hållet vågat sig på. Det blir nämligen så stora svårigheter att bevisa, att en sjukdom verkligen härleder sig från arbetet i de fall, där man inte har några möjligheter att faktiskt fastställa detta. Utskottet har emellertid varit så intresserat av att försöka gå fram denna väg, att vi haft mycket ingående diskussioner med experter på området för att försöka bygga vidare på deras erfarenheter. Vi ha således i utskottet alls icke, som herr Persson i Stockholm velat göra gällande, endast suttit i utskottet och tittat i papper, utan vi ha haft kontakt med den praktiska sakkunskapen. Dessa överläggningar med sakkunskapen ha resulterat i att utskottet i sitt utlåtande pekar på att den föreslagna metoden skulle vara utomordentligt lämplig, när det gäller ett särskilt område av skjukdomar, nämligen hudsjukdomar, där man har ett begränsat område att hålla sig till. I dessa fall skulle man således gå ut ifrån själva sjukdomen och sedan bevisa, att den åstadkommits på grund av arbetet.

Jag är något förvånad över den bitterhet, varmed herr Persson i Stockholm

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m. (Forts.)

utmålade utskottets arbete på detta område. Såvitt jag förstår, har utskottet i väsentliga avseenden tillmötesgått vad som i motionen begärts. Vi ha inte kunnat göra detta på det sättet att vi tagit in de i motionen föreslagna särskilda ämnena i förteckningen i lagens första paragraf, men vi ha framhållit, att man måste gå vidare på den föreslagna vägen, och vi ha pekat på att det framför allt är två ting, som komma att ganska mycket påverka frågan om yrkessjukdomarna. Sålunda har utskottet hänvisat till den obligatoriska sjukförsäkringen, genom vilken man kan erhålla ett ekonomiskt stöd för den sjuke, även innan man hinner fastställa, att sjukdomen härleder sig från arbete. Utskottet har även pekat på att den kommitté, som nu arbetar på arbetarskyddets omläggning, troligen kommer att begära en mycket omfattande läkarexpertis, när det gäller arbetslivet. På det sättet får man större möjligheter att lära sig förstå yrkessjukdomarna och bekämpa dem. Kampen mot yrkessjukdomarna måste bedrivas på två vägar. Den ena är att försöka vidtaga sådana anordningar på arbetsplatsen, att ingen blir angripen av sjukdomen. Men om man inte har lyckats förhindra detta, får man gå den andra vägen och ge det behövliga ekonomiska stödet.

Jag måste emellertid säga att vi — icke annat än jag kan förstå, och jag har varit i tillfälle att under många år följa denna fråga — i alla fall kommit ett stycke på väg mot lösningen av uppgiften. För dem som syssla med dessa undersökningar står det emellertid alldeles klart, att vi ännu icke mena oss vara framme vid något slutresultat. Detta framgår bland annat av att vi gång på gång utöka lagen, d. v. s. bygga vidare på den lag som finnes. När det gäller t. ex. den omtalade Weils sjukdom säga medicinalstyrelsen, riksförsäkringsanstalten och statens institut för folkhälsan, som sysslat med undersökningar av denna sjukdom, att den i vårt land icke är vanlig, ehuru den likväl förekommer då och då, och att det är mycket svårt att fastställa, om det är yrkesarbetet eller andra inflytanden, som förorsaka sjukdomen. Detta skall emellertid bli föremål för vidare undersökningar, förklaras det. Med tanke på den utvidgning av lagens verkningsområde som nyligen skett, hyser jag för min del stora förhoppningar om att man på olika områden verkligen skall kunna ytterligare utvidga denna lag. Jag tror att den gjort nytta på de områden, för vilka den hittills varit gällande, inte minst på grund av att läkarna på ett helt annat sätt ha blivit uppmärksamgjorda på sjukdomar, som ha sammanhang med yrkesarbete, med anledning av att understöd skall utgå vid vissa av dessa sjukdomar.

Jag kanske också får säga några ord om gengasen, som den föregående talaren berörde. Det gäller här ett område, där det intensivt arbetas på att försöka finna medel som dels kunna förhindra att sjukdomen uppstår och dels kunna bota densamma. Så vitt jag förstår måste man i detta sammanhang kunna använda sig av § 4 i lagen i ganska stor utsträckning, och sedan man fått den hjälp som här är föreslagen höjd från halv sjukpenning till hel sådan, medför detta naturligtvis att resultatet blir bättre.

Jag vill sålunda understryka, herr talman, att vi här ha att göra med ett område, med vilket vi visst inte äro på något sätt färdiga och där man alltjämt måste gå vidare för att förbättra och utvidga. Men just på grund av den vilja att gå vidare, som förefinnes på detta område, anser jag mig, herr talman, med fullt lugn kunna yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Fröken Hesselgren betygade, att det arbetas intensivt när det gäller gengassjukdomar. Ja, det tror jag också. Men det arbetas mest intensivt och av de starkaste krafterna på att förhindra

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m. (Forts.)

en lösning av frågan, och tar man inte i med hårdare medel, inte minst från riksdagens sida, i fortsättningen än vad man gjort hittills, lär det väl bli så, att man lyckas förhindra en lösning av frågan, tills gengasen kan avlösas av bensindrift. Det är väl antagligen dit man syftar.

Fröken Hesselgren säger vidare, att vi ännu inte hunnit dit vi vilja komma på detta område. Jag vill bara ställa frågan: när skall man nå det mål man har uppställt med den takt man använder och som kommit till synes i utskottsutlåtandet och när man inte är beredd att ta ställning till fullständigt självklara frågor?

Och så till sist: fröken Hesselgren kan inte förstå bitterheten hos mig. Jag vill bara säga, att när man som jag gör lever sitt liv i intim kontakt med sin egen klass och märker de svårigheter arbetarna möta på områden som exempelvis detta, blir man bitter, när man finner, hur de som ha hand om arbetarnas ekonomiska och sociala intressefrågor göra allt vad de kunna för att resonera sig bort ifrån ett positivt ställningstagande till dessa frågor. Det är nämligen vad jag anser att man gör med utskottsutlåtanden av det slag, som så ofta komma ifrån lagutskotten och där man inte bryr sig om huruvida man skriver konsekvent eller inte — det gäller bara att resonera sig fri från ögonblicket. Det är den taktiken som jag tycker att man kunde sluta med från riksdagsutskotten överhuvud taget.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II:436 bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till ett företag, avseende reglering av vattenståndet i sjön Lången för torrläggning av vattenskadade marker inom Skee, Näsinge och Lommelands socknar av Göteborgs och Bohus län;

nr 14, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder till främjande av täckdikningen i Norrland;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1—3 §§ lagen den 26 maj 1933 (nr 231) om utrotande av berberis å viss mark.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående utredning om möjligheterna att förbättra det svenska folkets simkunnighet och att införa bestämmelser om obligatorisk simundervisning för landets skolungdom; och

nr 2, i anledning av väckt motion angående möjliggörande för elev, som lämnat folkskolan utan att hava erhållit avgångsbetyg, att senare erhålla sådant betyg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen dessa beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 9.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av motion angående utredning om det erforderliga antalet läkare vid av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

otion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 423, hade herr Janson i Frändesta m. fl. föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om åtgärder för utvidgning av frikretsarna runt varje telefonstation till ett område med fyra kilometers radie och dels om en utvidgning av taxeområdena för fria samtal till att omfatta områden av ungefär länens storlek.

Utskottet hemställde, att motionen II: 423 icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Hansson* i Skediga.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Det har flera gånger motionerats om förbättringar i telefonförhållandena ute på landsbygden. Vid 1941 års riksdag väckte jag tillsammans med herr Carlsson i Bakeröd en motion i frågan, och vid 1942 års riksdag framlade herr Carlsson i Bakeröd m. fl. en motion i samma ärende. De välvilliga uttalanden, som ständigt ifrån utskottens sida göras i dessa frågor, bli emellertid aldrig mera än välvilliga uttalanden och leda inte till något resultat. Vid 1935 års riksdag var ärendet också uppe till behandling, och ett beslut fattades då att utvidga frikretszonerna på landsbygden.

Trots att nio år förflutit sedan dess har telegrafstyrelsen ännu inte kunnat förverkliga det riksdagsbeslut, som då fattades. De kostnader, som bli en följd av de små frikretsarna, medverka till att landsbygden även när det gäller telefonväsendet blir mycket illa ställd i jämförelse med städerna. Som exempel kan anföras, att landsbygden per 1 000 invånare har 96 telefoner, medan man i Stockholm har 445 telefoner på tusentalet invånare. Medeltalet för hela landet utgör 160 och för landets städer utom Stockholm 209.

I detta sammanhang äro vi åter inne på ojämnheterna i bekvämlighetsavseende mellan stad och landsbygd. Telefonen har ju till uppgift att på ett snabbt sätt överbringa meddelanden om uppkomna behov. Jag skall med ett litet exempel illustrera vilka olägenheter telefonbristen ute på landsbygden kan innebära. Då jag vid ett tillfälle efter ett föredrag åkte hem sent på kvällen, kom en person springande ifrån en gård vid vägen. Han såg på håll att någon kom med bilskjuts och viftade som tecken på att vi skulle stanna. Ett sjukdomsfall hade inträffat i ladugården, vilket krävde omedelbar veterinärhjälp, men telefon fanns inte på mindre avstånd än en halv mil från gården. Som tur var passerade vi förbi, och han kunde därför be oss åka till en veterinär och skaffa

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

honom hjälp, vilket vi också gjorde. Jag talade vid mannen senare, och han omtalade då att tack vare att veterinären kom ut till honom kunde han rädda sig från den förlust, av vilken han annars skulle ha drabbats.

Då telefonerna i städerna, där behovet inte ens tillnärmelsevis kan jämföras med det som råder på landsbygden, äro så lättåtkomliga och billiga, tycker jag man skulle kunna åstadkomma en jämnare fördelning av kostnaderna mellan stad och land på detta område. Men detta ställer man sig ovillig till. Telegrafverket uttalar sig så välvilligt i denna fråga, att man skulle tro, att det verkligen ligger en ärlig vilja bakom dess yttrande. Men enligt den uppfattning jag har fått är det inte på det sättet, ty handlingarna visa åtminstone inte detta. Om det skulle komma därhän, att städerna och landsbygden skulle dela kostnaderna lika för telefonväsendet, tror jag inte, att det skulle bli så ofantligt stor skillnad i utgifter.

Telegrafstyrelsen räknar med att för förbättring av telefonväsendet ute på landsbygden skulle krävas 10—15 miljoner kronor, vartill skulle komma ökade driftkostnader och minskade inkomster. Kontentan av det hela är, att det är kostnaderna som bli avgörande för ställningstagandet. Det finns annars goda skäl för en fördelning mellan stad och land av den gemensamma bördan för telefonväsendet. Ty var och en som talar i telefon talar väl inte för sig själv — han måste väl ha någon motpart i andra ändan på tråden, och det kan lika väl vara någon ute på landsbygden.

I föreliggande motion liksom även i tidigare motioner från vår sida ha förslag framförts om att utvidga frikretsarna på landsbygden. När som jag nyss sade telegrafverket inte mäktat att på nio år genomföra 1935 års riksdagsbeslut i frågan, finns det ju skäl att antaga, att om riksdagen skulle besluta frikretsar på 5 kilometer i stället för nuvarande 2 kilometer, det säkerligen med den nu rådande takten inom telegrafstyrelsen skulle gå åt en hel mansålder att verkställa någonting sådant. Nu skyller man på bristen på arbetskraft, och man skyller på bristen på materiel. Beträffande arbetskraften vill jag säga, att det ju råder brist på arbete på många håll, och vad materielen beträffar vill jag verkligen ställa frågan: går det åt mera materiel om jag har ett frikretsområde på 5 kilometer än om jag har ett på 2 kilometer? Jag kan inte finna detta, ty telefonapparater och ledningar finnas ju i alla fall. Det är en svag ursäkt, som här kommer till uttryck.

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden längre vid denna sena timme. Det är emellertid beklagligt att de utskott som behandlat denna fråga, trott på telegrafstyrelsens uttalande och skrivit, att man inte kan gå till någon positiv handling. Heder åt 1935 års riksdag, som gjorde ett uttalande och fattade ett beslut om utvidgning av frikretsarna! Att sedan inte telegrafstyrelsen fullföljt detta beslut är åtminstone inte den riksdagens fel. Man skulle väl åtminstone nu kunna vänta, att det skulle bli något bättre förhållanden för landsbygdens vidkommande, sedan behovet av åtgärder mot landsbygdens avfolkning blivit uppenbart. Trots att fördelningen är sådan, att 96 personer på 1 000 inneha telefon på landsbygden mot 445 på samma antal i Stockholm, skola vi i alla fall ha klart för oss, att behovet av telefon på landsbygden är större än i städerna. Men det är just kostnaderna som lägga hinder i vägen för att åstadkomma en förbättring i förhållandena. Det blir väl till sist så, att landsbygdens invånare komma till staden allihop, och då kanske det är bra, att vi har det billigt där och dyrt på landsbygden, där det inte blir något folk.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Det förhåller sig ju på det sättet, att kundavgift eller abonnentavgift för telefon utgår efter samma grunder

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

såväl i staden som på landet. Mot denna avgift kunna således ur landsbygdens synpunkt inga invändningar riktas.

Telefonförhållandena på landsbygden äro emellertid betungande i ett par andra avseenden. Dels måste en abonnent, som bor mer än två kilometer från telefonstation, själv hålla ledning från denna 2-kilometersgräns, och dels tvingas han att använda sig av interurbana samtal i mycket större utsträckning än vad som är nödvändigt i städerna. Dessa två faktorer tillsammantagna betyda, att telefonkostnaderna för landsbygdsabonnenterna bli avsevärt mycket större än motsvarande kostnader för abonnenterna i städerna. Man behöver bara tänka på att i en stad som Stockholm — det gäller väl också för andra större städer — bo måhända större delen av abonnenterna på ett avstånd av mer än 2 kilometer från varandra och kunna telefonera sinsemellan utan att behöva erlägga några extra avgifter.

Härtill kommer ytterligare den olägenheten att det på landsbygden — till och med i ett så centralt beläget och till bebyggelsen så koncentrerat landskap som Södermanland — finnes områden, som inom sin krets inte ha någon stad. Detta innebär, att varje samtal, som personer som bo inom vissa områden i Södermanland ringa till en stad, belägges med interurbanavgift.

Nu har ju utskottet i stor utsträckning baserat sitt utlåtande på telegrafstyrelsens yttrande, och jag vill gärna konstatera, att såväl utskottet som telegrafstyrelsen har redovisat en välvillig inställning till frågan, vilket också herr Hansson i Skediga medgav. Jag kan emellertid inte riktigt dela hans uppfattning rörande resultatet av telegrafverkets inställning när det gäller dessa frågor. Skall man vara rättvis får man nog säga, att mycket har blivit gjort på detta område. När det gäller så dyrbara anstalter som utbyggande av frikretsarna o. s. v. måste det faktiskt vara rimligt att en viss tid förflyter innan det hela blir färdigt. Detta hindrar mig emellertid inte från att komma fram till den slutsatsen, att takten när det gäller landsbygdens förseende med telefoner och nedbringandet av kostnaderna där för desamma är för långsam.

Beträffande det fortsatta utbyggandet av frikretsarna hänvisar telegrafstyrelsen till materielsvårigheterna och säger att frågan ligger under utredning i telegrafstyrelsen. Av denna anledning avstyrker man nu ett positivt beslut ifrån utskottets sida. Beträffande materielsvårigheterna ha vi naturligtvis nu en besvärlig situation, och där får man böja sig för de argument som framföras. Men å andra sidan skulle ju ett positivt beslut om utvidgande av frikretsarna till 4 kilometer, som i motionen begärts, inte behöva effektueras i raskare takt än materieltillgången tilläte. Det vore i alla fall för landsbygden uppmuntrande, om ett sådant beslut kunde tillkomma så snart som möjligt.

Beträffande taxeområdena för fria samtal har man i motionen tänkt sig, att dessa skulle kunna utvidgas till att omfatta ett län eller någonting i den stilen. Detta motsätter sig telegrafstyrelsen direkt och anser att kostnaderna för en sådan åtgärd skulle bli så pass höga, att det skulle inverka menligt på telegrafverkets finanser, eller också att man skulle få kompensera en sådan utvidgning genom att höja telefonavgifterna. Detta anser man lätt skulle kunna minska antalet abonnenter. På den punkten har jag samma uppfattning som herr Hansson i Skediga, att man får nog inte riktigt föra resonemanget på det sättet. Skall den inställning som vi nu ha — ganska allmänt förefaller det — att landsbygden på olika vägar och i olika hänseenden skall tillgodoses, så att vi få folket att bo kvar ute på landet, medföra något resultat, måste man även dra konsekvenserna av densamma. Dessa konsekvenser äro, att även om det skulle belasta tättbebyggda orter kan det inte hjälpas att man måste göra vissa uppoffringar för att föra ut de bekvämligheter, som städerna bjuda, på landsbygden i tillräckligt stor omfattning.

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

Trots att jag, herr talman, erkänner såväl utskottets som telegrafstyrelsens välvilliga inställning till frågan, tror jag dock att det för dess snabba lösning är ganska nödvändigt, att riksdagen nu gör ett positivt uttalande i saken. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den i detta ämne väckta motionen.

Herr **Carlsson** i Bakeröd: Herr talman! Då jag tidigare varit motionär i denna fråga ber jag trots den sena timmen att få besvära med ett par ord.

Det finns säkerligen ingen, som förnekar att telefonväsendet på landsbygden har förbättrats under de senare decennierna, men detta är ju en ganska naturlig följd av utvecklingen på alla andra områden. Man får också komma ihåg, att telefonen blivit en nödvändighetsvara också på landsbygden av helt annan och större betydelse än vad tidigare var fallet. Det är kanske också den omständigheten, att telefonen på landsbygden är så oumbärlig, som gjort att bristerna framträda tydligare än vad som möjligen annars skulle ha varit fallet.

När man själv bor i en bygd, där det visserligen finns telefon på de allra flesta gårdarna men där man i vissa fall icke kan ringa till närmaste granne utan att behöva betala periodavgift, då har man nog en smula svårt att anse detta system vara tillfredsställande.

Vad som här år efter år påtalas är ju den skillnad i fråga om kostnaderna för telefon, som råder mellan den egentliga landsbygden och de mera tätbebyggda samhällena och städerna. Denna kostnadsskillnad gäller såväl anskaffningskostnaden som den årliga avgiften. Av telegrafstyrelsens eget utlåtande framgår ju, att det ännu finns 26 stycken växelstationer, som helt och hållet sakna frikrets, och att landsbygdens telefonabonnenter ännu få betala ledningshyra för 111 000 km ledning. När man ser detta har man svårt att tro, att telegrafverket verkligen gjort allt vad som under nuvarande förhållanden kan göras för att skapa likställighet på detta område.

Om man studerar Stockholmsdelen av rikstelefonkatalogen finner man, att över 180 växelstationer tillhöra Stockholms fritrafiksområde. I min hembygd finns det många abonnenter, som icke kunna ringa vare sig till provinsialläkare eller distriktsveterinär utan att betala särskild periodavgift. Samma sak gäller, om man vill ringa till slakteriet eller mejeriet eller centralföreningen, ja, det finns faktiskt abonnenter, som icke kunna ringa till pastoratets kyrkoherde, exempelvis i ett expeditionsärende, utan att få betala sådan avgift.

Det är under sådana förhållanden icke så underligt, om man från landsbygdshåll frågar sig, om telegrafstyrelsen verkligen har gjort vad som kan göras för att övervinna de svårigheter, som styrelsen anför när det gäller förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. Man tycker nog, att någon förbättring i fråga om områdena för avgiftsfria samtal skulle kunna åstadkommas. Även om man icke vill helt tillmötesgå motionärernas önskan, som ju närmast går ut på att dessa områden skulle få ungefär länens storlek, skulle man kunna tänka sig en räjong omkring varje växelstation, som omfattar några växelstationer åt alla håll. Därmed skulle åtminstone de allra värsta olägenheterna falla bort.

Nu kan man givetvis säga, att detta är frågor, som kunna lösas genom framställning till telegrafstyrelsen i varje särskilt fall, men man löser icke landsbygdens telefonfråga genom att eventuellt få rättelse i något enstaka fall. För övrigt är det ganska tvivelaktigt, om en sådan framställning leder till resultat. Hur även verkliga småsaker därvidlag kunna stöta på svårigheter skall jag be att få belysa med ett exempel.

Vid en hållplats på Bohusbanan 7 km från en militärförläggning finns det

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

icke någon telefon. Man kan således icke från denna järnvägsstation per telefon komma i förbindelse med yttervärlden. Vid denna station förekommer en ganska stor trafik. Det är intet ovanligt alls, att man där vissa dagar säljer biljetter för mellan 2 000 och 3 000 kronor. En resande, som kommer till denna plats, exempelvis på kvällen för att därifrån fortsätta sin färd landsvägen, har ingen möjlighet att få tag i en bil, trots att närmaste bilstation icke ligger mer än 3 km därifrån, därför att det icke finns telefon på järnvägsstationen. Framställningar ha gjorts både till telegrafstyrelsen och till järnvägsmyndigheterna men hittills utan resultat. När man hos telegrafverket begär att åtminstone få en telefonautomat, varmed följer betalning för varje samtal, fordrar man från det hållet att det skall ställas säkerhet för att apparaten kommer att ge en viss minimiinkomst.

Det är exempel av detta slag som gör, att man ställer sig tveksam beträffande telegrafverkets goda vilja, när det gäller att förbättra landsbygdens telefonväsende. Åtgärder från riksdagens sida äro därför i hög grad befogade. Telefonen är, som jag nämnde, icke minst för landsbygden av den allra största betydelse, men de nuvarande förhållandena kunna på intet sätt sägas vara tillfredsställande. Det är med verklig tacksamhet som jag tar fasta på utskottets yttrande, när det framhåller önskvärdheten av att indelningen i taxeområden underkastas en fortlöpande granskning och justering i syfte att uppnå smidigare anknytning till de olika orternas och områdenas ekonomiska och sociala liv. Jag tror emellertid knappast, att denna önskan kommer att förverkligas inom rimlig tid, om icke åtgärder från Kungl. Maj:ts sida vidtagas för att påskynda erforderliga reformer. Jag anser följaktligen, att en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende hade varit på sin plats.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här har gjorts av reservanten.

I detta anförande instämde herr *Johansson* i Torp.

Herr **Ljungberg:** Herr talman! Först och främst måste jag uttrycka min förvåning över de överdrifter, till vilka herr Hansson i Skediga enligt min uppfattning gjorde sig skyldig till, när han talade om hur telegrafstyrelsen hade effektuerat 1935 års beslut, som ju innebar att frikretsar med minst 2 km radie skulle anordnas vid alla telefonstationer oavsett abonnentantalet. Det finns i föreliggande handlingar redovisat huru härmed förhåller sig. Det framgår sålunda av tabellen på s. 6 i utskottets utlåtande, att vid ingången av år 1936, då det fanns sammanlagt 4 880 central- och växelstationer, voro därav 1 233 stycken utrustade med frikrets om minst 2 km. Däremot voro 2 485 helt utan frikrets. Vid ingången av innevarande år utgjorde summan av central- och växelstationer 6 671, och allesammans med undantag av 39 stycken hade frikrets om minst 2 km. Man måste sålunda konstatera, att telegrafstyrelsen har genomfört detta 1935 års beslut så nära som rimligtvis kan begäras, när det således är mindre än 1 % kvar av de stationer, som avsågos få ökad frikrets. Det är således icke med sanningen överensstämmande, när herr Hansson i Skediga gör gällande, att ingenting har skett i detta avseende. Det har tvärtom skett åtskilligt, och huvudmotionären herr Janson i Frändesta har också erkänt, att utvecklingen i detta avseende har gått mycket snabbt.

Det måste ju erkännas, att för dem, som bo utanför frikretsen, blir hållandet eller förhyrandet av ledning en belastning. Tabellen på s. 7 i utlåtandet visar emellertid, att den ledningssträcka, som ligger utanför frikrets, vid 1943 års utgång utgjorde 111 000 km, motsvarande 9 % av den totala längden av abonnentledningar. Relativtalet har sedan år 1934, alltså på tio år, sjunkit från

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

26 till 9 %. Även i det avseendet har således en högst avsevärd förbättring inträtt.

Nu föreslå motionärerna, att man skall besluta om en utvidgning av frikretsen till ett område med fyra kilometers radie. Det är helt naturligt, att det skulle ha en viss effekt på dessa nio procent så att man skulle kunna minska det relativtalet ytterligare något. Emellertid har telegrafstyrelsen såsom sitt program uttalat, att den önskar, att, när materialbristen blivit hävd, alla abonnenter skola bli likställda med varandra alldeles oavsett avståndet mellan deras boningsorter och telefonstationen. Alltså skulle frikretsförmånen komma att tillfalla alla. Man kan då undra, om det finns anledning att nu taga ett steg som ju i alla fall icke kan beröra mer än en mycket liten del av dessa nio procent, som jag nyss talade om, när man vet att telegrafstyrelsens program avser att man skall komma upp till en hundraprocentig frikrets. Utskottet har i varje fall sett saken på det sättet och således icke velat förorda, att man skulle göra någon riksdagsskrivelse beträffande frågan om frikretsar.

Vad sedan beträffar frågan om taxeområdena föreslå motionärerna, att man skulle begära en utvidgning av taxeområdena för fria samtal så att dessa komme att omfatta områden av ungefär länens storlek. Telegrafstyrelsen har i det avseendet uttalat, att dylik utvidgning av taxeområdena skulle medföra en sådan rubbning i telegrafverkets nuvarande ekonomiska grundval, att telegrafstyrelsen bleve nödsakad att såsom kompensation för den inkomstminskning, den på det sättet skulle tillskyndas, höja abonnentavgiften, alltså den avgift som drabbar abonnenten, även om denne icke har några interurbana samtal. Telegrafstyrelsen befarar, att denna avgiftsökning skulle medföra, att användningen av telefonen skulle hämmas, alltså att det vore ett steg bakåt i utvecklingen. Det är naturligtvis mycket svårt att bilda sig ett personligt, objektivt omdöme i den saken, men när den sakkunniga myndigheten telegrafstyrelsen har denna uppfattning, får man ju lita därpå och således taga med stor försiktighet på denna fråga. Utskottet har fördenskull icke velat vara med om att bifalla motionärernas yrkande i det här avseendet.

Däremot har utskottet i sitt utlåtande uttalat, att det vore väl medvetet om att i gränstrakterna mellan taxeområdena — de må hava vilken storlek som helst — alltid uppstå svårigheter och ömtåliga avvägningsproblem, som ofta leda till att åtminstone en del av befolkningen känner sig orättvist behandlad i jämförelse med befolkningen på närliggande orter. Det är självfallet icke bra. Utskottet understryker också särskilt vikten av att befolkningen på varje ort får tillgång till fria samtal med ortens läkare, apotek och myndigheter samt att samtalen mellan mejerier, butiker och dylikt och dessas normala kundkrets icke mer än nödigt belastas med samtalsavgifter. Utskottet hoppas, att telegrafstyrelsen skall taga denna av utskottet uttalade önskan ad notam och försöka ordna upp de vanskliga förhållandena, så att de brister, som nu otvivelaktigt på sina håll föreligga, bli hävda.

Jag skulle slutligen vilja säga med anledning av ett yttrande som herr Hansson i Skediga hade, vari han gjorde en jämförelse mellan antalet apparater per tusen invånare på landsbygden och motsvarande antal invånare i städerna, att jag för min del icke tror, att även om och när man kommer därhän att det blir fullt samma ekonomiska villkor för landsbygdens abonnenter som för stadsabonnenter man kommer att få se, att antalet apparater per tusen invånare på landsbygden blir lika stort som antalet apparater per tusen invånare i städerna — av den anledningen, att kontorsarbete, butiker, handlande och industrier nu en gång äro koncentrerade till städerna, och det är de som i allra högsta grad utnyttja telefonen. Jag menar således, att man får icke betrakta

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)
dessa två jämförelsetal och påstå, att olikheten dem emellan beror enbart på olikheten i de villkor som erbjudas abonnenterna i städer och på landsbygden.

Herr talman! Innan jag slutar, skulle jag vilja framhålla, att en likalydande motion har väckts i första kammaren och där behandlats av kammarens första tillfälliga utskott. Detta utskott har enhälligt avstyrkt bifall till motionen trots att bland utskottets ledamöter sitter en av motionärerna i den kammaren. Det är för övrigt utskottets ordförande, och han har således vid behandlingen av detta ärende i utskottet kommit till insikt om att motionen sådan den föreligger icke bör leda till någon riksdagsskrivelse.

Under hänvisning till vad jag sålunda framhållit ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Skediga erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde:

Herr talman! Herr Ljungberg säger, att jag varit litet för skarp vad gäller anmärkningen på den takt, med vilken 1935 års riksdagsbeslut har effektuerats. Om herr ordföranden i utskottet vill läsa på s. 6 så står där: »Telegrafstyrelsen hade ursprungligen beräknat, att arbetet med inrättande av 2 kilometers frikrets skulle vara helt genomfört redan år 1941». När vi nu ha kommit till 1944 och arbetet ännu icke är färdigt, så anser jag mig kunna kalla det för att ha gått litet för sakta, och det tycker jag icke kan räknas till någon skarp anmärkning.

Även herr Janson i Frändesta tyckte, att jag hade varit litet för skarp på den punkten. Själv kom han emellertid i sitt anförande in på att takten hade varit för långsam.

Herr Ljungbergs anmärkning att jag skulle ha kommit med osanna ord måste jag helt och hållet bestrida. Det har jag icke gjort, utan det uttalande jag gjorde är helt överensstämmande med verkligheten.

Herr Ljungberg försökte mjuka upp kritiken genom att framhålla, att första kammarens utskott gått emot motionen trots att en av motionärerna satt i utskottet. Ja, men det kan ju hända, att det beror på att han bor i en trakt, där man icke lider så mycket av detta. Det ställer sig nog annorlunda, när man måste betala för alla samtal, som man har med veterinären, o. s. v., och när alla samtalen räknas, så att man kommer upp i högre taxa, och när man dessutom måste betala hyra för ledningen. Det måste väl finnas en gräns för dyrheten också, och vi tycka därför att de, som ha det billigare, skulle kunna hjälpa oss en smula. Vi vilja ha litet rättvisa också på landsbygden, och det är det, som vi här ha försökt få.

Härefter anförde

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Det önskemål som kommit fram i den motion som vi här behandla är enligt min mening synnerligen behjärtansvärt. Jag tror mig känna landsbygden och dess förhållanden, fastän jag råkat ut för olyckan att bli bosatt i en stad. Jag känner icke blott landsbygden utan känner *för* den. Gång på gång komma under kammarens prövning sådana här ärenden som betraktas som små — kanske till och med betydelselösa — och ägnas ringa eller ingen uppmärksamhet. Jag tror emellertid, att förhållandet ligger till på det sättet, att det är de små saker som framför allt röra landsbygden, som vi få ägna en smula större uppmärksamhet än hittills varit fallet. Ty lägg ihop allt detta som var för sig är litet, och det blir det stora som skapar tristess och besvärligheter på landsbygden. Hur behövligt för att icke säga nödvändigt det är att underlätta hållande av telefon på landsbygden och uppmuntra därtill, borde man icke behöva närmare poängtera. Ty envar som

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)

vet vilka besvärligheter det kan innebära för folk i obygderna att komma i kontakt med vad man med full rätt kallar yttervärlden, vet också, att telefon på rimligt håll kan vara en räddning i nödens stund. Om man ser på vad som göres för att hastigt kunna sätta såväl militär som civil beredskap i funktion, och om vi se hur vi ha vårt skogsbrandväsende ordnat samt förutsättningarna för ett hastigt ingripande, får man en mycket stark känsla av att frågan om utökning av telefonen på landsbygden är icke en av de små utan en av de stora frågorna.

Det förslag eller rättare sagt de tankar som kommit till uttryck i motionen, realiserade åtminstone i stort sett, skulle betyda, att telefonen blir mera värd på landsbygden och skulle uppmuntra personer eller familjer som ha något så när råd att skaffa sig en telefon att också göra det.

Nu är jag fullt medveten om att kammarens ledamöter fäst sig vid det bestämda yrkande som motionärerna framfört, men jag förmodar, att motionärerna icke mena detta så precis bokstavligen. Det framgår också därav att de anse, att taxeområdena för fria samtal böra omfatta områden av *ungefär* länens storlek. Man har sålunda en utomordentligt vid marginal att röra sig omkring, då det såsom vi alla veta är en betydande skillnad även på länens storlek. Jag har den uppfattningen, att motionärerna med sitt yrkande velat ange de riktlinjer som sedan skulle kunna följas i den mån det är möjligt.

Jag vill här påminna om att för några år sedan framfördes ett förslag om att man skulle antingen bekosta telefonen eller underlätta anskaffandet av sådan för ensamboende lärarinnor — ett förslag som jag för min del ansåg mycket rimligt. Detta förslag avslogs emellertid under den motiveringen — om jag icke minns fel — att man icke gärna kunde visa ett sådant tillmötesgående mot en grupp, alltså ensamboende lärarinnor, när det fanns så många andra ensamboende som också skulle behöva ha del av samma förmån. Jag har sedan icke sport något om huruvida några kommit i åtnjutande av denna förmån, vare sig ensamboende lärarinnor eller andra ensamboende.

Här finns emellertid ett uppslag som man skulle kunna utvinna något av, om man vill saken i den riktning motionärerna tänkt sig. Det är därför jag känner mig fullt övertygad om att det finns skäl för att avge sin röst för motionen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hansson i Skediga begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, för sin del bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen,

Motion angående vissa taxefrågor inom telefonväsendet. (Forts.)
vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, för sin del bifallit den i ämnet väckta motionen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av arbetskuratorsbefattningar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,50 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 18 mars.

Kl. 4 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 240, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 241, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m.;

nr 242, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m.; och

nr 243, angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1944/45.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1944 den 17 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1944—1947 efter herrar A. Amnér och J. E. Björnsson, vilka voro i tur att avgå, dels en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1944—1945 efter herr P. C. Jonsson, vilken avsagt sig, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1944—1947:

herr Björnsson, Johan Edvard, ledamot av riksdagens första kammare ..... med 39 röster,

» Vougt, Allan Georg Fredrik, ledamot av riksdagens andra kammare..... » 39 » ,

för återstående delen av valperioden 1944—1945:

herr Myrdal, Karl Gunnar, ledamot av riksdagens första kammare ..... » 39 » ;

suppleanter

för tiden från valet till dess nytt val under år 1945 försiggått:

herr Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens andra kammare ..... med 35 röster,

» Hall, David Emanuel, ledamot av riksdagens andra kammare ..... » 34 » ,

» Janson, Stig, i Frändesta, ledamot av riksdagens andra kammare ..... » 33 » .

A. J. Bärg. *Oscar Carlström.*

Hjalmar Svensson. *Gust. Björkman.*

År 1944 den 17 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1944—1947 efter herr A. A. Lindqvist, som var i tur att avgå, och herr A. I. E. Österström, som avlidit, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1944—1947:

herr Lindqvist, Axel Albert, ledamot av riksdagens andra kammare ..... med 35 röster,
» Larsson, Axel Samuel Emanuel, ledamot av riksdagens första kammare ..... » 35 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1945 försiggått:

herr Persson, Gunnar, i Falla, ledamot av riksdagens andra kammare ..... med 35 röster,
» Svensson, Gustav Hjalmar, i Grönvik, ledamot av riksdagens andra kammare..... » 34 » ,
» Nilsson, Gustaf Valdemar, i Kristinehamn, ledamot av riksdagens andra kammare ..... » 33 » .

A. J. Bärg. *Oscar Carlström.*
Hjalmar Svensson. *Gust. Björkman.*

Protokollen lades till handlingarna. Därjämte beslöt kammaren, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Lindahl* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i anledning av vissa påstådda missförhållanden vid järnvägen Kumla—Närkes Kvarntorp.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 23 maj 1924 (nr 130) om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap; och

nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning om ändring i gällande lagstiftning i vad angår kvinnas förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarets fabriksfond;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 till engångsanskaffning av maskiner m. m. för byggnads- och reparationsberedskapen;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av vattenfallsstyrelsen åvilande skyldighet att leverera andelskraft till Motala ströms kraftaktiebolag;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett statens järnvägar tillhörigt markområde i Örebro;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket tillhöriga fastigheter;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för vägförvaltningen m. m. i Värmlands län;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Kristianstad—Hässleholms och Östra Skånes järnvägar;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Sölvesborg—Olofström—Älmhults järnväg;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till landsstatshuset i Västerås;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fortsatt anläggning av dubbelspår;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till luftskyddsanordningar i transformatorstationer;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i avlöningsstaten för statens brandskola;

nr 56, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående fortsatt disposition av ett till byggnader vid tullstationen i Svinesund för budgetåret 1940/41 anvisat reservationsanslag; och

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till mödrahjälp, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 2 och 4 §§ förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp m. m., dels ock motioner, väckta i anledning av sistnämnda proposition; och

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd samt anslag till dyrtidstillägg å barnbidrag och å ersättning till blinda, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1944/45 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels ock motioner, väckta i anledning av sistnämnda proposition;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av väckt motion angående vidgad rätt till restitution av tull och skatt å bensin, som användes för segelflygändamål;

nr 18, i anledning av väckta motioner om revision av familjebeskattningen, m. m.;

nr 19, i anledning av väckt motion om viss komplettering av gällande bestämmelser om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten; och

nr 20, i anledning av väckt motion om avdrag vid taxering av inkomst för flyttningskostnader vid tillträdande av annan anställning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om pensionsförbättring för viss personal tillhörande arméns och marinens övergångsstater;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Irma Marianne Jansson m. m.;

nr 24, i anledning av väckt motion om tjänstårsberäkning i pensionsavseende för barnmorskan Anna Märta Bystedt;

nr 25, i anledning av väckt motion om rätt till ålders- och familjepension för extra adjunkter med provår vid de statliga läroverken;

nr 26, i anledning av väckta motioner om pension åt två vid polisväsendet anställda personer;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa livräntor m. m;

nr 28, i anledning av väckt motion om fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare vid f. d. Jönköping—Gripenbergs järnväg;

nr 29, i anledning av väckta motioner angående omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare; och

nr 30, i anledning av väckta motioner angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningssskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459);

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 maj 1943 (nr 245) med särskilda bestäm-

melser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 28, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i 3 kap. 38 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om folkpensionering, m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om viss ändring av gällande bestämmelser för studentexamens avläggande under höst termin; och

nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för att bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård m. m.; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion angående skapande av skydd för trafikchaufförer under deras yrkesutövning mot överfall och våld från passagerares sida;

nr 3, angående förbilligande av kostnaderna för bakteriologiska undersökningar av dricksvatten, m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande ersättning åt sjöfolk för förlust av effekter vid fartygs förolyckande.

§ 5.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 15 mars 1944.

Beviljades kanslisten fru Ebba Ihrman på egen begäran ledighet på grund av sjukdom under tiden från och med den 16 i denna månad till och med den 1 nästkommande april, dock med rätt för henne att före utgången av nämnda tid återinträda i tjänsteutövning, därest omständigheterna skulle därtill föranleda.

Till vikarie för fru Ihrman under nyss angivna tid förordnades förste amanuensen, jur. kand. Knut Allan Julius Löfgren.

In fidem
Sune Norrman.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kastrering, m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 96, i anledning av väckt motion angående utseende av suppleanter för stads-, kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige;

från statsutskottet:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under *sjätte* huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1944/45 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk; samt

från första lagutskottet:

nr 102, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 18 och 25 kap. strafflagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kastrering, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagt förslag till lag om kastrering.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från skyldighet att ånyo erlägga till kommissionär i domsaga inbetalade, av kommissionären förskingrade stämpelavgifter;

från bankoutskottet:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter m. m.;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; och

nr 94, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammarväxlar m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till ett företag, avseende reglering av vattenståndet i sjön Lången för torrläggning av vattenskadade marker inom Skee, Näsinge och Lommelands socknar av Göteborgs och Bohus län;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1—3 §§ lagen den 26 maj 1933 (nr 231) om utrotande av berberis å viss mark.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr *Karlsson* i Grängesberg avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 em.

In fidem

Sune Norrman.